PANAİT ISTRATİ

UŞAK

ÇEVİREN
YAŞAR NABİ

VARLIK YAYINLARI

VARLIK • UŞAK • PANAİT ISTRATİ

PANAİT ISTRATİ

UŞAK

(La Maison Thüringer)

Çeviren
YAŞAR NABİ

İkinci Basılış

VARLIK YAYINEVİ
Ankara caddesi, İstanbul

PANAİT ISTRATİ'NİN ESERLERİ:

Sokak Kızı (2. basılış)	Cep.	Kit.	Sayı 1
Arkadaş (2. bas.)	»	»	9
Hayat Yollarında (2. bas.)	»	»	» 15
Kira Kiralina (3. bas.)	»	»	» 21
Kodin (2. bas.)	»	»	» 25
Uşak (2. bas.)	»	»	» 27
Angel Dayı (3. bas.)	»	»	» 31
Akdeniz, Gündoğusu (2.bas.)	»	»	» 33
Akdeniz, Günbatısı (2. bas.)	»	»	» 36
İş Bulma İdarehanesi	»	»	» 48
Aldatan Işık	»	»	» 54
Baraganın Dikenleri (2.bas.)	»	»	» 63
Perlmutter Ailesi	»	»	» 72
Sünger Avcısı (2. bas.)	»	»	» 84

Her kitap 1 lira

Varlık Yayınları, sayı : 265
İstanbulda Yeni Matbaada basılmıştır
Mayıs, 1954

O zengin konağındaki geniş mutfağın bir köşesinde, alçak bir arkalıksız iskemle üstünde tostoparlak olmuş, genç Adriyen hiç kımıldamıyor ve göğsünün içinde geçen bir şeye kulak verir gibi görünüyordu. Orada bulunduğu bir saattenberi zihni pek meşguldü. Annesi onu konağa «ayak oğlanı» diye yerleştirmek için getirmişti; sabahın pek erken bir saati olmasına rağmen, kadıncağız, oğlunun tam ev sahiplerine takdim edileceği sırada aldığı —kanaatince uygunsuz— tavırdan tasalanmaya başlıyordu.

Nahoş bir vaziyetle karşılaşmamak için ayakta durarak:

«Aman Yarabbi, ne kaba oğlan!» diye düşünüyordu. «Bu çocuk adam olmıyacak.»

Thüringer'lerin konağında senelerdenberi çamaşırcılık eden Zoitza ana biliyordu ki, Max Thüringer'in karısı madam Anna, neredeyse, elinde saç maşasiyle mutfağa dalıverecekti. Her zamanki gibi fırının kapısı önünde, Adriyen'in kimseye sormadan aldığı o alçak iskemleye oturacaktı. Orada, gününe göre, surat asarak veya diller dökerek, madam Anna yarım saat geçirir ve üç iş birden görürdü: saçlarını kıvırır, kahvesini içer ve evin aşçılığını yapan annesiyle görüşerek o gün yenecek yemekleri kararlaştırırdı. Sonra güzel mi güzel, süslü mü süslü, yanına bir uşak alıp çarşıya giderdi.

Adriyen'in bütün bunlardan hiç haberi yoktu, ama zaman zaman, annesinin kedisinden hoşnut olmadığını hissediyordu. Annesine hiç bakmıyordu. Hep yere, ayaklarının ucuna bakıyor, acı tatlı, bin türlü birbirine zıt hâtıralar ve hisler gözlerinin önünden geçit yapıyordu. Arasıra annesinin ayaklarının sabırsızlıkla yer değiştirdiğini farkediyordu.

«Herhalde kendisi gibi ayakta beklememi istiyordur» diye düşündü.

İyi ama bu saygı kimeydi? Patronlar —iki Thüringer kardeşler— mutfağa gelemezler. Bunlar «bütün Almanlar gibi kaskatı» büyük büyük adamlardır. Yoksa bu saygı madam Anna'nın annesi madam Şarlot'a mıydı? Yahut madam Anna'nın kendisine mi? Yahut da onun küçük kızkardeşi Mitzi'ye mi? — Amma da yaptınız! Bugün konak hanımlığına yükselen, üstelik iyi insanlar olan bu üç kadını o pek iyi tanırdı, çünkü onları eskiden, «hanımefendi» olmalarından çok evvel tanımıştı.

Altı yıl önce, on altı yaşını sürdüğü sıralarda, Bitpazarı meydanında, onlarla ayni çatı altında oturmuştu. O zaman, madam Şarlot kocası mösyö Müller'i kaybetmişti. Müller, ilk demiryollariyle beraber Romanyaya gelmiş, çoktan emekliye ayrılmış, kötürüm bir adamdı. Adriyen, koltuğuna mıhlanarak gece gündüz **Berliner Tageblatt**'la **Frankfurter Zeitung** okuyan bu ihtiyarın ciddiliğini pek takdir ederdi. O vakitler bu aile çok fakirdi, ama Adriyen daha o zaman farketmişti ki Almanlar vakur bir sefalet sürmesini bilirler. «Bizimkiler» de görüldüğü gibi yırtık, kirli bir elbise göremezdiniz sırtlarında. Tamirler de ustalıkla, göze batmıyacak şekilde yapılırdı. Boğaza gelince, madam Şarlot pek az bir para ile, nefis yemekler, hattâ pastalar yapmasını becerirdi.

Bununla beraber sefalet bu dul kadınla dört evlâdını gitgide sıkıştırıyordu. Çocukların üçü kız biri erkekti. Hiç biri henüz bir iş tutmamıştı. Borçlanıyordular. Dul kadınların en fakiri olan Adriyen'in annesinden bile borç aldıkları oluyordu. Sonra, alacaklılar sıkboğaz etmeye başladılar. Eşyalardan bir kısmı satıldı. Nihayet, onurlarını yenerek, madam Şarlot'un ikinci kızı Anna, Max ve Bernard Thüringer'lerin konağına hizmetçi girdi. Bu iki kardeş İbrail'in büyük hububat ihracatçılarıydı. Hikâyemizin

geçtiği, Romanyanın ikinci limanı olan İbrail o sıralarda çok işlek bir ticaret merkeziydi.

Bu asrın başlarındayız.

Genç ve güzel Anna Müller, cesaretinin mükâfatını çabucak gördü: Thüringer'lerin hizmetine girişinin altıncı ayında, iki kardeşin büyüğü Max, sarışın hizmetçisiyle evlendi.

Medenî insanlar arasında pek tabiî görülen bu hareket mösyö Max'a birkaç evin kapısını kapadı ve, hepsi de eski derebeylerimizin uşaklarının torunları olan şehrin yerli zenginleri arasında fena karşılandı. Pek «filozof» olan ve hiç kin tutmayan mesut koca, kızarlarsa kızsınlar dedi, zaten son derece miyop olduğu için karşılaştığı alaycı gülümsemeler de umurunda değildi. Muhteşem karısını koluna takıp her yerde gezdirdi, hattâ Viyanalara, Berlinlere, Venediklere, Nis'lere bile götürdü.

Madam Thüringer de ahlâkını ve tevazuunu bozmadı. Eskisi gibi çarşıya her gün kendisi gitti, bir tek hizmetçi tutarak o koca konağın hakkından gelmek için ona canla başla yardım etti, kocasının itirazlarına bakmıyarak kendi anasını da evin aşçısı yaptı.

Tabiî onun peşinden konağa gelen yalnız annesi olmadı, bütün aile efradı oraya doldu ve evde birer iş sahibi olmaktan ziyade birer sığıntı olarak kaldılar. İki bekârın sürdükleri tatsız hayatın paslanmış çarkları böylece biraz harekete geldi. Birçok temiz, neşeli etekler, durmak bilmiyen gidip gelişleriyle bütün konağı havalandırıyordu.

Evet, güzel kokardı bu etekler, yalnız ihtiyar madam Şarlot'unki müstesna, çünkü onun tek elbisesi vardı, ve şnaps'ı (1) fazlaca sevdiğinden arasıra donuna kaçırır, yerleri süpüren eteklerini de ıslattığı

(1) İspirtolu bir içki.

olurdu. Ama madam Şarlot hep mutfakta oturur, ancak odasına çekilmek için oradan ayrılırdı.

Adriyen, dizleri bükülmüş, bu çok uzun elbiseye bakıyor ve onu kadının Bitpazarı meydanında oturduğu zamanlar giydiği elbiselerden de berbat buluyordu. Bu sefalete ne lüzum vardı? Belki de dünyaya metelik vermediğinden, tek zevki artık bütün ömrünce sevmiş olduğu o bir kadeh şnaps'tan ibaret kalmıştı. Ağır ve romatizmalı vücudiyle her sabah kahveyi pişirir ve her çeyrek saatte bir, bir yudum şnaps içer, her seferinde içkisini sakladığı kilere gidip gelirdi.

Adriyen birdenbire:

— Madam Şarlot! dedi. Neden şişeyi yanınızda tutmazsınız? Yoksa kızınızdan mı korkuyorsunuz?

Oğlunun kırdığı bu pot karşısında Zoitza ana bir dehşet çığlığı kopardı, fakat madam Şarlot, gidip Adriyen'in alnından öptü:

— Sen iyi çocuksun. Bundan böyle benim şnaps'ımı sen getirirsin, olmaz mı?

— Tabiî, hem de en iyisinden. Böyle leş gibi kokanından değil.

— Eh! Söylemesi kolay. Bakalım «leş gibi kokmayanından» almak için Anna'dan kâfi derecede para koparabilecek misin? Eli para tutalıdanberi Anna'nın ne pinti olduğunu bir bilsen.

Adriyen cevap verecekti ama hizmetçi kız içeri girdi ve Adriyen'in aklı başka yana kaydı. Evin ilk temiz eteğini görüyordu, bu yirmi yaşlarındaki güzel, tombul Macar kızının, yarı açık sabah kılığı içinde, beyaz etleri her tarafından taşmıştı. Kız, kendi yaşındaki oğlanı görünce kızardı, iri memelerini örttü ve bir şey söylemiş olmak için dedi ki:

— Oldu. Yemek odası hazır. Beyler kalkabilirler.

Sonra genç adamın beklenmedik mevcudiyetinin

sebep olduğu sıkılganlığı yenmek için, Adriyen'in pek iyi tanıdığı annesine dedi ki:

— Oğlunuz mu, Zoitza ana? Yakışıklı delikanlıymış! Nişanlım olacak benim!

Oğlunun «yakışıklı delikanlı» olduğunu bir kere daha işitmekten zavallı annenin koltukları kabardı ama bir hizmetçi parçasını alması ihtimalini pek soğuk karşıladı. Bu çeşit zevzeklikleri varsın zengin Almanlar yapsınlar. Onun Adriyen'i bir «iyi aile» kızını alacak ve bilhassa kızın esaslı bir çeyizi olacaktı. Sonradan görme zenginler olsun, fakir fıkara olsun, yerlilerin hepsi ayni fikirdedir.

Bu hususta Adriyen'in bir fikri, kat'î bir kanaati yoktu. Hattâ bazan ne diye insanlar arzu verici vücutlarla bir takım fikirleri birbirine karıştırırlar diye şaşardı. Bir cinsî arzu karşısında nasıl olur da evlilik, çeyiz, içtimaî mevki, zekâ ve kültür bahisleri hatıra gelirdi? Gerçi kadın etinin henüz yalnız rengiyle kokusunu biliyordu, ama bu kadariyle de pek âlâ farkındaydı ki, kafasının hayallerle dolu olmasına rağmen, ne zaman genç bir kadın, vücudunun nefis güzellikleriyle gözlerini kamaştıracak olsa hemen uslu bir hayvancık haline geliverirdi. Ah, o anlarında, o görünmez elin temasını duyunca, saadetinden bayılacak gibi olurdu. İçindeki olgun bir beni hemen yok eder, yerini çok farklı fakat ayni derecede olgun bir başka benle doldururdu. Mahrem hayatının temelini teşkil eden, kitapların ve tabiatın güzelliği düdüşüncesi, dostluk, içtimaî adalet emellerinden mürekkep bir fikir kaynaşması içinden siliniverirdi. Böylece uçup giden, o fakir çocuk kollariyle topladığı bütün servetiydi. Bir an için o gider, okşayıcı bir meltem gibi başlayan yakıp yıkıcı bir kasırgaya bırakırdı yerini: o kadın güzelliğine karşı duyulan dayanılmaz cazibeye. Ona parmakla, elle dokunmak, hattâ bazan tutuşmuş yanağını ona yaslamak. Daha fazlasını istemezdi. Hattâ bu daha fazlanın ne demek

olduğunu bile bilmezdi, çünkü onun hissî hayatı sokaklarda sürünen bayağı tecrübelerden iğrenirdi. Cinsiyet sahasında başkalarının bu nihaî tecrübesini o çok âdi, çok mahdut, heyecandan çok mahrum sayardı. Yok! Arkadaşları ya hiçbir şey bilmiyorlardı, yahut da bu nihaî fiilin hissî genişliğini ona anlatmaktan acizdiler. Her ne de olsa, bu hususta kendisine yapılan tasvirlerden hoşlanmazdı. Bunları çok kaba, ekseriya aşağılık, hattâ tahkir edici bulurdu. Bu tasvirlerde kadın küçük düşürülüyor, bir zevk aleti, erkeğin kölesi mevkiine indiriliyordu. Yahut da onu bir düşman, bir zorba gibi gösteriyorlardı.

Halbuki kadın ne buydu, ne de öteki. Adriyen'in nazarında kadın erkeğin ortağı, neşeli eşi ve arkadaşıydı. Bu ihtirasın sebep olduğu türlü sıkıntılara rağmen erkekten çok, kat kat sevimliydi. Renkler, çizgiler, şehevî şekiller, cinsî incelikler bakımından zengindi. Erkekliğin hayatının incisiydi o... Erkek iyi, kuvvetli, mert, yiğit olabilirdi, ama cinsiyet bakımından insanın en büyük meziyeti olan zarafetten mahrumdu. Bir kadın, bir erkeğin yanından geçerken, saadece zarafetiyle temas ederek, onu mesut edebilir ve kendisine unutulmaz bir hatıra bırakabilirdi. Kadının kahkahalariyle gözyaşları hep hayatımızın en iyi çağı olan çocukluğu hatırlatır. Öfkesi bile size hissettirir ki kadın kendisini çirkinleştiren zahmetli işler için yaratılmamıştır.

Adriyen, kadını sanat eserlerinin en canlısı nazariyle görüyordu. Çok kere, kadının, bir saat için de olsa, kalbinde işgal ettiği geniş mevkiden duyduğu saadetle, ondan aldığı hazlar, Balzac'ın falanca sahifesini okurken veya Mihail'i bütün dostça muhabbetiyle severken yahut da sevgili Tunasının kıyısında tam bir hürriyet içinde geçen falanca gününün tadını çıkarırken duyduğu bahtiyarlığa değmez mi diye düşünürdü.

İçinden derdi ki hissî hayatının bu üç büyük

kolu herhalde aynı gövdeye ve aynı köke bağlı olmalı. Çünkü her üçünün verdiği hazzın ve hararetin aynı olduğunu hissetmeye başlamıştı. Bir iptilâsı, yerini ötekine bırakırken varlığını küçültmüyor, bilâkis, bunlar birbirini tamamlıyarak onu olgunlaştırıyor, büyütüyorlardı. Üstelik, mahiyetlerinin birbirinden çok farklı oluşu sayesinde bu üç iptilâ arasında rekabet ateşi, kinin o soysuz evlâdı garazı iğneleyen rekabet ateşi yer alınıyordu.

Adriyen, Macar hizmetçi kızda zarafetten eser olmadığını farketti. Taze beyaz cildiyle sadece iştah açıcıydı. Bir an onu arzuladı, sonra zarafetten mahrum kırıtkanlığı karşısında kayıtsız kaldı. Taburesi üstünde biraz daha büzülerek Mihail'i, son okuduğu kitabı, birazdan sona erecek hürriyetini düşündü. Uşak olacağına biraz üzüldü, ama bunu kendine fazla dert etmemeye çalıştı. Ne de olsa hayatını kazanmaya mecburdu. Hem ayak hizmetleri, hapse girmek demek değildi. Zamanının çoğu dışarda, çarşıda ve müessesenin bir bürosu bulunan limanda geçecekti. Bu büro ile telgrafhane arasında durmadan taban tepecekti.

Fena bir şey değildi. İnsan açık havadan, güneşten faydalanır. Bu da bir parça hürriyet demektir.

Ansızın, koridorlar boyunca birbirini kovalayan iki kocaman köpeğin çıkardığı gürültü onu hayallerinden ayırdı.

Hizmetçi kız:

— Madam Anna geliyor, dedi.

Gerçekten, köpekler sahiplerinin odasında yatıyorlardı, kapı açıldı mı, sevinçten çılgına dönerek, bol bir kahvaltının kendilerini beklediği mutfağa doğru atılıyorlardı. Bunlar biri kızıl, öteki siyah, çatlıyacak derecede tombul iki Alman zağarıydı. Mutfa-

ğa iki gülle gibi düştüler, fakat madam Şarlot onları derhal kapı dışarı etti:

— Defolun, pisler! Sabahleyin evvelâ «işinizi görün» de sonra yemeğe gelin.

Madam Anna mutfak kapısında göründü, üstünde sabahlık gömleğiyle dantelli beyaz etekliği vardı, Adriyen altı yıl önceki hayalini eskisinden de mükemmel bir halde karşısında buldu. Az kalsın, hiç düşünmeden bu hayale doğru atılıp onun dizlerine sarılacak, canını dudaklarına alarak onun dizlerini öpecekti. Sonra ölse de gam yemezdi.

Fakat bütün yaptığı, ayağa kalkıp hanımın selâmına mukabele etmekten ibaret oldu.

— Sabahlar hayır olsun... Madam Anna.

Kadın oğlanın kendisine «madam» demekte ne kadar güçlük çektiğini gördü ve onu teşvik etti:

— Ha şöyle, Adriyen: Artık bana eskisi gibi «Anna» demen doğru olmaz, **madam** demelisin. Hedwig'e de madam demek lâzım. Mitzi'ye de matmazel. Bizim için değil, elâleme karşı. Biz... yabancı değiliz, öyle değil mi?

Gelip güzel elini uzattı, bu sıcak ve tatlı eli Adriyen, kadını eline bir ateş düşmüş gibi ürperten bir hararetle dudaklarına götürdü. Anna, derhal ciddî bir hanım tavrı takınarak ve Adriyen'den uzaklaşarak müdafaa vaziyeti aldı, halbuki buna lüzum yoktu, çünkü Adriyen artık korkusunu haklı çıkaracak hiçbir şey yapmıyordu. O şimdi hiçbir şey düşünmeden, minnet duygularıyle, hiç de tehlike olmayan bir saadet denizinde yüzüyordu. Hafifçe miyoptu, ve miyopluğu beş metre ötedeki bir şeyin teferruatını farketmesine imkân vermediğinden madam Thüringer'e bir daha bakmadı bile. Kaynayan kanına sinmiş değil miydi o kadın? Daha ne isterdi? Mesut hayatın doruklarından birine erişmişti, şimdilik daha ötesini tasavvur bile edemiyordu. Bir kadının man-

zarası ve teması ona şimdiye kadar asla böyle bir coşkunluk vermemişti.

Birdenbire iki kadın sesi duyuldu:

— Merhabaaa, Adriyen!

Bunlar, büyük kız Hedwig'le üç kızkardeşin en küçüğü Mitzi idi. İşsiz bir Rumla evlenmiş olan ilki yirmi yedi yaşındaydı ve Thüringer'lerin konağında çamaşırların bakımiyle vazifeliydi. Adriyen'le yaşıt olan Mitzi de eve gelip gidenler arasında bir koca bulmak sevdasındaydı.

Anna onların gelişine memnun oldu, çünkü Adriyen'i fazlaca ateşli buluyordu, o sıkılgan, düşünceli görünüşüne rağmen gözlerini hep kendisine çevirmesini istemiyordu.

Mitzi gelip oğlanın elini sıkarak:

— Ey, Adriyen, demek yine altı yıl önce Bitpazarı meydanında olduğu gibi beraber olacağız hadiye haykırdı. Kaç senedir neler yaptın, anlat bakalım.

Adriyen, isteksiz bir halde:

— Anlatmaya değer bir şey yok, dedi.

Kendisini hayaller'nin göklerinden indirmeleri hoşuna gitmedi, bahusus ki, Anna'nın yanında Mitzi ona bir katır gibi görünmüştü, o kadar irileşmiş, şişmanlamıştı. Hedwig'i, üç kız kardeşin en yaşlısı olmasına rağmen daha ufak tefek, daha zarif buldu. Fakat nezaketsizlik etmek istemedi ve Mitzi'ye güzelliğinden bahsederek iltifatta bulundu.

Şimdi mutfakta, beyaz eteklikli, çıplak bacaklı, iyi iliklenmemiş bir sabahlık içinde omuzlariyle göğüsleri yarı açık üç genç ve güzel kadın vardı. Fırının önünde saçlarını kıvırmağa gelmişler ve mutfağı yataktan yeni kalkmış temiz bir ten kokusiyle doldurmuşlardı. Adriyen gibi bir miyop için dahi olsa bu kadarı fazlaydı, onun için servis avlusuna çıkıp iki güzel köpeği okşamayı daha münasip buldu.

Annesi buna memnun oldu. Her sabah bu saat-

te, bütün bu yarı çıplak kadınlar da ne işti ya! Nasıl düşünememişti bunu? Gerçi, hizmetçi kızdan maadası kendilerine saygı göstermek zorunda olduğu hanımlarıydı ama, ne de olsa on dokuz yaşında koskoca bir oğlandı, bir şeyden haberi olmadığı için böyle şeylere de pek meraklıydı. Ama ne yapsın, onu bu hareme kapatmaya mecburdu, çünkü artık oğlanın ihtiyaçlarını karşılayamıyordu. Zavallı çocuk nasıl çıkacaktı bu işin içinden?

Komşu yatılı mektebin çanı, saat sekizde, ders başını çalarken Adriyen'i çağırdılar. Mutfakta artık insanın gözlerini tutuşturan kadınlardan eser kalmamıştı. Madam Anna ayakta duruyordu. Giyinmiş, pudralanmış, çok renkli yazlık tuvaleti içinde pek sevimli haliyle, ve ciddî, ağırbaşlı görünmek arzusiyle Adriyen'i karşısına aldı:

— Bak, azizim: üç yazıhane ile koridorlar bir de iki avlu, ön avlu ile servis avlusu her sabah temizlenip düzeltilecek, sonra gümüş takımları, bir de ayak işleri. Gündelik vazifen budur, az iş de değildir ha! Çabuk ve muntazam çalışmalısın. Ama karşılığını alacaksın. Mösyö Max'tan senin için şimdiye kadar bir erkek işçiye verilen aylıkların en yükseğini temin ettim: ayda seksen ley, üstün, başın, yemen içmen ve...

Birden, deli gibi bir kahkaha kopardı, pudrası altında kızardı ve yüzünü elleriyle kapadı. O anda on altı yaşında bir kız sanırdınız, huyca o kadar genç ve tabiî kalmıştı.

Annesi ciddî ve âdeta kızgın bir sesle azarladı:

— Üstün, başın, yemen, içmen... daha başka ne? Utanmıyor musun sen?

Anna nefes nefese cevap verdi:

— Niye utanacakmışım? Adriyen'e ayrıca **hediyeler** de verileceğini söylemek istedim ama birden aklıma başka bir şey geldi de. Bu da ayıp mı?

— Yok! Yok! Sen «Madam Thüringer» olalı beri çok şeeey'ler düşünür oldun, bu halin hiç hoşuma gitmiyor, anladın mı?

Anna, yatışmış, mahzun bir tavırla delikanlıya döndü:

— Hadi, Adriyen: al sepeti, çarşıya gideceğiz. Olmaz mı?

Adriyen, içinden «cehenneme kadar giderim seninle» dedi. Fakat cevap verdi:

— Lâzımsa...

Bir sitem edası genç kadının güzel yüzüne mahzunluk verdi:

— «Lâzımsa» da ne demek? **Mutlaka** lâzım değil tabiî. Çarşıda hamal çok. Her zaman hamal tutarım, ama bugün taşınacak ağır bir şey yok, hem benimle gelmen hoşuma gidiyor, onun için seni çağırıyorum. Şayet... sen bilirsin.

Kapıya doğru bir adım attı. Adriyen, sapsarı kesilerek kadının yolunu kesti. «Nasıl oldu da böyle saçma bir lâf ettim» diye düşünüyordu. Anna, eldivenlerini çocuğun yüzüne çarptı:

— Hadi... gel.

Adriyen koşup sepeti aldı. «Basit, diyordu, yalnız kadın insana böyle bir saadet verebilir! Güneş, hürriyet, dostluk, kitaplar: bütün bunlar teferruat!» Ve kendisi için saadet kaynağı olan bu kadınla yalnız başına bulunmadığına, onun ayaklarına kapanıp mutfağın çimento zeminini öpemediğine yanıyordu.

Sepetin bulunduğu kilerde çürümüş bir sebzeye bastı, az daha düşüyordu. Kiler odasının penceresi olmadığından ortalığı güçlükle görebildi, fakat burnuna çarpan iğrenç bir kokudan buranın ne kadar pis tutulduğunu farketti. Çıkarken:

— Madam Şarlot, dedi; müsaade ederseniz kilere biraz çekidüzen vereyim: pek temiz kokmuyor orası.

— Ne bileyim. Ben yaşlıyım, burnum da yok.

Burnum koku almıyor, demek istiyordu. Anna, eldivenlerini giyerken mırıldandı:

— Burnun yoktur ama yine herkesin işine sokacak bir burnun vardır.

Adriyen:

— Vay! dedi, anayla kızları pek iyi geçinmiyorlar galiba!

O anda, mutfak boyunca uzayan camlı galeride Mösyö Max'ın sesi duyuldu.

— **Maus! Maus!** Gaz kokuyor bu süt yine!

Maus (1) diye karısını çağırıyordu.

Anna:

— Al sana, dedi. Kızartma veya ekmek kokmazsa bu sefer de süt gaz kokar. Şu lüks lâmbasını çöplüğe atmadıkça kurtulamıyacağız bu dertten. Her hafta lehimletiriz göya, yine gaz sızar.

Adriyen:

— Ben meşgul olurum, dedi. Bir arkadaşım var, çok iyi tenekecidir, icabına bakar.

Anna kocasına sordu:

— Kahvaltı ettiniz mi bari?

— Ne münasebet! Gazlı sütle kahvaltı mı edilir? Bernard'la beraber açlıktan ölüyoruz.

Anna, yanından geçen hizmetçi kızı yakaladı:

— Budala!. dedi. Biliyorsun ki yemek odasındaki gaz lâmbası sızıyor: ne diye süt kabını tam altına koyarsın

Max karısının yanaklarını okşadı:

— Kızma, **Maus**! Bu sabah da kahve, yumurta ve tereyağiyle kahvaltı ederiz.— Kim bu delikanlı?

— Adriyen. Hani sana bahsetmiştim, çamaşırcımızın oğlu. Bizim ayak oğlanımız olacak.

Max Thüringer boylu boslu, fersiz gözlü, kır saçlı bir adamdı. Adriyen'in yüzünü fark edebilmek

(1) Almanca «fare» demektir.

için çifte gözlüğünü çocuğun burnunun dibine kadar yaklaştırması lâzımgeldi: İyilikle:

— Pekâlâ, dedi. Bizi bu gazdan kurtarmaya bak, azizim.

Park sokağındaki Büyük Pazar'a gitmek için Anna, Karol bulvarından geçmeyi tercih ederdi. Kestirme değildir ama bu bulvar, hava, gök ve mesafe bolluğiyle belki de eşi olmıyan bir caddedir. Champs-Elysées kadar geniş ve ondan iki misli uzun olan bulvarın etrafında hemen hepsi tek katlı küçük küçük binalar vardır, her birinin kendine has bir biçimi, renkleri, süsleri, inciği boncuğu vardır. Kaldırım kenarına dizilmiş yosma kadınlar sanırsınız. Yaz aylarında, güneş ve mavi gök buradan pek hoşlanır, bir türlü geçip gitmek bilmezler.

Adriyen, şehrin en sevdiği caddesinden geçtiği için madam Anna'ya minnet duydu. Onun yanında pazara giderken, yalnız bu bulvardan geçtiği için değil, o sabah kendisine bahşettiği lûtuflar için de ona nasıl teşekkür edeceğini bilemiyordu: yarı açık güzel omuzlariyle o kısa eteklikli hali; o esrarlı şen kahkahası; yüzüne çarptığı ve hâlâ kokusu burnundan gitmeyen eldiven; nihayet büyük bir zarafetle sırtında taşıdığı muslin elbise, o sereserpe hali. Kendisine ne kadar minnettar olduğunu ona söylemek istiyor ama söyliyemiyordu.

Gerçi söz söylemekte güçlük çekmezdi, zengin bir dil bilgisi de vardı: ama asıl bu kelimelerden korkuyordu, çünkü kadının bu bakımdan kendi seviyesinde olmadığını ve ihtimal bu kelimelerin ardından hislerinin saflığını farkedemiyeceğini hissediyordu.

Anna:

— Sana temin ettiğim yüksek aylıktan memnun olup olmadığını söylemedin bana, dedi.

Adriyen boğulur gibi durdu:

— «Yüksek aylık» tan bana ne! dedi. Ben aylık için çalışmam.

Kadın şaşırdı, utanarak sordu:

— Ne için çalışırsın ya?

— **Yaşamak** için! Benim anladığım mânada yaşamaksa aylıkla pek az münasebeti olan bir şeydir.— Meselâ bakın: sizin yanınızda aylıksız, boğaz tokluğuna çalışmaya hazırım. Günün birinde elbiseye veya ayakkabıya ihtiyacım olursa onu da sizden istemem, geceleri gidip dört saat bir fırında çalışır, bir ay sonra bunları satın alırım. Anlıyor musunuz?

Bulvarın ortasında durup bir yılan gibi gözlerinin ta içine baktı. Anna, bu ateşli bakışlardan kurtulup yola koyulmak istiyor, ne yapacağını bilemiyordu.

Yanlarından geçen afili liman arabacıları, sevişliklerini sanarak seslendiler:

— Hey, dilber kız! Gözünü aç: herif yiyecek seni.

Adriyen koluyla onları gösterdi:

— İşte aylık için çalışan, «yüksek» bir aylıktan pek memnun kalacak insanlar! Ve kızı bırakıp, bir şey söylemeden yola düzüldü.

Anna: «Ne acaip adam! diye düşünüyordu. Annesinin hakkı varmış: bütün gece oturup kitap okur diyordu. Meydanda.»

Hiç de meydanda değildi tabiî, ama genç kadın uşak olan dostunun huyuna başka bir mâna veremezdi.

Adriyen, sabahki düşüncesini düzelterek içinden: «Evet, dedi, zarif bir kadının verdiği saadeti aşacak hiç bir şey yoktur. Halbuki ya **bütün ötekiler**. Çok yazık doğrusu!»

Bir hissin boşluğunu veya dayanıksızlığını fark etti mi daima kalbine bir darbe yemiş gibi olurdu. Her şeyde mutlakı, sonsuzu severdi. Heyecanlarından birinin çirkinleşmesi veya âdileşmesi,içinde, acı-

sını bir türlü yenemediği boşluklar bırakırdı. Yarası ona onulmaz gibi görünürdü.

Meselâ Anna ne diye kendisini en çok mesut ettiği bir anda tutup şu mânasız «aylık» bahsini açmıştı? Ondan bir şey istemiyordu, eldivenini veya gömleğinin bir yenini öpmek müsaadesini bile istemiyordu. Hem onun elbiselerini, üstünde değilken de ayni hazla öpebilirdi. Çünkü bir zarafet örneği olan kadına ait en küçük şey onu mes'ut etmeğe kâfiydi! O halde ne diye tutar da «aylık» dan bahseder?

Ama Anna, mahiyetini bilmediği bu mahzun düşüncelerini kendisine unutturmak için hemen harekete geçti. Devamlı sükûtunu farkederek dedi ki:

— Annem niye o kadar kızdı, biliyor musun? Benden şüpheleniyor da ondan.

— Neden şüpheleniyor?

— Bir âşığım olduğundan.

— Sahiden var mı?

— Yok canım. Sadece bir göz aşnalığı o kadar vallahi!

— Kim bu göz aşinası?

— Birazdan pazarda görürsün. Bir jimnastik profesörü.

— Umarım ki sokakta yanınıza gelmiyordur! Aksi halde, yanınızda bulunmak hoşuma gitmez, hemen eve dönerim.

Durdu. Anna, gülerek onu kolundan tuttu:

— Bana âşık mısın yoksa?

— Âşık değilim! Âşık olan jimnastik profesörünüzdür, nasıl ki demin geçen ve size seslenen arabacılar da âşık olabilirler, neden olmasın? Benim için siz başka bir şeysiniz, onlar için olamıyacağınız bir şey: siz bana bu evde uşaklık hayatıma tahammül etmemi mümkün kılacak bir kuvvet kaynağısınız, daha doğrusu olacaksınız, hem isteseniz de istemeseniz de, çünkü ben sizden bir şey istemiyorum. Benim aldığım şeyi kimse vermemezlik edemez.

Bu sefer Anna, Adriyen kendisine iltifatta mı bulunuyor, yoksa onunla alay mı ediyor, anlayamadığına kızdı. Bununla beraber, peşinden koşan birçok adamlarla mukayese edince, Adriyen'in kendisine bu kadar heyecanlı bir yüz, bu kadar derin bir bakışla hitap eden tek genç olduğunu farketti. Bu da gururunu okşadı, çünkü onu, uşak olmasına rağmen, çok okumuş, çok bilmiş bir adam sayıyordu. Kendi bildiklerini satarak onu mahcup düşürmek istediği için, elvidenli elinin tersiyle çocuğun yüzüne vurarak dedi ki:

— Bana neyi hatırlatıyorsun biliyor musun? **Para hazretleriyle aşk cenapları** isimli bir piyesin kahramanını!

Adriyen hayretle ona baktı ve düşündü:

«Ben sana bir şey hatırlâtmıyorum, ama o iri mavi gözlerinle, o gamzenle ve iki sıra güzel dişlerinle bana gülümsediğin zaman sen benim için her şeysin. Onun için beni bir maden ocağına göndersen seve seve çalışırım, hattâ dünyanın bütün jimnastik profesörleriyle konuşmana bile tahammül ederim.»

Anna'ya dedi ki:

— Roman okumayı seviyorsanız, müsaade edin de size kitap bulayım, ama o cüz cüz basılan «hazretleri ve cenapları» nev'inden şeylere artık el sürmeyin. Onları uşaklar okur.

O 1900 sıralarında, İbrail'in **Büyük-Pazar**'ı bir ressamın fırçasına ve bir şairin lirik coşkunluğuna lâyık bir manzara arzediyordu. Sanatın bu alâkasına lâyık olan satılan mallar değildi, bunları satan kadınlardı.

Hepsi de köylü kadınlardı. Düşündüklerini meydana vuran çapkın bakışları, iltifat etmeğe veya azarlamaya hazır tavuk gerisi biçiminde ağızları ile yanaklarının güzelliğini hâlâ muhafaza eden ihtiyar kadınlar. Dolgun memesini uyur bir çocuğun ağzına

vermiş, sert sert bakan gözleri fazla lâubali bakışlara meydan vermeyen gelinler. Saçları buram buram misk karıştırılmış bademyağı kokan, kaçamak bakışlı, mahcup kızlar.

Yazları bunların etek, yelek ve önlükleri, sayısız renkleriyle bir yabani çiçek tarlasını hatırlatır. Kendi mahsulleri olan mallar —yumurta, tereyağı, peynir, kaymak, turfandalar— kaldırımlar üstüne serilmiştir. Bu mallar, müşteriye müthiş bir bağırıp çağırışma ve hararetli işaretlerle takdim edilir. Malları beğenip beğenmediğinize göre koltuk kabartıcı hitaplar, teşhir edilen malları türlü küçültme edatlariyle bir bir saymalar, duygulandırıcı delillerle, acı sözler, alaylar, küfürler, birbirine karışır. Çünkü küçük bir iş olmayan pazarlığa girişmeden önce cinsleri hakkında bir fikir edinmek maksadiyle tereyağının, kaymağın, peynirin tadılması âdetti; çok kere müşteri, tattığı malın başından bir tiksinme ifadesiyle ayrılırdı. O zaman arkanızdan açılacak ağızların iltifatlarına kulaklarınızı tıkayacaktınız.

Anna, önce kasaptan etini aldktan sonra bu köylü pazarında her zaman bir müddet eğlenirdi. Bütün pazarcı kadınlar kendisini tanır, iltifatlarını ve hakaretlerini ondan esirgemezlerdi. Pazarda huysuzluk ve hasislik eder, müşkülpesent ve mızıkçı davranır, pazarlığı aşırı dereceye vardırırdı. Adriyen onun bu haline acınıyor ve üzülüyordu. O güzelliğin üstünde bu çirkinliğe ne lüzum vardı? O dürüst köylü kadınlara iyi muamele etmesi, onlara haksızlıkta bulunmaması icabetmez miydi? Bu kadar güzel bir insanda bu derece pintilik olur şey miydi?

Sessizce Anna'nın peşinden yürürken, oldukça uzaktan kendilerini takip eden bir adam gördü. Alış verişle meşgul olan Anna onu daha sonra farketti, kızardı, adamın kendisine verdiği iltifatlı selâma cevap vermek için başını eğdi, sonra ihtiyatlı davranarak artık kendisiyle hiç alâkadar olmuyormuş gibi

göründü. Bu ağır başlı hali Adriyen'in hoşuna gitti. Jimnastik profesörü muhakkak ki bu adamdı. Macarvari kesilmiş bıyıkları, pembe yanakları, pomadalı saçları, baygın gözleriyle adamdan hiç hoşlanmadı. Hele o tazı başı şeklinde gümüş saplı bastonunu, herkes görsün diye omuzunda taşıması... ama güzel çirkin, genç ihtiyar bütün kadınların beğendikleri atlet yapılı bir vücudu vardı. Gayet itinalı giyinmişti. Artık bir tabiat halini almış olmasına rağmen yapmacığı gözden kaçmıyan yürüyüşü, ispanyolların kısa adımiyle kazın yalpa vuruşunu taklit ediyordu. Dudakları üstünde tükenmez bir tebessüm donup kalmış gibiydi.

Adriyen bu kibar adamın, madam Thüringer gibi, hiç değilse kocası bakımından kibar sayılan bir kadına ne şekilde kur yaptığını merak etti. Kadının eski düşkün halinden ve yeni yükselişinden haberi var mıydı? Ona eski bir hizmetçi mi, yoksa kibar bir hanımefendi muamelesi mi yapıyordu?

Alış verişin sonunda artık kanaatini edinmişti. Bu profesör de ekseri profesörler gibiydi. Karşısındakinin ne cinsten bir insan olduğunu önceden öğrenmeye ehemmiyet vermiyordu. Sadece basmakalıp lâflarını, harcıalem nüktelerini, icabı hale göre ayarladığı sesini, alımlı bakışını ve tebessümünü kullanıyordu.

Meselâ Anna'nın konuştuğu pazarcı kadına yaklaşıyor, gözlerini süzerek soruyordu:

— Bu yumurtaların içinde sakın civciv olmasın? Varsa sana civciv parası ödemem lâzım! Hakkını yemek istemem!

Tabiî Anna, budalalığından veya nezaketen gülümsüyordu, ama Adriyen, ellerini havaya kaldırıp jimnastik profesörüne içinden: «Be adam, diyordu, bu kafanla, dâhi bir kadının karşısında bulunsan halin nice olurdu? Evet, çok zeki, çok bilgili, karakter sahibi bir kadın meselâ! Neden olmasın? Böylesine

nâdir rastlanır ama yalnız büyük sanatkârlar arasında rastlanmaz. Dehanın, daima malûm ve meşhur olması icabetmez. Meselâ benim Mihail bir dâhidir, ama sanatkâr değildir. Kadın Mihail'ler de bulunabilir. — Ya işte, profesör ünvanın ve sonsuz hamakatinle böyle bir kadının karşısında bulunsan ne yapardın?»

Adriyen bunları aklından geçirdi ama bir şey söylemedi. Henüz insanlara, hattâ en olgunlarına bile düşündüğünü söylemek cesaretini edinmemişti. Kendine itimadı tam değildi daha. Çok aşağıdan geldiği, resmî tahsil namına ilk okuldan fazlasını okumadığı, kendi kendini yetiştirmenin ne zor bir iş olduğunu idrak ettiği için, diplomalar, ünvanlar ve dereceli bilgiler karşısında küçük düştüğünü hissediyordu.

Bununla beraber, seri halinde kalıplara dökülen bütün bu değerlerin boşluğunu da farketmeye başlıyor ve yavaş yavaş bunlara karşı saygısını kaybediyordu. Evet, kuvvetli adamın mutlaka bir akıl ve bilgi şahikası olmasını şart koşmuyordu. Mihail'in de bazan saçmaladığı olurdu. Hattâ bazan bunu bile bile de yapardı. Ama Adriyen zeki adamın saçmasiyle doğuştan ahmak olanın saçmasını ayırdetmesini bilirdi. Onun için bu profesörün numarasını vermekte gecikmedi.

Sonra bu âşinalığın ne dereceye varmış olduğunu öğrenmek istedi. Yine büyük bulvardan geçerek eve dönerlerken Anna'yı sorguya çekti:

— Ne zamandanberi kur yapıyor sizin profesör?

— Bahardan beri, aşağı yukarı iki ay oluyor. Ama neden **benim** profesörüm oluyormuş? Onunla hiç konuşmadık demedim mi sana. Yalnız bir defa randevu istemek için bir teskere gönderdi.

— Cevap verdiniz mi?

Anna içerledi:

— Şehrin en muteber isimlerinden birini taşıdığımı unutuyorsun galiba?

Adriyen içinden dedi ki:

«Tek mâni buysa yandın demektir!»

Thüringer'lerin evi, yazıhaneleri ve mesken kısmiyle geniş bir zemin katından ibaretti. İbrail'in hemen bütün evleri böyledir, muhteşem, orta halli veya bitli de olsa, herkesin kendine mahsus bir evi vardır. Bu evin ön cephesi Park sokağına, öteki cephesi parka bakardı. Solda efendilere mahsus avlusu, sağında ise servis avlusu vardı. Eve bu iki avludan birinden geçilerek girilirdi. Yazıhanelerin de, ev kısmının da doğrudan doğruya sokağa açılan kapısı yoktu.

Adriyen, yazıhaneleri, oturma odaları ve müştemilâtiyle bu binanın her yanını iyice öğrenmek için bütün bir gününü harcadı. Sonra, ertesi günden itibaren bütün evin yükünü üstüne almak istedi. Öyle pek çalışkan bir adam değildi. Kat'iyen. Hattâ âvareliği biraz galipti bile. Ama bazı işler vardı ki, ücretli ve ücretsiz, canını dişine takarak çalışmaktan kaçınmazdı; başka bir takım işlere ise hiç alâka göstermez, bazı işlere de sırf ekmeğini kazanmak için, istemeye istemeye çaresiz katlanırdı. Bu çeşit işlere, avucuna altın akıtsa, fazla zaman ayırmazdı. Başka bir yere gitmesini mümkün kılacak beş on kuruşu birikti mi, hattâ bazan bunu da beklemeden boşlardı işi. Annesini dertli eden işte bu haliydi. Adının serseriye çıkması da bu yüzdendi. Her ikisine de üzülüyor ve Mihail'den başkası halden anlamıyacağı için, kendi içine kapanıyordu.

Thüringer'lerde derhal her şey hoşuna gitmişti. İlkin şu Almanlar. Onların Romenlerden daha başka, daha temiz bir karaktere sahip olduklarını farkediyordu. Bilhassa kadınları, uzun zaman aynı binada yaşadıkları için çok yakından tanıyor, kendisine

karşı gösterdikleri dürüstlüğün samimiliğinden şüphe etmiyordu. Sonra iş de meşrebince görünüyordu: çok çeşitli ve oldukça serbestti. Tadını hayli tatmış olduğu şantiye veya fabrikaların o korkunç monotonluğundan ve katılığından eser yoktu burada. Belli saatlerden, sürü halinde girip çıkışlardan, keyfince iş görmek imkânsızlığından nefret ederdi.

Şimdi artık aklına eseni yapmak fırsatını elde etmişti. Bu evin, zengin olmasına rağmen itina görmediğini farketti. Hizmetçilerin vazifesi olmayan bir sürü ufak tefek işler, dülgerlik, çilingirlik, badanacılık gibi her çeşit işten anlıyan bir zanaatkârın becerikli elini bekliyordu.

Başlıca odaların hemen hepsinde duvarlardan kopmuş kâğıt parçaları sarkıyordu. Evin aristokrat bekârı Mösyö Bernard'ın güzelim yatak odasının tavanında, eski bir ıslanmadan kalmış kocaman bir leke vardı.

Mösyö Max'ın yazıhanesinde, döşemenin kırık bir tahtasına basıp başınızı yarabilirdiniz. Mutfakta yağmur yağar yağmaz tam ocağın üstünden su damlamaya başlardı. Bazı kapılar açarken adamın parmağını kan çıkarasıya kıstırırdı. Her yanda iyi kapanmayan pencereler; ayağınıza takılan kilimler; gıcırdıyan kapılar; duvarlarda iri iri çiviler; pek göze batan bir sürü çatlaklar ve yarıklar vardı. Bütün bunları düzene koymak için ne paraya ihtiyaç vardı, ne de bir sanat okulu diplomasına, sadece iyi niyet, heves, sağduyu ve beceriklik kâfiydi.

Adriyen bütün bunlara hastalık derecesinde sahipti. Hususî yerlerde olsun, umumî yerlerde olsun, gözüne ilişen her aksaklık onun güzellik, iyilik, adalet hissini rencide ediyor, âsabını öylesine bozuyordu ki âdeta daimî bir humma içinde yaşıyordu. Ateşini yakmasını beceremeyen ve çocuğunu boğacak şekilde kundaklıyan komşunun işlerine, güya herkesi toza bulamak için sokakları süpüren belediyenin işle-

rine; etraflarını hep devletin parasını deve yapacak cinsten memurlarla çeviren hükûmetlerin işlerine, her şeye, her şeye karışmak gelirdi içinden.

Cehalet, beceriksizlik, ahlâksızlık: yeryüzünde bütün bu kusurlara ne lüzum vardı? İnsanlar, kendilerine saadet yolunu açacak şefler bulamazlar mıydı? Kabiliyetli insan bu kadar mı azdı? Yoksa bu çeşit insanlar, dünyanın idaresine mahsus mu karıştırılmazlardı? Eğer öyleyse dünyamız mahvolacaktı! Çıkarını dünyamızın felâketinden temin eden aşağılık insanlar kimlerdi? Bu insanları keşfetmek, zararsız hale getirmek veya yok etmek mümkün değil miydi?

Adriyen, bu meselelerin içinden çıkmazdı. Üstünde kafa yordukça ipin ucunu büsbütün kaçırırdı. Çünkü insan doğuştan iyi mi, yoksa kötü müdür, bir türlü karar veremezdi. Muammanın anahtarı buradaydı. Bu hususta Mihail'in verdiği cevaplar onu tatmin etmezdi. Mihail fazla kötümserdi. Ona göre dünya böyle gelmiş, böyle gidecekti. Çaresi yoktu. Dünyayı da bir fert gibi görürdü: iyi ise eyvallah der, kötü ise, ondan kaçardı.

— Benim aklımda olan bundan ibaret, derdi. Doğru yoldan ayrılmayıp kimseye fenalık etmemeyi anlarım. Ama sosyalistler gibi «sınıflar» a, «sınıf mücadelesi» ne inanmıyorum. Karl Marx ne derse desin, ben sadece **insanlar arasında kavga**'ya inanırım.

Bükreş'te bir sene kaldıkları zaman, Mihail, Adriyen'in sosyalistlerin ilk propaganda toplantılarına sık sık gittiğini görürdü. Ona derdi ki:

— Bu, iptidaî insanların, dar kafalıların, kölelerin doktrinidir. Ancak hayattan biraz daha ekmek, biraz daha hürriyet ve daha az harp istiyen halk yığınlarını tatmin edebilir. Senin gibi kırlangıcı yakalıyan kedi ye bile isyan eden bir adamı asla tatmin edemez. Dinler de bir milyardan fazla insanı tatmin

ediyorlar, çünkü onlardan muntazaman mabede gitmelerinden başka bir şey istemiyorlar.

O sıralarda Mihail, Mançurya'daydı. Rus-Japon harbinin korkunç taraflarını gözüyle görmek istemişti. Bu acı ayrılışın bir sebebi daha vardı: Adriyen'in çetin dostluğu, tezatları ve zıpırlıkları ile Mihail'i yormuştu. Hayatın sillesini yemiş kalbi, çile doldurmuş dimağı, sefaletlerden yıpranmış vücudiyle, Mihail'in ruh ve beden sükûnuna çok ihtiyacı vardı. Hayatla bir mütareke yapması lâzımdı. Yirmi üç yaşında kendini ihtiyar hissediyordu. Bol maaşlı bir iş bulmak, mümkün mertebe çalışmak ve biraz para biriktirmek, sonra gidip sakin ve rahat bir memlekette dinlenmek, işte bir senelik istikbal plânı buydu.

Adriyen'e, bu plâna katılıp birlikte çalışmak, birlikte para biriktirmek ve birlikte yola çıkmak isteyip istemediğini sordu. Adriyen sevinçle kabul etti. Malını bildiği için, Mihail bir sene müddetle her hususta kendisine itaat edeceğine dair söz istedi.

— Söz veriyorum! Sen âmirim olacaksın.

Bir ay, iki ay sözünde durdu. Ama daha fazlasına gücü yetmezdi. Sözünü ve «âmir» ini unutup her şeye boş vererek çekip gidiyordu. Böylece bir çok iyi işler bozulmuş oldu. Dostluğa yediremediği, onun arkadaşlığına çok alışmış olduğu için onun huyunu düzeltebileceği ümidiyle Mihail de arkasından basardı istifayı. Ama bütün emekleri boşa çıktı. Bunun üzerine bir müddet kendiyle baş başa kalmaya karar verdi ve kalkıp Mançurya'ya gitti.

Adriyen, bu ayrılığa tahammül edemiyeceğini sanmıştı ama öyle büyük bir yaşama aşkiyle doluydu ki hissî hayatına yeni maceralar bulmakta gecikmedi. Sadece yaşamak hâdisesi bile ona bir mucize gibi görünüyordu. Işık ve güneş içinde, kendi etrafında dönüp dolanıyor, kendini her gün biraz daha

keşfediyordu. O yüzden çalışmak için fazla vakit bulamıyordu. Hele kendisini gökten, ufuktan mahrum eden işleri büsbütün sevmezdi. Dairelere, atölyelere, fabrikalara, dükkânlara doğru memnun memnun akan insanları dehşetle seyrederdi. Bir lokma ekmek uğrunda nasıl da her şeyden vaz geçiyorlardı, — insan hayata mâna veren en güzel şeylerden: Tanrının eserini seyretmek hakkından, düşünmek, hayal kurmak, öğrenmek saadetinden; keyfince hareket etmek zevkinden kendini ne kadra çok mahrum ederse peşinde koştuğu ekmek de o kadar beyazlaşıyordu.

Halbuki bütün bu kıymetlerden üstün bir şey var mıydı? Neydi bu şey? İyi yemek içmek mi? Modaya uygun elbiseler giymek mi? Bir aile kurup öküz gibi ona koşulmak mı? — Hayır, bin kere hayır! Varsın hayta desinler sana. Varsın bir serseri hayatı yaşa. Sırtında partallar, elinde bir parça kara ekmek, ama hür yaşa, keyfince yaşa!

Bak meselâ, şu İbrail limanının serserilere göre ne çok işi vardır; bir buğday çuvalını sırtlar, elli adım gider, bir geminin ambarına boşaltırsın. Öğleye kadar çalıştın mı, al sana beş ley. Bu beş ley beş hürriyet günü demektir. Çünkü bir kilo ekmek dört meteliktir. Bir tabak sebzeli eti de aynı paraya alırsın. Karnını doyurmaya yetmez mi bu kadarı?

O da hamallık etti. Canı istediği anda çuvalı atıp parasını alabileceği için memnundu. Bunun bir zararı olmazdı. Ertesi günü çuvalı sırtlayıp sırtlamamakta serbestti. Bu işe devam edecekti ama annesi kızdı:

— Sırtında çuval taşıdığını göreceğime yerin dibine geçeydim keşke! Elinden başka iş gelmiyenler hamal olur! Bütün o okudukların ne işe yaradı öyleyse? Hamal olmak için miydi bütün o didinmeler? Hem kendini bilen hangi kız varır bir hamala?

Annesiyle bile arasında bir anlaşmazlık duvarı bulunduğunu farkederek kimseye artık meram anlatmaya kalkmıyor, günün birinde başını alıp uzak-

lara gitmeyi kuruyordu. Hele bir askerlik işini yolu-na koyabilse bunu yapacaktı. O zamana kadar, kendisi için didinip duran annesine boyun eğmesi lâzımdı. Ama herkesin ona karşı elbirliği ettiğini, onu da kendilerine benzetmek istediklerini unutmıyacaktır. Kendini koruyacaktır. Çünkü, boş şeyler, peşin hükümler, böbürlenmeler uğrunda sabahtan akşama kadar didinen bu insan yığınlarının, hayatı kendilerine zehir ettiklerine şüphe yoktur. Hayır, o «güzel çocuklar» ı, bir «ev» i, hattâ «servet» i olsun istemiyordu. Onun en güzel evi açık havaydı. En büyük serveti ise vücudu, sevgileri, fikirleri.

Bunu şaşmaz bir hakikat olarak kabul ediyordu. Onu bir zırh gibi sırtına geçiriyordu. Her geçen gün bu hususdaki düşüncesini doğrulayan bir sürü delil getiriyordu ona. Fakir olsun zengin olsun, zeki olsun ahmak olsun, herkes beşer sürüsünü güden aynı kanuna tâbiydi: evvelâ çalışmak, sonra yaşamak. Para, para! Netice: istismar, hodbinlik, tamah, insanlar arasında kin, harpler.

Yok, yok, o bu çapraşık ağların içine adımını atmıyacaktır.

Thüringer'lerin evinde bir ay çalıştıktan sonra, bir yaz akşamı, Adriyen, senin havayı ciğerlerine doldurup kendi hayatı ve başkalarının hayatı üzerinde düşünerek, ev boyunca gidip geliyordu. Hava güzeldi. Yıldızlı bir gök, okşayıcı bir yel, belediye mızıkasının gürültülü valsler çaldığı parkın çiçeklerinden gelen baygın bir koku.

Hemen bütün akşamlar gibi içerisi kalabalıktı, çünkü evde bir bilârdo saloniyle iskambil, satranç, domino oynayanlara mahsus bir başka salon vardı. Ama Adriyen'e göre, bütün bu insanlar daha ziyade Thüringer'lerin evinde kalite şarapları, meşhur markalı şampanyalar, nefis likörler ve başka hiç bir yerde eşine rastlanmıyacak kadar mükemmel ve sırrını yalnız Madam Şarlot'un bildiği pastalar bulunduğu

için gelirlerdi. Biçimi ve oburluğu yüzünden «domuz» adını taktıkları Vali de hiç bir toplantıyı kaçırmazdı. İtalyan armatör Carnavalli'ye hemen aynı derecede sık raslanırdı, ama çok kibar bir adam olan Carnavalli sırf evin üç güzel kadını için gelirdi. Ona «Avrupalı» derlerdi. Çapkınlık, kumar ve seyahatler yüzünden yavaş yavaş iflâsa sürüklendiği söylenirdi.

Teklifsiz misafirler arasında bir de M. Poplinger vardı. Bu kalın dudaklı Alman Yahudisi matmazel Mitzi'nin nişanlısıydı ve yabancı memleketlerde Max ve Bernard Thüringer müessesesini temsil ederdi. Çoğu zaman seyahatte olurdu, ama iş icabı İbrailde kalmaya mecbur oldu mu, evin altı üstüne gelirdi, çünkü bizim âşıklar cünbüşleri ve kavgalariyle koca evin bütün odalarını doldurup taşırırlardı. Ciddiyeti ve ahlâki titizliği şakaya gelir cinsten olmıyan Mösyö Bernard, bu hallere fena halde içerlerdi. Keyfi yerinde olduğu bir gün:

— Bu ikisi için hususî bir kışla yapmak lâzım! diye bağırmıştı.

Fakat müdavimler arasında «Habeder» diye anılan M. Flusfisch, kendisine bu lâkabı kazandıran vaka yüzünden hepsinden meşhurdu. Thüringer'lerin evine ilk geldiği hafta, macar hizmetçi kız Yulya, bir gün gelip haber vermişti:

— Mösyö Habeder geldi.

Ev sahipleri sofradan kalkmak üzereydiler. Hayretle bakıştılar:

— Mösyö... kim dedin?

— Habeder.

— Habeder mi? Bu da kim? Bu isimde kimse tanımıyoruz!

— Aman, nasıl olur, madam! Hani şu koca göbekli, dazlak kafalı adam var ya, adını bir türlü beceremiyorum, içeri girince hani her zaman Ha-be-der diye tekrarlar.

Gerçekten de ayın on dördünü andıran yuvar-

lak yüzüyle hürmetli göbeğini ileri uzatarak Alman selâmını kesik kesik söylerdi:

— **Ih habe die Ehre!**

Yulya bunu Habeder yapıp çıkmıştı, bu lâkap pek hoşa gitmiş, ağır başlı Mösyö Bernard'ın bile ağzından düşmez olmuştu.

Bu teklifsizler, diğer misafirlerle beraber, iki oyun salonunu doldururlardı. Zaten yalnız bu odalarda ışık yanardı. Evin geri kalan kısmı karanlığa gömülürdü. Günlük işlerinden yorgun düşen Yulya ile Adriyen'i fazla yormamak için içkilerle yiyecekleri her misafirin el ulağına korlardı. Bununla beraber iki hizmetçiden biri, saat on bire kadar, zil çalınırsa gelmek üzere, sıra ile nöbet beklerlerdi. O akşam da Adriyen'in sırasıydı.

Ama Adriyen yalnız bu vazifeyi görmekle kalmıyor, âdeta bir kuluçka gibi evin üstüne yatıyordu. Patronlarını seviyor, hemen bütün misafirlerinden hoşlanıyordu, başlarına nahoş bir hal gelmesin diye de ödü kopuyordu. Halbuki nahoş hâdiselere sebebiyet verebilecek haller de eksik olmazdı.

Bir müddettenberi misafirleri yalnız Madam Hedwig'in ağırladığını farketmişti. Anna ile Mitzi ortadan kaybolmuşlardı. Nerdeyse Mösyö Max kalkacak, karanlık koridorlarından geçerek genizden gelen o tatlı sesiyle bağıracaktı:

— Maus! Mitzi! Ne oldunuz, yattınız mı?

Halbuki onlar yatmış değillerdi, faziletli Hedwig gibi Adriyen de bunun farkındaydı. Biri, park tarafına bakan bir pencereden jimnastik profesörüyle lâfa dalmıştı; öteki de Mösyö Max'ın yazıhanesinde, nişanlısının dizlerine oturmuş kendini okşatıyordu. İki kızkardeşiyle de arası açık olan Hedwig artık onların işine karışmak istemiyor, bu vazifeyi Adriyen görüyordu. Çünkü biraz da onların suç ortağı mevkiindeydi, bilhassa Anna'nın. Onları daha çok anlıyor,

sevdalarına ses çıkarmıyordu. O bütün sevişenlere hak verirdi.

Mösyö Max'ın Anna için hiç bir zaman bir «baba» dan başka bir şey olmadığını öğreneli beri —mutfakta ara sıra bu hususta hayli kinayeli sözler sarf edilirdi— Anna'ya karşı hâttâ merhametle karışık bir takdir hissi de duymaya başlamıştı. Tam bir kanaate varmak için, bir gün bu meseleyi annesinden sordu, o da kocanın bu hayati kusurunu şu halk sözüyle teyid etti:

— Evet: «bağlı» olduğunu söylüyorlar. Ama Anna'nın, evlenmeden önçe haberi vardı.

Haberi olmuş, olmamış; Adriyen için bunun hiç bir ehemmiyeti yoktu. Bu kadın onun nazarında bir mazlumdu, çünkü iliklerine kadar namuslu kadın olduğunu bilirdi. Mösyö Max'la evleneli beri hiç kimseyle en küçük bir münasebeti olmamıştı. Profesörle kur yaparken de ne kadar vicdan azabı çektiğini görüyordu. Onun bu temkinli hareketini çok taktir etti, ama bunu yersiz ve sıhhati için zararlı buldu, araya girmeye karar verdi. Ona usulü dairesinde bu bahsi açtı. İffet hissini incitmeden, kendisini itiraflara sevketmeden, hayatını bu şekilde öldürmenin fuhuştan da, manastıra kapanmaktan da beter bir şey olduğunu söyledi. Bu, bir lokma ekmek için tabiatın en esaslı kanunlarından birine hakarettir, dedi. Ve yalnız kaldıkları bir akşam Anna ona içini açtı. Adriyen'in bu işte hiç bir çıkar gözetmediğini anlayınca, başını onun omuzuna yaslayarak hıçkırdı:

— Ama Max iyi adamdır, çok iyi adamdır. O yüzden vardım ona, ekmek için değil.

Gerçekten de Anna Müller, Madam Thüringer olduktan sonra, hayatında hiç bir değişiklik yapmamıştı. Hep ayni ucuz basmaları alıp kendi eliyle dikinirdi. Ev işlerinde daima başını bir mendille sıkar, kollarını sıvayıp hizmetçi ile beraber iş görür, komşu bayanların alaycı gülüşlerine hiç aldırış etmezdi.

Gerçi, dedikoducu insanların «bütün Müller tayfası» dedikleri annesiyle iki kızkardeşini de eve getirmişti ama bu «tayfa» nın Thüringer'lere yalnız bir boğaz masrafına mal olduğu ve bunların yüksek aylıklı bir hizmetçi kızla bir aşçı kadının yerini aldıkları da malûmdu. Hâttâ Anna"nın, ailesine karşı haksızlık ettiği de söylenebilirdi. O yüzdendir ki Mösyö Max, bu haksızlığı tamir etmek için, arasıra yıldönümleri icadederek ufak tefek hediyeler dağıtmak zorunda kalırdı.

Anna'nın karakterinde Adriyen'in çok takdir ettiği bir taraf daha vardı: evin etrafında dolaşan parazitlerden hiç hoşlanmazdı. Bir gün, tepesi atmıştı da:

— İllallah bu aç gözlü, ayyaş heriflerden, demişti. Her yemekte, bir iki «abone» nin mendebur suratına tahammül etmek lâzım. Bir iş tutmaz, kendi kendilerini davet eder ve yakalıklarının temizliğinden başka her şeye boş verirler. Ya o şampanyalı briç, poker partileri! Ay sonunda müthiş bir yekûn tutuyor bunlar. — Ambarlarda veya gemilerde kızışıp çürüyen buğdaylar yüzünden de insan zengin mi, fakir mi olduğunu bir türlü takdir edemiyor. Ay olmuştur, bu koca konağı beslemek için nerden para bulacağımı şaşırmışımdır. Beylerin umurunda mı? Sefalet nedir bilmezler ki... Ama ben onu kâfi derece tattığım için ödüm kopuyor. Daha bacak kadar çocukken iki kilo ekmeği veresiye vermek için fırıncı beni bir köşeye sıkıştırıp memelerimi mıncıklardı: o felâket günlerini tekrar görmektense Allah canımı alsın daha iyi.

Anna, göz yaşlariyle ıslanmış o iri mavi gözleriyle bakarak ona böyle şeyler söylerken, Adriyen onu güzel ve acınacak bir kadın olarak görürdü. Ellerini öper, ateşli yanağını o nefis yuvarlak koluna dayar ve kendini insanların en mes'udu sayardı.

— Bir gün ekmeksiz de kalsak beni yanınızdan

ayırmıyacağınıza söz verin, derdi. Sizin için gidip hırsızlık bile ederim.

Anna, güzel yüzüyle güler, hiç farkında olmadan damarlarını tutuşturan bu yanan ocağı, usulca iterdi.

Vakit gece yarısına yakındı ama Adriyen hâlâ evin iki avlusunda kol gezmeye devam ediyordu. Kumarbazlar bir türlü oyuna son vermeye yanaşmıyorlardı. İçiyorlar ve daha büyük bir hararetle kumara dalıyorlardı. Sıcak yüzünden ve puroların dumanı çıksın diye pencereler açık olduğundan, Adriyen, bulunduğu karanlık köşeden bu hükûmet ve ticaret muhiti ekâbirinin yüzleriyle hareketlerini tetkik ediyor, bütün konuştuklarını dinliyor ve hayatlarını tasavvur etmeye, anlamaya, haklı bir şekilde muhakeme etmeye çalışıyordu. Devamlı müşahedelerinin neticelerini Bükreşteki işçi toplantılarında dinlediği sosyalist akidesinin kat'î hükümleriyle karşılaştırmak istiyordu. Onlar, bir tek vakıaya dayanarak toptan mahkûm ederlerdi: Neymiş? bu adamlar işçi sınıfını istismar ederlermiş.

Adriyen sosyalizmi anlıyordu ama basmakalıp cümleleri kabul etmiyen bir çocuktu. Bütün hakikatleri kendi müşahedeleriyle elde etmeye düşkündü. Sosyalist hatiplerinin bütün söylediklerini bir bir kontrol ederek, gündelik hayattaki tezahürlere bakarak bu hususta canlı bir fikir edinmek isterdi. Tam bir vicdan huzuriyle karar vermek istiyordu. O zaman bütün muhakemeleri karışıyordu.

Meselâ gözü önünde duran, hemen hepsi şehirde yerleşmiş yabancı armatörler olan şu burjuvalar. Sanayi namına hiç bir şeyi olmayan İbrail'de bu adamlar yıkılacak burjuva sınıfının hemen tamamını teşkil ediyorlardı. Pek âlâ, bakalım kimmiş bu adamlar. İnsan, üstüne bindiği dalı kesmemek için olsun kimi yıktığım bilmesi icabetmez mi? Adriyen onları iyice tanımaya başlıyor ve iki ayrı cepheden muha-

keme ediyordu: insanlık meziyetleri ve içtimaî kapasiteleri.

İnsanlık meziyetleri insanların ekserisinden farklı değildi: Alelâde bir zekâ, alelâde bir ahlâk. Maddî zevklere düşkündüler. Toplantılarında san'attan, hayattan bahsedildiğini hiç işitmemişti. Bu efendilerle karılarının Tolstoy, İbsen veya Balzac hakkında, kendisi kadar bile bilgileri olmadığına emindi. Ama bu onların kafalarını koparmak için bir sebep teşkil etmezdi, aksi taktirde yer yüzünde yaşıyan insanların onda dokuzunu yok etmek icabederdi. Hâttâ ahlâk bakımından onlara iyi bir not bile veriyordu: fakirlere karşı sevimli, medenî, merhametli idiler. Meziyetleri yalmz bundan da ibaret değildi. Bu adamların elinde, işçilerin tamamiyle mahrum oldukları bir kuvvet vardı: derin bir iş zekâsı, ticarî kabiliyet. Risklerle dolu bu ticaretin son derece karışık bir mekanizması vardı. Buğday alınıp satılması ve uzak memleketlere sevki, türlü borsa oyunlarına, milletlerarası geniş münasebetlere bağlı bir işti. Sosyalistlerin sümüklü şefleri ise o yabancı memleketlerin nerede olduklarını bile bilmezlerdi. İşletmesine el uzatmadan evvel iyice bilinmesi gereken bir içtimaî makine karşısında bulunuluyordu.

Adriyen bu bahiste maval dinlemezdi: işçi sınıfı büyük içtimaî teşebbüslerin idaresi hususunda kara cahildi; o, sırtına vura vura sevkedilmesi gereken bir koyun sürüsü idi. İhtisastan ve teşebbüs zihniyetinden bu derece mahrum bir sınıfın ellerine dünyanın idaresi nasıl verilebilir? Adriyen sosyalizmin doktrini ve gayesi üzerindeki gevezeliklere hiç kıymet vermezdi. Onun için doktrin doğru ve gaye mükemmel olabilirdi, ama bu kadarı yetmezdi. Burjuvaların bütün bilgilerine de sahip olmak lâzımdı. Aksini yapmak arabayı öküzün önüne koşmak demekti, İbrail'deki armatörlerin yerini liman hamallarının nasıl alacağına aklı ermezdi.

Fakat meselenin Adriyen'i çok düşündüren bir başka cephesi daha vardı. Ahlâk cephesi.

Burjuvaları ahlâksız, sefih, aç gözlü olmakla itham ediyorlardı. Halbuki Adriyen ayni kusurların işçi sınıfında da bulunduğunu görüyordu. Eline fırsat geçti mi bu kusurlarını meydana vurmakta gecikmiyordu. Tabiî kara sefalet içinde yüzdüğü müddetçe ondan iyisi yoktu. Ama biraz talih yüzüne güldü mü, en kötü burjuvaları gölgede bırakacak günahlar işlemekten geri kalmıyordu. Meselâ şu **vataf** lar, ekip şefleriyle bunların o zalim avenesi meydandaydı.

Liman hamallariyle arabacılarını idare eden kuvvetli bir şefler loncası olan **vataf**'ların hepsi işçi sınıfı arasından çıkmıştı, kazandıkları büyük servetlere rağmen imzalarını atamıyacak kadar kara cahil ve korkunç birer soysuzdular. Bu **vataf** lar işçi sınıfını meşru patronları olan ihracatçılardan tamamiyle ayırmış, doğrudan doğruya temas imkânlarını elinden almışlardı. Gemilerini yüklemeye gerekli adamı bulmak için tüccarlar, hiç bir resmî imtiyazı olmayan bu **vataf** lar loncasiyle temasa mecburdular. Bu lonca, azalarının serveti ve istismar ettiği insanların reyleriyle seçimlerde elde ettiği mümessillerin serveti sayesinde kanunu hiçe sayarak yaşardı.

İşçilerin bu sabık işçiler tarafından istismarı korkunç bir şeydi. Bu **vataf** lar işçiler için ihracatçılardan temin ettikleri ücretleri kendi hesaplarına bol bol tırtıklamakla kalmazdılar, üstelik işçiler, açlıktan ölmemek için şu şartlara uymağa mecburdular: 1) **Vataf**'ın kendisine vereceği ücreti sesini çıkarmadan kabul etmek; 2) **Vataf**'ın işlettiği bakkalla meyhanenin daimî müşterisi olmak ve bir takım hesap yanlışlarına göz yummak; 3) **Vataf**'ın talep edeceği her türlü angaryaları yapmak; 4) seçimlerde onun peşinden giderek onun istediği adamlara rey vermek; 5) arasıra dayak yerse sesini çıkarmamak.

Bu zalim iş sistemi yüzünden her gün bir iki ki-

şinin kafası patlardı. Onun için **vataf**'ın etrafında hakikî işçilerden veya sadece bu maksatla tutulmuş adamlardan mürekkeb bir zorbalar gurupu bulunurdu, bunlar öldüresiye zalim insanlardı. Ama çok kere, alelâde hamal da hiç sebepsiz yere, daha doğrusu alkol, hınç yüzünden veya en mânasız bir sebepten arkadaşını öldürürdü.

Adriyen, gecenin sessizliği içinde düşüncelerine dalmış, meselenin leh ve aleyhindeki delilleri gözden geçiriyor ve şu noktaya varıyordu:

«Hayır, ben asla bir aksiyon adamı olmıyacağım. Mihail'in hakkı var: bu sahada muvaffak olmak için dar kafalı olmak şarttır.»

Kalbi bu hodbin dünyaya karşı sonsuz bir merhametle burkuluyordu. Her halde bir şeyler yapmak lâzımdı. Daha iyi bir kadere lâyık geniş insan yığınları vardı. Zulüm ister aşağıdan ister yukarıdan gelsin, bunlar zulmün elinde bırakılamazdı. Ama ayni sınıf içindeki iyilerle kötüleri birbirinden nasıl ayırmalı? Çünkü hiç şüphe yoktu ki önünde iskambil oynayan burjuvaların hepsi kötü insan değillerdi, nitekim limandaki bütün işçiler de **Vataf**'lara uşaklık etmezlerdi. Bir kaç gün önce şahit olduğu bir vaka da bunu göstermişti.

Hamalları temsil eden bir heyet Thüringer'ler müessesesine müracaat ederek gemilerin yüklenmesi için her hususun doğrudan doğruya kendileriyle müzakere edilmesini rica etmişlerdi. Heyet, **Vataf**'ların kopardıkları ücretlerden daha aşağı ücret teklif ediyordu. Ama ne de olsa bu ücret yine amelenin eline geçenden fazlaydı. Hamallar:

— Biz **Vataf** ları ortadan kaldırmak istiyoruz, demişlerdi. Yoksa günün birinde hepsini gebertece-ğiz. Artık sabrımız tükendi! — Bu itlerin araya girmesinde siz ihracatçıların da hiç bir menfaatiniz yok. Tamamiyle faydasızdırlar. Ekiplerin teşkilini biz ü-

zerimize alacağız. Böylece siz tırtıklanmıyacaksınız, parazit aradan kalkınca daha fazla kazanacak ve eraretten de kurtulmuş olacağız.

Bu sözler Adriyen'i çok duygulandırmıştı. Hamalları dinleyen Mösyö Max'ın cevabını da pek beğenmişti:

— Bize ücretleri zorla kabul ettiren ve sizin derinizi yüzen **Vataf**'ların ortadan kalkması bizim de canımıza minnet. Bu musibet illetten kendinizi olduğu kadar bizi de kurtarırsanız size minnettar oluruz. Gel gelelim, işçilerin her biriyle ayrı ayrı anlaşmamıza imkân yoktur. Karşımıza geçip bizimle mukavele imzalıyacak birini bulmak lâzım. Bu biri de ancak başka memleketlerde bulunan ve adına **sendika** denen bir teşkilâtın mümessili olabilir. Siz de işçi sendikaları kurunuz. Memleketin kanunları buna izin veriyor. Sonra bize şeflerinizi gönderin. Onlarla seve seve anlaşırız. Halbuki siz şimdi bu halinizle kimseyi temsil etmiyorsunuz.

Adriyen, bir kapitalistin böyle bir tavsiyede bulunmasına akıl erdiremedi, ertesi günü Mösyö Max'a sordu:

— Bildiğime göre, işçiler, sırf patronlarla daha iyi mücadele edebilmek için sendika kurarlar. Sizse onlara bu silâhı tavsiye ediyorsunuz. Nasıl olur?

— Evet, çünkü bu silâhın bizim için de faydalı tarafları vardır: sendikaya bağlı işçi daha ciddî, daha aklı başındadır, ona güvenilebilir, halbuki öteki daha beceriksizdir. Sendika teşkilâtı sanıldığı gibi bir ihtilâl ocağı değildir, bir ahlâk mektebidir. İşçi orada haklariyle birlikte vazifelerini de öğrenir. Onun için Almanyada bütün ciddî teşebbüsler sendikalı işçiyi tercih ederler. Daha pahalıdır ama daha verimlidir de.

Adriyen, hele şükür, diye düşündü. İşte haklariyle vazifelerini bilen bir patron. Şu Almanya mükemmel bir memleket olmalı her halde. Hiç değilse

orada ahlâksız, sefil ve gevşek bir işçi sınıfının bir işe yaramıyacağını biliyorlar. Bizimki gibi geri memleketlerin idarecileri neden bu müreffeh Almanyanın örneğine uymazlar? Küçüğüyle büyüğüyle, herkes kârlı çıkardı.

Misafirler, gitmeğe kalktıkları zaman saat gecenin biriydi. Adriyen, hâlâ âşığiyle gevezelik eden Anna'nın yanına koştu:

— Çok rica ederim, sıvışın, mösyö, dedi. Mösyö Max, şimdi yatak odasına gidecek, karısını orada bulamıyacak, halbuki ben orada olduğunu söylemiştim.

Jimnastik profesörü parkın karanlığına karışarak kayboldu. Anna da kaçtı. Parkın en tenha köşesine açılan Adriyen'in odasındaki pencerede buluşurlardı. Sevdaları henüz plâtonikti. Ama evde, kimsenin bilmediği ve çok daha az plâtonik bir sevda vardı ki Adriyen'i pek tasalandırıyordu. Hizmetçi kız Yulya'nın sevdası. Bu kız, evin bekçiliğini yapan ve âşıkların gönlünü kıramayan Adriyen'in göz yummasısı sayesinde, haftada iki üç defa, âşığını bir iki saat için odasına alırdı. Ama, Yulya ile sevdalısı, odalarında fazlaca gürültü ediyorlar, sesleri ta oyun odasından duyuluyordu. Bilhassa o gece, sussunlar diye gidip pencerelerinin camına vurmak zorunda kalmıştı. Patronlar olup bitenleri öğrenecek olurlarsa büyük bir kıyamet kopacaktı, çünkü konakta bu çeşit münasebetler yasaktı.

Adriyen, herkes gittikten sonra, iki kapıyı kilitledi ve Yulya'nın odasına koştu. Artık sabrı tükenmişti. Kızı iyice bir paylamak istiyordu.

İçki kokan odanın zifiri karanlığı içinde, Adriyen, kızın, yatağında yarı çıplak bir halde yattığını tahmin etti. Bu düşünce başını döndürdü, ama, kızgın olduğu için buna hiç aldırmadı:

— Yulya, dedi, biliyorsun, dostuz. Ama iyiliği-

min kurbanı olmak ta istemem. Aşığınla beraberken ne diye deliler gibi bağırırsın?

— Deliyim de ondan, hoşuma da gidiyor, ne yapayım?

— Nedir hoşuna giden? Yine benimle alay ediyorsun! Hem aşığınla birlikte kafayı çekmek için likör şişelerini de aşırıyorsun. Bundan böyle herifin buraya girmiyecek, anladın mı?

Kız yataktan fırladı, delikanlının boynuna sarıldı, onu bağrına basarak:

— Girecek, Adriyen, girecek! dedi. Sen böyle şey yapmazsın. Ben de bir daha bağırmıyacağım! Söz veriyorum. Ama bana kızmadığını göster bakayım. Bir kadeh likör içelim, bak ne güzel, görecek-sin !

Adriyen, büyük bir korkuya tutulmuş bir adam haliyle gevşekçe itti kızı. Bu kadının kollarında kaldıkça bütün gayretine rağmen o aziz bildiği fikirler siliniyor, kafasında bir boşluk peyda oluyordu. Artık mukavemeti kalmamıştı. Bu ancak bir an devam etti, ama itaat ederek, bozulmuş yatakta kızın yanına devrilmesi için bu kadarı kâfi geldi.

Adriyen'in hayatında unutulmaz bir yeri olan o gecenin sabahı genç adam uyandığı zaman kendini Yulya'nın yatağında buldu. Kız, renk renk kordelâlar ve işlemeler arasında kar gibi beyaz vücudiyle en derin uykusundaydı. Adriyen, kalbi minnetle dolu, onu seyretti, göğsü üstünde duran çatlamış elini rikkatle öptü ve içinden dedi ki:

«Bundan böyle bulaşığı artık sen yıkamıyacaksın. Bu işi ben üstüme alıyorum.»

Ve her şeyi aşırılığa vardıran huyuyla ilâve etti:

«Yemek odasının temizliğini de ben yapacağım. Mutfak ocağını da ben yakacağım. Böylece sen bir saat fazla uyuyabileceksin.»

Yulya'nın erken kalkmaktan son derece şikâyet-

çi olduğunu biliyordu. Çalar saat beş buçuk için ayarlanmıştı. Değiştirip altı buçuk yaptı. Sonra, usulca yataktan çıktı, giyindi, iş başına geçti: üç büyük yazıhane bir divanhane, koridorlar, iki avlu süpürülecekti.

Umumiyetle saat beşte kalkarak bu işi hiç durmadan çalışmak şartiyle iki saatte tamamlardı; başka çare yoktu, çünkü madam Thüringer yedide kalkardı, hemen onunla çarşıya gitmesi lâzımdı. Şimdi sabahın dördüydü. Kendi vazifesi olmayan bu işle meşgul olduğunu görmesinler diye yemek odasından başlamaya karar verdi. Yoksa ne diye Yulya'nın işini görüyorsun diye soracak olurlarsa ne cevap vereceğini bilemezdi.

İyi odalar parke döşeliydi. Adriyen yemek odasının parkesini muayene etti ve hayli pis buldu. Yulya'ya kızmadı. Bilâkis vazifesini daha iyi yapamadığı için acıdı kıza. O sabah her zamankinden daha merhametliydi. Zamanın azlığına bakmadan hemen işe koyuldu. Yulya'nın kalkıp da parkesini tertemiz görünce nasıl şaşacağını düşündükçe gayreti artıyordu. Hem Anna hakikati öğrense de ne zararı vardı? Ona ihanet mi etmişti? Asla. Anna, onun nazarında, mukaddes resimler gibi acak dudak ucuyla dokunulan ulvi bir güzellikti. Onunla Yulya'nın arasında bir uçurum vardı. Biri ötekinin yerini alamazdı. Anna bir hayaldi. Yulya ise şaşırtıcı bir gerçek. Tamamiyle birbirinden ayrı iki saadetti bunlar.

Adriyen, bir Yulya'nın ne demek olduğunu öğrenmişti: adamı daha cevval, daha kuvvetli kılan sarsıcı bir haz; bu yüzden ona son derece minnettardı. O güne kadar her şeyi adeta bir sis perdesi ardından görüyordu. Vücudunun kimbilir neresinde çalışmayan bir taraf hayatı herkesin gözleriyle görmesine mâni oluyordu. Başkalarının gözlerinden kendi eksiğini farkediyordu. Bu hususta en aşağılık adam bile onu mahcup edebilirdi. Nasıl mı mahcup

ederdi? Mahcup etmek de ne kelime? Meselâ bir adamın yanında olsa ve birlikte bir köpeği seyretseler, Adriyen bilirdi ki yamındaki de kendisi gibi bir köpek görmektedir. Ama köpeğin yerinde bir kadın olsa, Adriyen ötekinin ne gördüğünü bilemezdi.

İşte bu sabahtanberi perde düşmüştü. Sokaktan geçen kadınların hepsi birer Yulya idi. O da herkes gibi bir erkekti. Böyle aydınlanmasını cömert Macar kızına borçluydu. Üstelik de ona keşfetmiş olduğu o şiddetli hazzı da borçluydu. Ertesi akşam bunun tadını daya iyi çıkarmayı kuruyordu, çünkü genç kadın, kollarında uyumadan önce demişti ki:

— Artık ötekini içeri almıyacağım. İstediği kadar ıslık çalsın dursun, aldırma.

İşte Yulya demek bu demekti.

Ya Anna? Ah, bu anlaşılmaz sır! Yulya'dan kadın ve erkeğin ne demek olduğunu iyice öğrendikten sonra onu şimdi daha da az anlıyorurdu. Hayır, kadın da erkek de yalnız bundan ibaret değildi. Hissediyordu ki erkek, hiç değilse o, Adriyen, iki kadına, hâttâ daha fazlasına birden sahip olmak ihtiyacını duyabilirdi. Gerçi Anna'nın Mihail'e benzer bir tarafı yoktu, yani sonsuzluğunu sezdiği fikirler ummanında onunla birlikte yelken açacak kabiliyette değildi. Bu bakımdan o da hemen hemen Yulya kadar basit bir mahlûktu. Ama hayalin kesafetini son haddine çıkararak ruh sahasında tesirini gösteren bir manivelâya sahipti o. Onun yanında Adriyen alelâde bir insan olmaktan çıkıyordu. Gerçi büyük bir edebî eserden bir sahife okuduğu, yahut da Mihail'le hayat meseleleri hakkında hararetli görüşmelerde bulunduğu sıralarda da böyle olurdu. Heyecan aynıydı, veya aynı kalitedeydi. Ama yine de arada fark vardı. Anna'nın yanında, arasıra, yanağını onun koluna dayadığı zamalar, hayatın bütün manevî güzellikleri onda şekil alırdı. Bunlar artık zihnî hazlar olmaktan çıkardı. Bunları, hummalı vücuduna sarılmış bin güzel ve

ateşli kadın gibi çıplak ve şehevî hissederdi.

Halbuki bunun şehvetle bir alâkası yoktu. Bir kadınla yatmanın ne çeşit bir zevk teşkil ettiğini öğrendikten sonra Anna'ya karşı hiç bir zaman böylesine bir arzu duymamış olduğuna daha çok emindi. Hâttâ Anna'nın Yulya olabileceğini hatırına bile getirmek istemiyordu, çünkü hemen ilk temastan sonra genç macar kızının bir müddet için çekiciliğini kaybettiğini farketmişti. Hâttâ bu yüzden, biraz, pek az ve kısa bir müddet için hayal kırıklığı bile duymuştu! Anna ile böyle bir şey asla vaki olmamalıydı! Bir an için bile gözünden düşmemeliydi! Böyle bir şey ölüm demekti. Anna onun için son derece çeşitli ve kesif bir devamlı saadet idi ve öyle kalmalıydı. Yulya nasıl kendini vererek, kadın hakkındaki müphem bilgisini aydınlatmış, onun bir eksiğini gidermişse, Anna da, ona kâinatı kucaklıyacak bir kabiliyet veren kuvvetin sırrını muhafaza ederek manevî ufuklarını alabildiğine genişletiyordu.

İkisi de ona göz bebekleri kadar lüzumluydu. Madem ki onlar kadındı, Allah razı olsun kadından! O olmasa erkek bir metelik etmez!

Saat altıda ilk satıcılar sütü ve francalayı getirdikleri zaman Adriyen bütün işini bitirmişti. Ev hâlâ uykudaydı. Aklına gelen bir fikir deli gibi sevindirdi onu: Yulya'nın kahvaltısını hemen hazırlayıp yatağına götürecekti.

Çalar saat altı buçuğu çalmadan az önce bu iş de bitmişti. Adriyen, tepsiyi yorgansız yatan Yulya'nın baş ucundaki bir iskemlenin üstüne usulca koydu. İlk sevgilisi güzel kadındı doğrusu! Yataktaki hali, sokağa çıkmak için pudralanıp giyinmiş halinden çok daha güzeldi. Bilhassa genç ve pürüzsüz teninin beyazlığını takdir ediyordu.

Etrafına bakınarak odayı tetkik etti ve macar

kadınının temizliği hakkındaki kanaatinin yerinde olduğuna hükmetti.

Birdenbire çalar saat çalmaya başladı. Yulya yatağından fırladı, Adriyen'i görünce utanarak örtündü, saate bakınca ağlamaya başladı:

— Niye oynadın bana bu oyunu, Adriyen? Saat altı buçuk! Yemek odam ne olacak şimdi! Ateşim de yanmadı! Ya kahve! Sana ne yaptım ki bana bu işi ettin, şimdi madama ne cevap vereceğim?

Adriyen'in kendisiyle alay ettiğini sanarak tam küfürü bastığı sırada gözleri tepsiye kaydı: güzel bir tepsi içinde kahve buram buram tütüyordu, küçük francalalarla bir alakok yumurta bile vardı. Kızarak:

— Bu da kimin? diye sordu.

— Kimin olacak, Yulikam, madem ki senin odanda, tabiî senin. Bütün işlerin yapıldı. Hanımlar da henüz kalkmadı. Daha ne istiyorsun?

Kız kulaklarına inanamadı, ama Adriyen'in terebantin kokulu terlemiş vücudu doğru söylediğine delâlet ediyordu. Yulya onun ayaklarına kapandı, dizlerine sarılarak yine ağladı:

— Şimdiye kadar benim için kimse böyle bir şey yapmadı. Anamla babam da, lânet âşıklarım da beni döğe döğe çalıştırdılar. Kimse biraz naz vermedi bana! Ah, sen benim Allahım olacaksın! Bir başkasını sevecek olursan öldürürüm seni!

Adriyen, yumurtasını hazırlarken:

— Eksik olma, dedi.

— Yok, Seni öldürmem, seni aşkımdan deli divane ederim!

Adriyen: «Deli divane mi? Yok canım, diye düşündü. Beni deli divane edecek Anna'dır. Ama bana verdiğin zevk için seni asla unutmıyacağım.»

Tam o sırada Madam Şarlot'un, mutfağa gitmek için camlı galeride yürüdüğünü gördü:

— Yulya, mahvolduk! dedi. Büyük hanım şnaps'-

ını çekmiye gidiyor. Kahvaltını bitirince tepsiyi dolabına sakla. Ben sıvışıyorum!

Sıvıştı ve nereden geldiğini belli etmemek için evin öbür tarafından dolaştı, ama koku almamasına rağmen Anna'nın dediği gibi «burun» suz olmayan «büyük hanım» işin içinde iş olduğunu sezdi.

— Sabahlar hayrolsun, Madam Şarlot! Nasıl, iyi uyudunuz ya inşallah?

İhtiyar kadın, Adriyen'in ona aldığı içkinin güzelliğini taktir makamında dilini şaklattı. Ama yine de dilini tutmadı:

— Evet... Sabahlar hayrolsun... İyi uyudum. Ya siz, «Mösyö» Adriyen? Yalan söyleme, çapkın! Bu gece macar kızının koynunda yatmadıysan insan değilim! Ev değil kerhane mübarek!

Adriyen adam akıllı içerledi:

— Size yalan söylemiyeceğim, Madam Şarlot, ama dostluğunuz bu kadarsa derhal bu evden gideyim, daha iyi.

Hemen mutfak yanındaki kendi odasına geçti. Madam Şarlot fena halde korkarak peşinden koştu. Zaten huysuzluğu yüzünden en iyi hizmetçileri daima kaçırdığından şikâyet ederlerdi hep. Adriyen'in, kabahatli de olsa, çıkması hepsini kızdıracaktı. Hâttâ, çalışma hevesini ve çeşitli kabiliyetlerini gördükten sonra, evin haşin diktatörü Mösyö Bernard bile kızacaktı bu işe. Adriyen'in bir cahil olmadığını da herkes biliyordu.

İhtiyar kadın:

— Hadi barışalım, çapkın, dedi. Ama şaka etmiyorum: bu gece macar kıziyle yattın galiba.

— Peki, öyle olsa size ne bundan? Kızlarınızla yatmamı istemezdiniz ya?

— Tabiî, Adriyen, tabiî! Kızlarım zaten biriyle yatmağa can atıyorlar! Yatmıyor da değiller! Asıl işin kötü tarafı bu ya!

— Demek kızlarınızı ayıplıyorsunuz...

Köpeklerin gürültüsü koridorları doldurdu, hemen ardından oda kapısında Anna'nın sesi duyuldu:

— Niçin ayıplıyormuş?

Hakkında fena şeyler söylediğini hissederek annesine çıkıştı:

— Anne! Bu huysuzluklarına devam eder de Adriyen'i elimizden kaçıracak olursan Mösyö Bernard, seni Almanyada Franz'ın yanına göndermemizi emretti. Bıktık artık senin bu **şnaps**'ından!

Sonra Adriyen'e döndü:

— Görüyor musun yaptıklarını? Yine ona git de içki **al**!

Zavallı Madam Şarlot ağlamaklı oldu:

— Öyle öyle! Artık sizin için bir kıymetim kalmadı zaten, posta edilip Almanyaya gönderilecek bir ayyaştan başka bir şey değilim!

Adriyen araya girdi:

— Madam Anna, müsaadenizle söyliyeyim ki bu sefer kabahat bendedir. Ama kabahatimin buradaki vazifemle hiç bir münasebeti yok.

Anna, kabahatinin cinsini aklına bile getirmedi. Saçlarını kıvırmak için gidip fırının kapısı önüne oturdu. Hizmetçi kız gelince:

— Aferin Yulya! dedi. Bu gün yemek odasını gül gibi yapmışsın!

— Adriyen bana yardım etti de ondan madam.

— Ha, anlaşıldı.

Anna, Adriyen'e o güzel gözleriyle şüpheli şüpheli öyle bir bakış baktı ki çocuk başını eğmek zorunda kaldı. Biraz sonra, yalnız kaldıkları zaman, hafifçe alaylı bir edayla dedi ki:

— Yulya'ya yakınlık duymaya mı başladın?

— Ona her zaman yakınlık duydum, Madam Anna. Sevimli ve çalışkan bir kız. Onu takdir ediyorum.

— Sadece takdir mi ediyorsun, inanayım mı?

Mitzi'nin hızır gibi imdada yetişmesi onu bu

müşkül suale cevap vermek külfetinden kurtardı. Adriyen içinden «Yoksa kıskanıyor mu?» dedi.

Öyleyse çok yazık olacaktı. Nefis bir ziyafetle bir tapınma birbiriyle kıyaslanabilir mi? Ah, bu Anna! Kendisi için ne ifade ettiğini bilmiyordu! Şimdi bile, kadının ne demek olduğunu öğrendikten sonra dahi, bir aydır fırının önünde duruşunu her gün seyrettiği halde onu ilk günkü kadar yeni ve taze, bin bir zarafetle dolu buluyordu. Onun kendisine telkin ettiği kuvvetin her şeye, yazmağa, resim yapmağa, şarkı söylemeğe veya dünyayı idare etmeğe kâfi geleceğini sanıyordu!

Thüringer'lerin evinde, Anna ile iki kızkardeşi ve hizmetçi Yulya'nın devamlı surette yarattıkları şehvet havasının tesirinde kalan yalnız Adriyen değildi. Thüringer kardeşlerin burjuva hayatına pek alışamıyan üç güzel Alman kadını kabil olduğu kadar salonlardan, ziyaret ve merasimden kaçıp hemen bütün zamanlarını rahat ve geniş olan mutfakta geçirmeyi tercih ediyorlardı. Tahsilleri yoktu, şık şık giyinip kıyafetlerini teşhir etmeğe alışkan değillerdi, tabiatleri icabı, kendi kendilerine sonradan görme komedyası oynamaktan da hoşlanmazlardı; onun için halkın o sade yaşayışından kendilerini uzaklaştıracak her şeyden kaçarlardı. «Baston yutmuş» gibi dimdik duran o hanım efendilerin işkencesine katlanmadan rahatça gülüp söylemek, yiyip içmek hoşlarına giderdi.

Orda, mutfakta, üstünkörü bir kıyafetle, sessiz, düzgünsüz rahatça oturur, hoş vakit geçirirlerdi. Orijinallikleriyle onları bütün o hanım efendilerle beyefendilerin teşrifatından çok eğlendiren bir çok tanıdıkar, satıcılar, hizmetçiler ve hırçınlıklariyle herkesi güldüren anneleri arasında oturup hoş beş ederlerdi.

Bahsi geçen bu satıcılar, o zamanlar, bugün artık nev'i tükenmiş acaip bir insan soyu teşkil ederdi.

Kozmopolit bir şehir ve her zaman son derece işlek bir liman olan İbrail, büyük tüccarlar kadar, yakın şarkın servet peşinde koşan her çeşit maceraperestlerini de kendine çekerdi: Rumlar, Ermeniler, Makedonyalılar, Bulgarlar. Müthiş gözüpek ve ekserisi namuslu olan bu insanlar çalışmaları, tasarrufları sayesinde, tabiatiyle fırsatlar da düşürerek zengin olmak isterlerdi. Bu çetin yolda yardımlaşma, sabır, aşırı cimrilik, bunların ilk kuvvetini teşkil ederdi. Yıllar yılı önlerine kattıkları bir el arabasını sürdükleri veya pis bir dükkânın bir köşesinde çürüdükleri görülürdü. Bununla beraber, bir yandan metelikleri biriktirirlerken hayattan aldıkları kâm açlık ve sefaletten ibaret kalırdı. Nihayet, —tırtılın kelebek olmak için sarfettiği vakte muadil bir zaman ortadan kayboldukdan sonra— günün birinde falancanın bir romorkör veya bir mavna satın aldığı, filâncanın bir un deposu kurmakta olduğu; bir başkasının tefecilik ettiği öğrenilirdi. O zaman, eski millî kıyafetlerini sıkıcı bir modern kostümle değiştirerek rahat evler inşa etmeğe ve namus yolundan ayrılmağa başlarlardı.

Ama mavna, un deposu veya bankerlik herkese nasip olmazdı. Bu tamahkâr hayalperestlerin çoğu limon ve portakal dolu arabacıklarının yanı başında ihtiyarlardı. Bilhassa ellerinde bir zenbille, talihli çıkmış vatandaşlarının evlerine servis kapısından girerek, beyin yataktan kalkıp getirdikleri kıymetli mala bir göz atmasını beklerlerdi. Bir tavşan, güzel bir turna balığı, yağlı bir ördek veya «turfanda» güzel bir kavun, bir demet kuşkonmaz, nâdir bir turşu, kocaman bir karnabahar gibi şeyler getirmiş olurlardı. Ve getirilen malı daima pahalı bulan sonradan görmelerin türlü aksiliklerine bir melek safiyetiyle katlanarak, alacakları olan parayı yüz kere gidip dilenmek zorunda kalarak geçimlerini temin ederlerdi.

İşte böyle, acılar içinde pişe pişe mütevekkil olur, insanlaşırlardı.

Hazin tecrübelerin ağırlığını taşıyan gözleri kurnaz kurnaz parıldardı. Konuşmalarında kinayeli hicivlerinden kimseyi hariç bırakmazlardı. Bir evin hizmetçileri kendilerine karşı biraz iyi davranacak olsa hemen teklifsiz olur, güneş ve Akdenizle dolu güzel güzel hikâyeler anlatır, falanca sonradan görmenin eski haline dair alaycı tafsilât verir ve bizzat kendileriyle, kendi eski hayalleriyle alay ederlerdi.

Bizim Alman bayanlar bu adamlara bayılırlardı. Hele Stamatis dayı veya rumca adiyle **barba** Stamatis geldiği zamanlar onlara gün doğardı. Onu yedirir, içirir, iltifatlara garkederlerdi. Barba Stamatis'in hani öyle pek dişe dokunur mallar da getirdiği yoktu. Çok pinti olduğu ve pahalı bir mala yatırdığı parayı kaybetmekten ödü koptuğu için çok kere zenbilinde yarım düzine kadar taze yumurta veya beş on şeftali, iki üç enginar, bir avuç turptan başka bir şey bulunmazdı. O yüzden bir gün Madam Şarlot, bütün kızlarının önünde barba Stamatis'in zenbilinde tek ta...kla dolaştığını söylemişti. Ama ihtiyar çapkın bu sözü de fırsat bilerek derhal cevap vermiş ve ne kadar fakir olsa da, malına daima müşteri bulduğunu ve elinden geleni ardına koymadığını söylemişti. Madam Şarlot da pişirecek kadar ateşi bulunmadığından malına iştahlı olmadığı cevabını vermişti.

Barba Stamatis yaptığı işlerde pek talihsiz çıkmamıştı ama kızlara düşkünlüğü yüzünden iflâh olamamıştı, bahusus ki bu işe kızların adama karagözleri için yüz vermedikleri bir yaşta merak sarmıştı. Bu illeti bir türlü geçmemişti. Şimdi bile evinde kendinden kırk yaş küçük bir kapatması vardı. Tam manâsiyle bir kapatma, çünkü onu evinde kilitlerdi. Zavallı kız, günün birinde, ihtiyarın biriktirdiğini sandığı paralara konmak için —hakikatte bu bir hayalden ibaretti— kıskanç ihtiyarın bu zulmüne katla-

nırdı. Aşığı arasıra onun gelip Alman bayanları görmesine müsaade ederdi. O zaman kızcağız dert yanardı:

— Ona meylim olmadığını söylüyor, nasıl olsun ki beni zeytin ve hıyarla besliyor.

— Peki, ne diye ayrılmıyorsun ondan? diye sorarlardı.

— Evlenmek için evvelâ parasına konmak istiyorum.

— Meteliği yok herifin be!

— Sahi mi diyorsunuz? Eğer doğruysa bu ihtiyar sıçanın yanında gençliğimi heba ettiğime yazık!

«İhtiyar sıçan», kızın sırf menfaat yüzünden yanında kaldığını inatla inkâr ederdi.

— Beni sever, bilirim ben, ama söylemesine utanır, ihtiyarım da ondan.

Anna takılırdı:

— O halde ne diye kaparsın kızı eve?

— Mahallenin itlerinden korumak için. Ben yokken gelip kıza saldırmasınlar diye.

Barba Stamatis'ten sonra en sevimlisi ayakkabı boyacısı Hasan'dı. Henüz genç olan bu adamın hayatında her halde bir sır saklıydı. Romenceyi iyi bilmediği için pek konuşkan değildi. Ama senelerdenberi her sabah gelip on kadar fotin boyadığından kişievlâdı olduğunu kaç kereler tekrarlamıştı, o yüzden de herkes tarafından alaya alınırdı. Mutfakta işinin icabettirdiğinden fazla zaman kalır, sigara kahve içer ve ağzını açmadan uzun hülyalara dalardı. O zaman Mitzi gidip onun yanında otururdu.

— Söylesene Hasan, ne düşünüyorsun?

Hemen kızardı:

— Bırak be, Madama! Sende var saç uzun, ma akıl kısa!

— Dinle şekerim, dinle bak sana ne diyeceğim; pek iyi biliyorum: Senin baban beydi, senin de şim-

di bey olman lâzımdı. Ama, anan kabak çekirdeği satardı, sen de boyacı oldun.

Adam sen de, kendine dert edecek başka şey bulamadın mı? Seni seviyorum, yetmez mi sana bu kadarı?

Ve onu sevdiğini isbat etmek için o kocaman burnunu okşardı.

Kendi iffetlerinden emin oldukları için bu kadınlar fena bir huy edinmişlerdi, bu zavallı adamlarla fazla lâubali olur ve yarı çıplak bir halde onların karşısına çıkarlardı. Yazları bunaltıcı sıcaklar yüzünden, kışları da sobalar fazla yakıldığından, bir de rahatlarına pek düşkün olduklarından günün büyük bir kısmında genç vücudlarını kapamaktan ziyade açan bir sabahlıkla dolaşırlardı. Bunu yüzsüzlüklerinden değil kayıtsızlıklarından yaparlardı. Evdekiler için bunun pek ehemmiyeti yoktu çünkü zamanla insan alışıyordu.

Ama çok zaman mutfak en çeşitli adamlarla dolu olurdu; zarzavatçılar, tavukçular, bakkal çırakları, ekmekçiler, yemişçiler, hepsi de barba Stamatis'le Hasan misali, türlü fırtınaların türlü denizlerden koparıp getirdiği insan artıkları. Her birinin ayrı bir acıklı macerası vardı. Hepsinde sevimli bir taraf bulunurdu. Bu samimî kadınlar, ilkin bu biçareler karşısında çıplaklıklarını örtmeyi akıl ederlerdi. Sonraları yüreklerinin ne kadar temiz olduğunu görünce bu ihtiyatı unutur olurlardı. Çünkü bu adamların hepsi alçak gönüllü, köpek gibi sadık ve akıl almıyacak derecede fedakârdılar. Ekserisi, ihtiyaç olmadığı zamanlar bile, para istemeden getirdiklerini mutfakta bırakıp giderlerdi.

— Ne zaman olsa verirsiniz, madam!

Böylece, insanlığı salonlardan fazla olan mutfak tarafında evin gediklisi olurlardı. Onlara kahve, çörek ikram edilir, hâttâ içlerinden bazılarının karnı

her zaman aç olduğu için arasıra yemek verildiği de olurdu.

Açtılar, şüphesiz hayattaki bütün o güzel şeylere açtılar, ama her şeyden ziyade şefkata açtılar. Bu şefkati ise kadından başka kimde bulabilirlerdi? Hayata hayat katan kadındır. Adem oğlu, daha henüz bir kıvılcımdan ibaret olduğu sırada ilk ateşini aramış ve onun bağrında bulmuştu. Oraya bir uyuz biti gibi yapışıp kalmış, onun kaniyle beslenmişti. O hatıranın uyandırdığı hasretten de kendini bir daha kurtaramıyacaktır, çünkü oradan çıktıktan, dünyaya geldikten sonra bu dünyanın hararetten ve şefkatten tamamiyle mahrum olduğunu görmüştür. Güneşten hissesini istemiye kalkışınca da soğuğu, açlığı ve tekmeleri tanımıştır. Kadının rahminde o kadar ısınmış olan vücudunu güneş dondurmuştu! Kadını şimdi genç ve güzel, sıcak ve şefkatli haliyle karşısında bulunca nasıl olur da onu hasretle seyretmezdi. Bahusus ki o kadın, yanına yaklaşıp elini ellerine alarak tatlı sesiyle ona şöyle şeyler söylerse:

— Ah Nikola'cığım! Ellerin de ne çok çatlamış! Hadi gel şurada sıcak suyla yıka da üstüne gliserin sür. Hem her gün gel yap bu işi. Burası kendi evin demektir.

Ah o güzel kadınlar! Adamın evinde hiç bir şey, pis bir şilte ile isli bir lâmbadan başka bir şeycikleri bulunmadığını bilirler! Altınlar toplayıp ceketinin astarına dikmiş olsa bile yine bir şeysi yoktur onun. O altınlardan, hâttâ dünyanın bütün altınlarından ziyade Madam Anna, Madam Hedwig ve Matmazel Mitzi onu ısıtırlar, hem çok değil, sadece orada, mutfakta kalarak onlara bakmalarına, hâttâ arasıra o güzel vücutlarına aç bir gözle bakarak gördükleri manzarayı kulübelerine götürmelerine izin vermek suretiyle ısıtırlar onu. O bahtsız, neşesiz hayatında böyle anlar onun için bulunmaz bir nimettir.

Kızdığı zaman kadının «saçı uzun, aklı kısa» ol-

duğunu söyliyen Hasan bile, nedense, Thüringer'lerin mutfağından pek hoşlanır. Arasıra vücuduna yaslanan Mitzi'nin o sıcak vücudu ve burnunu okşayan o eli yok mu, ah, bunları o ıssız evinde bulmayı ne çok isterdi canı! O hodbin babası, bey, anasını nikâhlamış olsaydı şimdi belki onun da bir Mitzi'si bulunurdu. Ama o bu kadarına da şükreder. Mutfağın bir köşesinde alçak iskemlesinde oturur ve hiç bir şey görmüyormuş gibi davranır. Kadınlar ondan çekinmezler. Her sabah onun önünde saçlarını kıvırırlar. Çok kere şakalaşır, itişir kakışır, sabahlıkları açılır ve bir an için, gözleri yakan memeleri ve baldırları meydana çıkarır. Hasan, sadece onlara şöyle bir dokunuvermek için on sene hapis yatmağa razıdır. Ama bu asla, asla mümkün olmıyacağma göre, o da onların hayallerini yüreciğinin bir köşesine koyarak götürmekle yetinir. Sonra Merkez Meydanında, komiserin arasıra «pis Türk» diyerek bir tekmede devirdiği boya kutusu önünde otururken, içinden geldiği gibi herifi bıçaklıyacak yerde hakareti sineye çeker. Buna ve bunun gibi nice hakaretlere katlanıyorsa bu, sırf Thüringer'lerin evinde hayatını aydınlatan güzel anlar geçirdiği içindir.

Ama Park sokağındaki bu mutfakta toplaşanlar yalnız erkekler değildi. Bu satıcılar gibi hayatları kırılmış nice kadınlar da burada kendilerine teselli ve biraz da maddî yardım aramağa gelirlerdi. Üç Alman kadını onları da büyülerdi, duydukları his, erkeklerin duyduğunun aynı olmasa bile hayatı mahvolmuş bir talihsizin bir dostun saadeti önünde duyduğuna benzerdi. Çünkü ne de olsa çocukluk arkadaşıydılar.

Bitpazarı mahallesinde şimdiki Madam Thüringer'le kızkardeşleri babalarından kalma yetim maaşiyle kıtkanaat geçinirlerken onlarla tanışmış ve sevişmişlerdi. Daha o zamanlar Müller kızkardeşler Romen arkadaşlarının samimî hayranlığını çekerlerdi.

Aynı derecede fakir olmalarına rağmen, mağrur ırklariyle, güzellikleri ve halktan insanların kayıtsız şartsız takdir ettikleri terbiyeleriyle onlardan üstündüler. Katolik mektebine devam eden, beyaz yakalı siyah önlüklerinin temizliğine ve ahlâklarına çok düşkün olan üç küçük sarışın peri kızı, her Romen ananın çocuklarına misal olarak gösterdiği örneklerdi:

— Alman kızlarını görüyor musunuz, ne uslu kızlar! Allah da onların işini hep rastgetirir!

Tesadüfen de Allah işlerini rastgetirmişti. «Hanımefendi» olan Almanlar da dünkü ahbaplarına yüz çevirmemişlerdi.— Arasıra evlerine gidip hatırlarını sorarlardı, ama Bitpazarında oturan eski ahbaplar kibar Poligon mahallesinin Park sokağında oturan dostlarını daha sık ziyaret ederlerdi. Bu da pek tabiî idi; çünkü büyük bir konağın bütün işleri Anna, Hedwig ve Mitzi'nin omuzlarındaydı. Pek tabiî idi; çünkü fakir ahbabın zengin ahbaba daima ihtiyacı olur. Ama maddî yardım arzusu —on ley, eski bir elbise, yiyecek öteberi— daima ikinci derecede kalırdı. Kalbin ihtiyaçları başta gelirdi. Bu burjuva mutfağına, tıpkı bir kilisenin günah çıkarma odasına gelir gibi, içlerini açmağa koşarlardı. Hele o kış günleri, kocalar kahvede, çocuklar da mektepte iken, kadıncağızlar orada saatlerce eğlenirlerdi. Çok kaldıkları hiçbir zaman yüzlerine vurulmazdı. Çünkü anlattıkları kimisi acı, kimisi gülünç aile facialarıydı ve daima bunların bir mabadi bulunurdu. Yalnız kendi maceralarını değil, komşularının başına gelenleri de anlatırlardı.

Böylece İbrail kenar mahallelerinin bütün hayatı Alman kadınlarının gözleri önünde geçit yapardı, bu hayatı kısmen onlar da yaşamışlardı, o korkunç hayattan tüyleri ürperirdi. Bir Prusya generali gibi sert olan Madam Şarlot o zamanlar misafir kabul etmez, kimseye misafirliğe gitmez, kızlarının da aynı

şekilde hareket etmelerini ister ve Romen kızlariyle ancak kendi gözü önünde görüşmelerine izin verirdi. Üç kızı bugün yetişmiş ve bir Alman adacığına demir atmış oldukları için «Romenleşmelerinden» artık korkmuyordu. Onun nazarında «Romenleşmek» demek Romanyalıya varmak veya bunlardan biriyle metres hayatı yaşamak, yani «haftada dört gün ekmek ve her gün dayak yemek» demekti.

«Bükreşli» denilen ve kısa süren ilk evliliğinde kocasiyle böyle bir hayat geçirmiş minyon bir genç kadın olan Lina:

— Aman, ne çıkar; Madam Şarlot, derdi, ne çıkar sanki! Benim Aleko, dediğiniz gibi karnımı adamakıllı doyurmazdı, her gün de döverdi beni. Ama onu aldattığım günler de ne bayram ederdik ya! Tabiî yine dayak atardı, çünkü sırf onu kızdırmak için mahsus yaptığımı bilirdi, bu usul de mükemmel netice verirdi. Yüzümün ve vücudumun çürütmedik yerini bırakmadıktan sonra düğüne gider gibi giyinmemi emreder, gidip şehrin en iyi arabasını tutardı, sonra «Âbide» parkına giderdik. Orada lokantanın en meşhur kemancıları bizim masamızın başına gelip çalarlardı. Yer, içer, herkesin gözü önünde öpüşürdük, yüzümdeki çürüklere bakar da «ah, Bükreşli Lina'yı kocası ne çok seviyor!» diye haykırırlardı. —Sigarasından bir nefes alarak devam ederdi— Ya şimdi! Şimdi, yine dayak yiyorum ama sevdiğim adamdan değil.

Şimdi Lina'yı döven ve okşayan sevmediği bir adamdı, çünkü günün birinde Aleko'yu bırakarak kenar mahallenin zengin ve yaşlı bir meyhanecisine varmıştı. Adam her arzusunu yerine getiriyordu ama sadakat bahsinde şakası yoktu. Sabahtan akşama kadar tezgâhı başından ayrılmazdı, fakat karısının oturduğu odanın pencerelerinden gözlerini ayırmaz ve çiftesini daima yanıbaşında tutardı. Sokakta, pencerelerine fazlaca bakan bir adam gördü mü, bir iki

demez tüfeğini çevirdiği gibi ateş ederdi. Adamın yalnız ayaklarına nişan alırdı, tüfeğini de hep kum saçmasiyle doldururdu. Sonra karısına dönerek onu saçlarından yakaladığı gibi avludan sürüye sürüye şarap deposuna götürür, yirmi dört saat, ekmeksiz ve yataksız kapardı. Bundan kurtuluş yoktu. Ama kocasının bütün tedbirlerine rağmen Lina'nın intikamından da kurtuluş yoktu. Kadın günün birinde ortadan kaybolur, bütün bir hafta meydanda gözükmezdi, âşıklariyle vur patlasın eder, ve bir sabah, şafakta, çaldığı mızıka bütün mahalle halkını sokağa döken çingene çalgıcı ile birlikte çıkagelirdi. Lina'nın mahalle halkına hiç aldırış ettiği yoktu. Kafası dumanlı, kulağında bir sakız çiçeği, ağzında bir sigara, bir kraliçe azametiyle yürür, çingene çalgıcı, borusunu ölüleri mezarından çıkaracak bir kuvvetle üflemekten gözleri dışarı uğramış, peşinden gelirdi.

Kadın mahzun mahzun:

— Öyle, Madam Şarlot, arada çok fark var! derdi.

Anna'nın bütün ahbapları içinde, güzelliğinden başka onun hiçbir şeyine gıpta etmiyen bir Lina vardı:

— Şu Almana ve onun ıvır zıvırına ne ihtiyacın vardı sanki? Ne işine yarıyor bütün bunlar senin? Bütün gün dayak yiyip geceleyin deelesiye okşanan bir çingene karısı bile senden iyidir! Dünyada sevilmekten iyi şey mi olur?

Anna'nın vücuduna öylesine hayrandı ki arasıra gidip sabahlığını açar, memelerini seyreder ve derdi ki:

— Hazine bu be, hazine! Bunları, ağızlarının suyu akan erkeklere tattıracak yerde sımsıkı saklıyorsun, ne yapacaksın, turşusunu mu kuracaksın!

Hasan, böyle sahnelerden birine şahit oldu mu, dayanamaz, hemen eşyasını toplar, fesini arkaya atar, tabana kuvvet kaçarken, kendi dilinde:

— Aman bre! derdi, bütün karılar şu Lina gibi düşünseydi ne olurdu sanki?

Mutfakta çömelip dert yanan öteki kadınlar hep bedbaht insanlardı. On sekizle yirmi yaş arasında kocaya varır, yirmi beşine geldikleri zaman en az kırkında gösterirlerdi. Sefil hayatlarının artık duygulandıracak bir tarafı da kalmamıştrr. Kenar mahalle kadınlarının çoğu aynı facianın kahramanıdır. Günün birinde liman hamal veya arabacılarından birine sevdalanıp varırlar. Kızın çeyiz olarak getirdiği beş on kuruş tükeninceye ve çocuklar dünyaya gelinceye kadar, yani bir sene yeni evlilerin arası iyidir. Sonra her sene bir çocuk doğar. Genç kadın çarçabuk sararıp solar. Aradan beş yıl geçmeden güzellik ve kırıtkanlık artık bir hatıra olmuştur, halbuki erkek hâlâ dinç ve çapkındır. O zaman, çirkin ve pis bulduğu karısından yüz çevirir, kapatmalar peşinde koşar veya umumhanelere dadanır. Her zamandan biraz içerdi ama bu sefer her akşam kafayı çekmeğe başlar. Evde de kin, kavgalar ve döğüşlerle beraber sefalet gelir bağdaş kurar. Kadın artık, kundaktaki son çocuğunu kucağına alıp, sarhoş kocasının dayağından kurtulmak için gece yarıları dışarı uğrayan bir dilenciden başka bir şey değildir.

Artık itiraz etmeye de mecalleri kalmamıştır. Hayvanlar gibi boyunlarını büküp katlanırlar. Anlattıkları maceralar hep bu çeşit korkunç şeylerdi. Ama gözleri, dumanı tüten koca koca et parçalarını ve güzelim tatlıları pişiren Madam Şarlot'da, Adriyen'in çalkaladığı nefis mayonezlerdedir. Önlerine daima yiyecek bir şeyler konulur, çünkü Anna'nın yüreği yufkadır, mutfağı da her şeyden mahrum boğazları memnun edecek leziz artıklarla doludur.

Anna'ya:

— Ah, ne mes'utsunuz! derlerdi. Alman erkekleri herhalde bizimkiler gibi karılarını dövmez.

Anna da böyle düşünürdü. Aşağı tabaka Romen halkının hayatı ona dehşet verirdi, erkekler karılarına, kaynanalarına ve hattâ kendi analarına yapmadıkları kötülüğü bırakmazlardı. Biçare kadınlar hep dayak korkusu içinde yaşarlardı. Bilhassa limanda işin bol olduğu zamanlar kadınların hayatı bir cehennem olurdu. Akşamları ekmeklerini koltuklarına kıstırıp uslu uslu evlerine dönen kocalar nâdir görülürdü. Çoğu doğru meyhaneye gider, kebap mezesiyle kafayı çeker, ta gece yarılarından sonralara kadar türkü söyler, oynarlardı. Karıları ise akşam yemeğinin piştiği tencereyi yavaş ateşe oturtup ocak başında uyuklayıp dururlardı. Ekseriya tek başlarına yemek yemeleri yasak edilir veya kendileri buna cesaret edemezlerdi. Kadınlarla çocuklar adamı beklemek zorundaydılar. Herif gece geç vakit, yorgunluktan ve açlıktan canı çıkmış biçare bir hayvana vura vura eve dönünce, zavallıcıklar şeytanın ta kendisini görmüşcesine bir korkuya kapılırlardı.

Adriyen arasıra burjuvalara içerlerdi ama sonra düşününce işin içinden çıkamzadı. Meselâ Anna gibi bir kadın neydi? Burjuva mıydı? O da mı mes'uldü? Hayır, Anna'yı kendinden de iyi bir insan sayıyordu. O sefalet içinde çırpınan kadınların anlattıkları facialar bazan tahammülünü o kadar aşardı ki: «Yeter artık?» diye haykırmak gelirdi içinden. Gidip şehri tutuşturun veya kendinizi Tunaya atın! Ama yeter, yeter!»

Bilhassa o çocuk düşürme fasılları onu çileden çıkarırdı. Bu tam mânasiyle bir barbarlıktı. Kocaları onları «çocuk istemem, yoksa defolup gidersin» diye sıkıştırınca biçare kadınlar uzun tığ iğneleriyle rahimlerini deşerdiler. Hattâ içlerinden biri döl yatağına haşlar haşlar polenta doldurmaktan bile çekinmemişti. Bir başkası ise polenta yerine mutfak sodası koymuştu. Tabiî bunun neticesi, bazan ölümle neticelenen kanamalar oluyordu.

Koşup Anna'ya haber veriyorlardı, o da hemen bir araba tutup hastayı belediye hastanesine kaldırıyordu. Hastanenin başhekimi aile dostuydu. Bir defa kendisine bir hizmetçiyi nasıl kanlar içinde getirdiklerini anlatarak herkesi katıltmıştı.

— Muayene edeyim dedim, içerisine dokununca parmağıma bir şey saplandı. Kıza: «Ne soktun orana?» diye sordum. Bir türlü cevap vermez. Usulca açıp baktım, bir de ne göreyim? Bir diş fırçası. İçerde kırılıp kalmış. Allah Allah, dedim, ben herkesin dişleri ağzındadır sanırdım, dedim ama baktım ki diş fırçasının ne işe yaradığından kızın haberi yok.

— «Bu fırça kimindi?» diye sordum.

— «Bizim beyin» dedi.

— «Peki fırçayı kırmadan önce hep bu iş için kullanır mıydın?»

— «Beni gebe bırakan bizim beydir zaten.»

— «O halde mesele yok!»

Oyun masası etrafındakiler gülmeden katılıyorlardı. Ama mutfaktakiler o kadar gülemiyorlardı. Orada daha yirmi beşinde ne tazeler görüyorlardı ki bu çeşit usuller yüzünden ömrünce sakat kalmıştır. Anna, bunlara, bir uçurumun dibine bakar gibi bakardı. Hiç usanmak bilmezdi. Onlara Tuna'nın dibini boylatmak da hiç aklından geçmezdi, elinden gelen her yardımı yapardı zavallılara. Fakir bir kızın bir erkekle münasebette bulunması başına ne türlü felâketler açtığını kendi tecrübesiyle bildiği için, Anna, tesadüfün yardımiyle Madam Thüringer olduğundan beri yüzüne gülen kendi talihinden ziyade bu bedbahtların kaderine yakınlık duyuyordu.

Onun için, misafirlerin kalabalık olduğu bazı akşamlar salonunda oturanlara mutfağındakileri tercih ederdi. Mösyö Max gelip yalvarırdı:

— **Maus**! Gel Allah aşkına, herkes seni arıyor!

Kocasının, adımını atmağa cesaret edemediği mutfakta neler olup bittiğinden habersiz, kendisini

bekliyerek gezindiği camlı koridora çıkardı. Kocasının yanağından öper, Mösyö Thüringer'in kuvvetli göğsüne biraz başını dayar, sonra onu bir vagonet gibi arkasından iterek gönderirdi:

— Masafirlerine benim için keyifsiz dersin.

Temmuzun sonlarına doğruydu. Bereketli bir mahsul yüzünden şehir sevinçten deliye dönen bir adam gibi coşmuştu. Her işin başı liman olduğuna göre, o çalıştığı zaman herkesin işi yolunda giderdi. O yaz da işte liman muazzam bir arı kovanı gibi uğ-uğulduyordu.

Her gün bin, bin iki yüz vagon hububat geliyordu. Liman demiryolunun bütün yolları tıkanmıştı. Soluya soluya ilerleyen römorkörlerin ardına tesbih gibi dizilen mavnaları ise nereye yanaştıracaklarını şaşırıyorlardı. Bu mavnalar, tıka basa doldurulmuş bir halde, her yanda, suyla bir hizada yatıyor, çok dar kafeslere tıkılmış bir sürü tavuk yanında kedilerle köpekler, yaramaz çocuklar gibi içinde kendilerini seyrettikleri suyun seviyesine inmiş olmalarına şaşarak koşuşup duruyorlardı.

Bir sürü gemi birbirine giriyor, sığışamıyorlardı. Bütün milletlerin bayrakları. Bütün diller. Akşam oldu mu, tayfalar kol halinde umumî evleri zaptediyorlardı. Gemi erkânı «daha ciddî yerler»e gidiyor, basit tayfalarsa, Birlik sokağına, veya «Kırmızı Fener sokağı» na, yahut da halkın tâbiriyle «Çukur»a doluyorlardı. Ama arada bir avuntudan başka fark yoktu. Yiyecek içecek de, öteki mallar da tamamiyle ayniydi, yalnız fiyat farkı vardı.

Yine şehir halkı bilirdi ki limana dönmek için gemi erkânı araba tutar, tayfa ise aynı yolu yaya gitmek için bütün gece yürür ve böylece karanlık bir sokak köşesinde, kendisini hiç tanımıyan fakat o gece bir bokluk çıkarmadan yatağına girmemeye azmetmiş bir hamalın bıçağına kurban giderdi. Bu

haller İbrail'in adını kötüye çıkarmamıştı, çünkü cinayet asla hırsızlık maksadiyle yapılmazdı. Hattâ bir maksada bile lüzum yoktu. Sırf coşkunluk yüzünden adam öldürürlerdi. Aynı sarhoş hamal, sarhoşluğu esnasında cani olabileceği gibi bir cinayetin kurbanı da olabilirdi. Aradaki fark ehemmiyetsizdi ve tamamiyle tesadüfe kalmış bir işti, hangi katil bıçağın hangi karına saplanacağını yalnız o tayin ederdi.

Romanya'nın bütün zabıta muhitini işgal eden ve işin bol zamanlarında İbrail'de bir sürü masum insanın kanına giren o korkunç bıçak, aslını ararsanız, bir silâh değil, faydalı bir âletti. Bütün liman işçileri, bu bıçağı, kemerlerine yanlamasına sokulmuş bir kılıfın içinde taşırlar ve buğday çuvallarını bağlamak için kullanılan ipi günde yüz defa bununla keserlerdi. Gerçi, yirmi santim uzunluğunda, sivri ve çok keskin, korkunç bir şeydi. İncecik bir sicimi kesmek için küçük bir çakı kâfi gelirdi. Hem bu çakı, o çılgın neşe anlarında, onları o kanlı arzudan korurdu.

O sıralarda kimsenin aldırış etmediği bir adamcağız herkese durmadan hep bunu tekrarlardı. Altmış yaşlarında, perişan sakalı, dişsiz ağzı, şaşı gözleri, partal elbiseleri, iğneler ve teller sayesinde ayağında durabilen tahta tabanlı kunduraları ile tam bir serseri hali vardı onda. Liman rıhtımlarını arşınlamaktan hiçbir gün geri kalmıyan Adriyen, bu ihtiyarın sırtında taşıdığı ağır limonata güğümü olmasa onu bir dilenci sanacaktı. O sayısız limonatacılardan biriydi o.

«Stefan baba» derlerdi adına. Ama limanın bütün Stefan babaları yalnız kendi limonatalariyle meşgul otur ve hamalların iğrenç bıçağını umursamazlarken bu garip limonatacı Stefan baba katil aletin müthiş bir düşmanı kesilmiş, yerini zararsız çakıya bırakması için de yorulmak bilmez bir mürşit olmuş-

tu. Her dinleyene bu ıslahattan bahsederdi. Limonatan soğuk mu? diye soranlara da müşterisinin göz önünde duran bıçağına lânetler savurarak cevap verirdi.

İlkin, biçare adamcağızın açtığı bu cihat, bütün liman insanları gibi Adriyen'e de hayli gülünç gelmişti. Hükûmetin bile bütün tenbihlerine rağmen üstesinden gelemediği bir itiyada karşı o aciz ihtiyarın elinden ne gelirdi? Ama vaızlarını dinleye dinleye ve bu mürşidin nurlu yüzüne bakarak Adriyen, iki bin yıl önce bir başka mürşidin «iman dağları yerinden oynatır» dediğini hatırlamıştı. Sonra işçilerin limonatacıyı sevdiklerini de farketmişti. Hattâ arasıra onlara söz dinlettiği bile olur gibiydi. Adamlar, azarlamalarına boyun eğiyor, pek zayıf mukabelede bulunuyorlardı. Bunun ekmeklerini taştan çıkaran bu adamların nazarında çok büyük bir sebebi vardı: ihtiyarın bu işte hiçbir menfaati yoktu, üstelik hattâ sefaletine rağmen cömertti de. Stefan baba, arasıra limonata parasını vermeyi unutmuşçasına uzaklaşan hamalların ufak tefek mızıkçılıklarını görmemezlikten gelirdi. Satıcı bunu asla yüzlerine vurmazdı. Hattâ arasıra onlara iki üç metelik ödünç verdiği de olur, paranın ödenmesi daima unutulurdu. Bir gün Adriyen kendisini çok sarsan bir sahneye şahit oldu.

Öğle zamanıydı. Başları mendille sarılı, gövdeleri çıplak, donpaça hamallar seyyar satıcıların porsiyonu üç meteliğe sattıkları ciğer tavası parçalarını iri iri ekmek lokmalariyle beraber ağızlarına atarak hatır hatır çiğniyorlardı. Susayanların imdadına da Stefan baba yetişiyordu. Bir kümeden ötekine gidiyor bıcak aleyhindeki vaızlarını da limonatasiyle birlikte sürmeyi ihmal etmiyordu. Adriyen, bütün rıhtımlar boyunca onu takip etti. Stefan, bir aralık hamalın birine çattı. Adam oturmuş bıçağiyle ekmek parçaları kesiyor, bir sucuğu dişliyor ve gülerek, bı-

çağını Tunaya atması için yalvaran ihtiyarın elinden kurtulmaya çalışıyordu:

— Vasili! Vasili! diye inliyordu limonatacı. Söyle bana, mert bir adam mısın, yoksa bir cani mi?

— Neden cani olayım. Çoluk çocuk sahibi bir adamım. Ama herkes gibi benim de bıçağım var, işime yarıyor.

— Bir çakı da işini görebilir. Al ben sana bir çakı vereyim, uzat bana şu bıçağını.

Stefan baba, ağlamaklı gözlerle, cebinden, memlekette pek yayılmış olan o iki meteliklik Alman çakılarından bir tane çıkardı ve hamala uzattı. Adam hayretle durdu, limonatacıya bariz bir şaşkınlıkla baktı, bıçağını verdi, ama ötekinin bıçağı ne yapacağını merak ediyordu. İhtiyar, bıçak eline geçer geçmez üstüne tükürdü ve onu bütün kuvvetiyle Tunaya fırlattı, sonra uzaklaştı.

Adriyen peşinden yetişti:

— Bu işi her zaman yapar mısın? diye sordu.

Nefes nefese bir halde, Stefan baba, fısıldadı:

— Bununla silâhını elinden aldıklarım on yediyi buldu.

Adriyen başını iki eliyle kavrıyarak giderken içinden diyordu ki: «Limanın altı bin hamalını tek başına silâhsızlandırabileceğine iman eden bu adamın yanında ben bir solucandan başka bir şey değilim!»

Doklarda çalışanlarla birlikte, gerçekten, işçilerin sayısı altı bin kadardı. «Göç» adı verilen tek atlı arabaları yüzünden «göçer» denilen sekiz yüz kadar arabacı da bu aradaydı. Sabahın saat dördünde bu arabaların hep birden yola koyulmaları, şehrin sokaklarında, ta bir saat uzaktaki köylerden bile duyulan bir gürültü koparırdı. Dört nala kalkmış bir topçu alayı geçiyor sanırdınız. En tatlı uyku zamanı o sekiz yüz arabanın geçtiği sokaklarda oturan biçare insanlar için bu bir cehennem azabıydı.

Ama asıl en tahammül edilmez cehennem, geceleri geç vakitlere kadar devam eden sarhoşluklarla başlardı. Hamallarla «göçer» lerin yarıdan fazlası, iş saatlerini tamamlayınca, yolları üstüne serilmiş meyhanelerden birine dalmakta gecikmezlerdi. Girerken bir çeyrekten fazla kalmak niyetinde değildirler. Hattâ içlerinden çoğu evlerine götürmek için balık, et, ekmek gibi nevale de düzmüşlerdir. Sadece bir «arkadaş» la şöyle bir yarım kilocuk şarap çekecek-lerdir. Onun için oturmazlardı bile; ayakta, bir ellerinde ipe bağlanmış balık sallanırken öteki elleriyle içerlerdi. Sonra iki arkadaştan hiçbiri son yarım kiloyu ötekinin ödemesini onuruna yedirmediğinden, bir litre şarapla ıskara et ısmarlar ve çingene kemancıyı çağırırdı. Böylece vakit gece yarısını bulur, samimî arkadaşlık umumî bir kavgaya çevrilir, ipe asılı balığın en iyi dostun kafasında ezildiği, şişelerin paramparça olduğu ve kanın oluk gibi aktığı görülür.

Bazan da bu manzaranın seyyarı olurdu. İki «Göçer», bir hayli boğuştuktan sonra, arabalarına biner, bir yandan hayvanlarını, bir yandan da birbirlerini kamçılıyarak ıssız sokaklarda çılgınca bir yarışa çıkarlar, nihayet keskin bir yol dönemecinde arabalarını devirip duvara çarparak kafalarını patlatırlardı.

Pek hoş sahnelere de raslanırdı. Falancanın şirretlik taslıyan karısı kocasını aramağa çıkar, onu, kendisi kadar mert bir adam yanında, kafayı tütsülemiş bir halde keyfederken bulurdu. Kadın kestirmeden giderdi. Ellerini kalçalarına dayıyarak meyhane kapısında durur, gözleriyle yıldırımlar saçarak kocasına Romen kadınlarının en meşhur ve en müthiş küfürünü savururdu:

— Ananın canına sıçayım!

Pabuçlarından birini çıkararak ökçesiyle kafasına vura vura adamı meyhaneden çıkarırdı.

Ama böyle kılıbıklar pek nâdirdi. Çok kere, mey-

hanelerin önünde iki gözü iki çeşme yalvaran kadınların suratına kocaları bir kadeh dolusu şarabı çarpar, veya «kadının kocasının haysiyetini bir paralık ettiği» yere gelmiye cesaret ettiği için onu eşek sudan gelinciye kadar döverdi.

Adriyen, liman amelesinin, senenin bir kısmında sürdüğü bu ağustos böceği hayatını, bütün hazin tafsilâtiyle bilirdi, nasıl ki senenin geri kalan asıl uzun kısmında, sefalet, soğuk, açlık ve hastalıkların yuvaları nasıl kasıp kavurduğunu da pek âlâ bilirdi. Onun için Stefan babanın misali onun şuurunu kamçıladı.

Nasıl? İhtiyar ve aciz bir adam hemcinsinin kaderini ıslah için bir şeyler yapmayı kendisine vazife biliyordu da, o, kafası iddialarla dolu genç adam, sadece okuyup düşünmekle yetinerek, hareketsiz kalıyordu ha?

«Aslı aranırsa, ben bir keyif ehlinden başka neyim. Canımın istediğini yapmaktan başka bir kaygım yok. Şimdi de kadından duyulan hazlar hayatımda gitgide daha büyük bir yer alınağa başladı. Nerdeyse sırf onlar uğrunda, kitaplarım ve şahsî hürriyetime olan hodbin ihtiyacım uğrunda yaşıyacağım. Ya insanlar? Kendinden daha bedbahtların kaderine karşı kayıtsız kalan adamın hayatında manevi güzellikten eser yoktur. Benim hayatımın gerçek manevî güzelliği nerede?»

Buna çok ehemmiyet veriyordu ama vicdanını rahat ettirmek için kötülüğü görüp lânetlemenin kâfi olmadığını da farkediyordu. Hem o çok aşağı bir tabakanın çocuğuydu. Sefalet içinde yaşamak için ömrünü tekne başında çürüten çamaşırcı annesinin hayatı hayatta bir adaletsizlik olduğunu ona hatırlatıyordu. İnsan, ekseri sefalet arkadaşlarından daha zeki ve daha duygulu olunca bu mütevazı menşei ona bir takım vazifeler yükler. «Zekâ, istidat ve kalb asaletinin insanlığın müşterek malı olduğunu» bir yerlerde okumuştu. İnsan ne kadar kabiliyetli ise ona

karşı vazifeleri de o kadar büyüktü.

Nihayet, kendisinin bir uşaktan başka bir şey olmadığını düşündü ve kendinden nefret etti. Evet, efendilerinin iyiliklerine karşı hassas, hattâ hanımının cazibesini tanrılaştıran bir uşak... nerdeyse madam Thüringer'in gömleğiyle yatmaktan çekinmiyecekti, halbuki jimastik profesörü gibi bir adam ondan çok daha başka şeyler elde ediyordu. Gerçi Thüringer'ler namuslu burjuvalardı. Katiyen haris değildiler, insandılar, kendilerine hizmet edenlere karşı son derece cömerttiler. Ama bu, mağlûpların kaderinde hiçbir değişiklik yapmıyordu. Mösyö Max gibi adamlarla Anna gibi kadınlara zarar verilmemeye elden geldiği kadar çalışmakla beraber bir kısmına bütün nimetleri tahsis ederek ötekileri ahlâksızlığın, cehaletin, işin hattâ işsizliğin kölesi haline getiren cemiyet nizamını düzeltmek lâzımdı.

Bu değişiklik onu bir hamlede bir uçtan öbür uca atıverdi. Artık işinden zevk almaz oldu. Bu zevk de zaten uşağın bir köleliği demek değil miydi? Ne sanki? Şimdiki işini kendisine meslek mi edinecekti? Müessesenin yüksek memurları olan «Mösyö Weber»e ve «Mösyö Aron»a mı benziyecekti? Bu adamlar patronları karşısında öyle pozlar alırlardı ki insan bu vaziyetin küçülme derecesine mi yoksa gizli riyakârlığına mı daha çok «hayran» olacağını şaşırırdı. Efendilerinin mevkii karşısında bu adamların ağzının suyu akardı. Aciz ve kalleş oldukları için, işlerinde ancak yakayı ele vermiyecek derecede dürüst davranırlardı. Ama gizliden gizliye, dış ticaretin yollarını öğrenmiye çalışır veya bir başka akraba namına el altından idare ettikleri firmalara devretmek için hiçbir fırsatı kaçırmazlardı. Hiçbir şeyden şüphelenmiyen Thüringer'ler müessesesi bu yüzden bir hayli müşterisini kaybetmişti. Ahlâksız bir memurun sinsi hareketleri meydana çıktığı zaman artık iş iş-

ten geçmiş olurdu. Bu memurun kovulması uğranılan zararları telâfi edemezdi.

Adriyen: «Ne diye bağlanayım bu iş adamlarına? diye düşünüyordu. Dürüstce yapılmış olsun olmasın büyük ölçüde işler daima fakirlerin zararına yapılır. Halbuki ben iki elinden başka bir şeyi olmayan adamım, bütün ömrümce de öyle kalacağım. Efendilerinin arasıra sana lûtfedeceği eski elbiseler veya bahşişler yer yüzünde adaleti temine yetmez. Şu halde benim kaderim bütün bahtsızların kaderidir, benim yerim de onların yanıdır. Hoşuma gitse de gitmese de bu böyledir!»

Bir şeyler yapmak çarelerini düşünmeye başladı. Bütün gayreti bu fikir üzerinde toplanmıştı: Bir şeyler yapmak. Ama işe nereden başlamalıydı? Tek başına insanın elinden ne gelirdi? O Stefan baba meczubunun sistemine baş vuramazdı ya. İbrail'de ise yalız kendisi gibi münferit idealistler vardı, hiç bir teşkilât yoktu. Hem çoğu halis birer ukalâ dünbeleği olan o anarşist idealistlere de yanaşmak istemiyordu. Kropotkin'in adını dillerinden düşürmezler, neyle geçindiklerini sormamak şartiyle ne sorulsa derhal cevabını bulurlardı. Hayır, Bükreş'te olduğu gibi bir işçi kulübü lâzımdı. Orada işçiler **«Amelenin kitabı», «Aydınlık isteriz!»** gibi broşürler üzerinde saçma sapan lâflar ederlerdi ama hiç olmazsa bunlar gerçekten işçiydiler. Halbuki anarşistlerin ne mal olduğunu kestirmek kolay değildi. En dürüst arkadaşın yanında en düzenbaz herifler yer alırdı.

Ağustos başlarıda bir akşam Adriyen artık dayanamadı, temiz kalbi ve lekesiz hayatı yüzünden çok sevdiği bir adamı görmeye gitti. Bu, Avramaki adında bir kunduracıydı ve acıklı mazisi insana daha çok saygı telkin ederdi.

Altı yaşında yetim kalınca, demirci olan bir amcası onun terbiyesini üzerine almış, daha doğrusu çocuğu ocağının körüğü başına geçirerek «bakılıp

beslenmesini istiyorsa geberinceye kadar körüğü işletmesini» emretmişti. Zavallı Avramaki sabahın saat üçünden akşamın dokuzuna kadar körük sallamış, günde birkaç kere bayginlıklar geçirmişti. Amcası, bazan hatta ucu kızdırılmış olan, bir demir çubukla onu ayıltıyordu. On yaşına gelinciye kadar ömrü böyle geçmişti. Sonra, bir gece oradan kaçmıştı. Vücudu yara bere içinde ve birkaç kemiği kırıktı. Çünkü amcası kendisini yalnız demir çubukla dürtmekle kalmıyor, arasıra elindeki çekici de üstüne fırlatıyordu. Doğduğu kasabadan yola çıkan Avramaki, nereye gittiğinden habersiz, köyden köye gidip ekmeğini dilenerek, ormanlar ve dereler aşarak, tarlalarda yatarak bir hafta durmadan yürümüş ve nihayet İbrail'e varınca ilk rastladığı adam, iyi kalbli bir kunduracı, haline acıyarak onu evine götürmüş, sekiz çocuğu yanında onu bir dokuzuncu olarak bağrına basmış ve kendisine zenaatını öğretmişti.

Avramaki:

— Ah, o zamanlar ne mesuttum, diyordu. Fakirdik, durmadan çalışırdık ama cennette bile hayatın daha güzel olacağını aklıma getirmezdim.

Ama acılarının beklenmedik bir şekilde yeniden başlaması mukaddermiş. Zenaatını, okumayı, yazmayı çabucak öğrenmişti. On üç yaşına geldiği vakit, gördüğü işe karşılık kendisine cep harçlığı olarak küçük bir aylık da bağlanmıştı. Fakat bir pazar, ahlâksız iğrenç bir kadına bir çift fotin götürdüğünde kadın çocuğu öğle yemeğine alıkoymuş, sarhoş etmiş ve...

Avramaki sonra neler olduğunu hiç hatırlamadığına yemin ediyordu, yalnız, birkaç gün sonra, bahsini işittiği «ayıp bir hastalık»a yakalandığını farketmişti. O yaşta başına gelen bu işten dehşete düşmüştü. Ayıbını kimseye söylememiş, kendine baktırmamış, göz göre göre eriyivermişti, sonra karnının altında iki kocaman yumru peyda olmuştu. O zaman

canı öylesine yanmaya başlamıştı ki kendini ele vermekten korkarak, amcasının demirhanesinden kaçtığı gibi, velinimetinin evinden de kaçmıştı, yalnız şu farkla ki bu sefer ardında şefkatli bir ev bırakıyor ve duvarlara tutuna tutuna yürüyordu. Nihayet gidip belediye hastanesinin önünde yere yıkılmıştı; patronu ve hamisi olan adam kendisini orada kolayca bulmuş, haline acımış, hiç bir sitemde bulunmamış ve iyileşmesinden sonra tekrar alıp evine götürmüştü. Avramaki yirmi bir yaşına gelinciye kadar orada kalmış, askerlikten ihraç edilince, kendisini iki defa sokaklarda bulup evine alan velinimetinin kızını nikâhlayarak onun ortağı olmuştur.

Sonra seneler geçti. İhtiyarlar öldü. Karısiyle yalnız kalınca, ikisi de, o sıralarda Gherea, Mortzun, Nadejde, Diamandi gibi entellektüellerin memlekete ilk defa yaydıkları sosyalist fikirlere ısınmıştılar. Devrinin en iyi telif ve tercüme eserlerini yakından takip eden Avramaki yeni imanın İbrail'de bir mürşidi kesilmişti. Evini sosyalist kulübü haline sokmuş, tanınmış hatipleri İbrail'e davet etmiş ve bütün sokak hareketlerine iştirak etmişti. Sonra, Slatina'daki kanlı hâdiseler ve marksist şeflerden çoğunun ihanet ederek gidip liberal partiye katılmaları sırasında polisin bodrumlarında fena halde işkenceye uğramış, evi yağma edilmişti.

Bu hâdiseler beş altı yıl önce olmuştu. Biçare kunduracı bir daha kendini toplayamamıştı. Sefalete düşmüş, insanların ahlâk metanetine imanını kaybetmiş, iyi kalbli karısiyle, bir de pek sevdiği kitaplarla beraber evine kapanmıştı. Hiç çocukları olmadığı ve bütün zengin müşterilerini kaybettikleri için iki küçük odaya sığınmışlardı, birinde yatıyor, ötekinde çalışıyorlardı. Tek kişinin el emeği ve yoksul müşterilerinin nal gibi metelikleri evi geçindirmeye artık kâfi gelmediğinden karısı da kundura penşelemeyi ve yamamayı öğrenmişti. Sokağa bakan pence-

reler önünde, alçak iskemlelerine oturmuş, sakin yüzleri, mütevekkil bakışlariyle çalıştıkları görülürdü. Kırkını aşmışlardı; kadın biraz şişmanca, sarışın, ağır hareketli, erkek, kapkara bir yüzde iki mavi gözle gür saçlı, kıllı yüzlüydü.

Bütün kunduracılar gibi o da biraz şairdi. Vaktiyle, evinde toplantılar tertip ettiği zamanlar, Eminesco, Cosbuc, Heine ve Poteffi'den hayli muvaffakiyetle inşat ettiği şiirler arasına mahcubane kendi yazdıklarını da sıkıştırırdı. Bugün dahi bir arkadaşı ziyaretine geldiği vakitler, bir şiirini okurdu.

Uzun zaman komşu olmuşlardı. Adriyen onu çok eskidenberi tanırdı, ama Avramakinin hayatının o eski devrini hayal meyal hatırlıyordu. Zaten sonraları, Adriyen kunduracının şair ve sosyalist tarafını sevmişti. Taşra sosyalizminin bütün cahil tıraşçılarını hatıra getiren sivri sakalı ve geniş boyunbağı bir yana bırakılırsa Avramakinin İbrail'de eşine rastlanmıyan cinsten bir sosyalist olduğu kanaatindeydi. Onun için doktrin babındaki bütün belâgatine rağmen Adriyen onun asıl dürüst insan, münzevi idealist, kitap kurdu tarafını takdir ederdi. Adriyen'i beğenen ve ona faal sosyalizmi aşılamak istiyen kunduracı bazan buna kızardı.

Akşamın saat onuydu. Hayalperest karı koca odalarında oturuyor, kadın çamaşır tamir ediyor, kocası romenceye yeni tercüme edilen meşhur bir kitabı **Goriot baba**'yı yüksek sesle okuyordu. Adriyen dükkâna girdiği sırada Avramaki ellerini kaldırarak haykırıyordu:

— Aman! Ne güzel! Ne muhteşem! Zavallı «Goryot baba»!

Adriyen onlara iki elini uzatarak:

— **Goryot** değil **Goryo** dedi. Mihail bana söylemişti, fransızcada kelimelerin sonundaki **t** ler okunmazmış.

— Ah Adriyen! Ah evlâdım! Fransızcada kelimelerin sonundaki bütün **t** leri şeytan götürsün! Ama bu kitabı okumuşsan, kabul edeceksin ki bir gün gelecek insanlar, hatta dilsizler bile, bu adam karşısında **mmu! mmu!** diye böğürecekler.

— Yaşa be Avramaki! İşte bunu için severim seni! «Tarihi maddecilik» üzerine beni tıraş ettiğin zamanlar büyük değilsin, ama şu mert «Goriot baba.» için feryadı bastığın zaman büyüksün. Yalnız insan öküzlerinin Goriot babalara otttan ziyade ihtiyaçları olduğunu sanmakla yanılıyorsun.

— Yoo! Şu ot meselesini bir halledelim, bütün insanlar Goriot babalar istiyecekler!

Adriyen alay etti:

— Ot meselesini halledelim bütün insanlar... dans etmek istiyecekler.

Sonra tepesi atardı:

— Koca bunak! Bugün ekserisi bakalorya sahibi olan ilk okul arkadaşlarım gecelerini nerede geçiriyorlar, biliyor musun? **Weber dans salonunda!** — Bak işte dükkânının tam karşısında bir lise mezunu oturuyor. Vataf Grigor'un oğlu. Benimle iddiaya girişir misin ki Goriot baba için böğürmek şöyle dursun onun adını bile işitmemiştir. Biliyorum çünkü, bir gün ona Balzac'ın başka bir kitabından, Eugénie Grandet'den bahsedecek oldum da öküz gibi yüzüme baktıydı. Halbuki eseri aslından okumuş olması icabederdi, çünkü Voltaire'in dilini lisede öğrenmişti, bu saadetten sen de ben de mahrumuz.

Kunduracı, başını iskemlesinin arkalığına dayamış, mahzun mahzun gülümsüyordu. İçinden o da Adriyen gibi düşünüyordu, ama imanı kötümser gerçeklere karşı daha sağlam bir zırh altındaydı. Yoksa hayat ona zehir olurdu.

Adriyen:

— Ama gene de seninle aynı fikirdeyim, dedi. Cemiyetin ilk işi bütün fertlerine gündelik ekmekle-

rini temin etmek olmalıdır. Bu uğurda mücadeleye hazırım.

Avramaki yerinden fırladı:

— Ne diyorsun? Hazır mısın? Bükreş'te seni hidayete erdirirler mi? Tebrik ederim, dostum, ama iman sahibi olmadan nasıl mücadele edeceksin?

— Ne imanı? Günün birinde bütün insanların senin gibi, Mihail veya benim gibi olacaklarına mı inanayım? Şimdiden karınlarını doyurmalarını istemek için buna inanmak şart mıdır? Hayır. Adalet ihtiyacım kâfidir bunun için.

— Açlıktan kurtulduğu gün insanın düzeleceğine inanmıyorsun demek?

— Bir dereceye kadar evet. Ama Grigor'un oğlunun, sırf Balzac'ın bir kitabına göz yaşı döktün diye gelip senin gibi bir kunduracının elini öpeceğini aklımdan geçiremem. Eğer böyle bir şey mümkün olsaydı senin propagandana ihtiyaç kalmazdı. Seni çoktan keşfederdi, nasıl ki ben de kimsenin yardımı olmadan Mihail'i ve seni keşfettim.

— O halde sen boşuna mücadele ediyorsun!

— Nasıl boşuna! Meselâ şu hamallarımız bugünkü gibi birbirlerini veya karılarını öldürmeseler, hayvanca içmekten vaz geçseler memnun olmaz mısın? İşte insan böyle düzelir. Hepsi bu kadar, ama bu da muazzam bir şeydir! İnsanın bu derece iyileştiğini görmek için hayatımı da hürriyetimi de fedaya hazırım. Hattâ İbrail'de bir muhtelit işçi sendikası kurmak teşebbüsünü üzerine almaz mısın, diye sormaya geldim.

— Bu muhtelit sendika kurulmuştur.

— Ne zaman?

— İki ay evvel.

— Sen de dahil misin?

— Tabii. Yalnız sen dahil değilsin.

— Hemeen yarın ben de girerim. Badanacı diye kaydettiririm kendimi. Çünkü pek yakında eski işi-

me döneceğim. Başka badanacılar da var mı?

— Kosta ile Pamfil var.

Adriyen yüzünü buruşturdu.

— Hadi Pamfil neyse ne, ama Kosta.. kalleş. Azılı kumarbaz. Yalancı, Sonra da ilk sosyalist hareketine iştirak etmiş diye kurumundan geçilmez. **«Sosyal demokrasinin veya Erfurt programının esaslarını bilir misin?»** — Kendisi gibi bu esaslardan veya bu programdan habersiz olanların yanında yerli yersiz hep aynı şeyi sorar. — Hayır, hoşlanmıyorum o heriften.

Avramaki içini çekti:

— Adriyenciğim, yanlış bir yol tutmuşsun sen! Bir kitle hareketinde herkesin bütün arkadaşlarını sevmesi mümkün değildir, ama mesele orada değil. Biz hıristiyanlık propagandası yapmıyoruz, sosyalist doktrini hiç bir zaman «birbirinizi seviniz» demez. **«Birleşin, teşkilâtlanın!»** der.

— Kiminle birleşeceksin! Bu çeşit insanlarla mı?

— Tabiî! Herkes bütün insanları kendi arzusuna göre yaratacak değil ya?

— Ya ahlâk?

— Bütün arkadaşların ahlâklı olması aranır. Ahlâkı zayıf çıkanlar fırlatıp atılır. Senin aradığın idealdir, ideal de insanın düşmanıdır. Ben bunu acı tecrübelerimle öğrendim. Sen de mücadele etmek istersen evvelâ kendini değiştir.

Avramaki'nin karısı Sanda, semaveri masaya koydu ve Romen ailelerinde nâdir rastlanan bu sevimli aletin manzarası Adriyen'in hırpalanmış hisleri üzerinde okşayıcı bir el tesiri yaptı. Gözlerine dolan yaşları güç zaptetti.

Kunduracının buz gibi soğuk hükümleri ruhunu alt üst etmişti. Muhabbet, merhamet, sevgi ve isyanla dolu olarak kalbini, yani bütün varını sunmaya gelmişti, halbuki tecrübeli bir arkadaş ona bu kalbin bir işe yaramıyacağını söylüyordu. Bu hainliğe ne

lüzum vardı? Yarınki insanın bugünkünden başka türlü olmaiını istemesi bir kabahat mıydı? Onun için pek tabiiydi bu. Olur şey değil! Demek bir takım adamlar kalkmış, ötekiler dünyayı fena idare ediyorlar, biz onların yerini alacağız diyorlar? Sen bunların ötekilerden daha kusursuz olup olmadığını araştırmaya kalktın mı büyük bir günah işlemiş oluyorsun? O halde mücadeleye ne lüzum var? Sadece şunların gidip yerine bunların gelmesi için mi?

Adr'yen'i alâkadar etmiyordu bu iş.

Sanda bir eliyle çay fincanını uzatır, öteki eliyle oğlanın güzel saçlarını okşarken:

— Ne düşünüyorsun? diye sordu. Üzülme canım. Bu meselelerde hiç bir zaman anlaşmadınız, anlaşacağınızdan da ümidim yok. Neden bu lâfları bırakıp edebiyattan bahsetmezsiniz? Mükemmel anlaşıyorsunuz o mevzuda.

Avramaki ilk fincanını kaynar kaynar içti, sonra bir sigara yakarak temiz yüzünü düşünceli düşünceli sigarasını tüttüren Adriyen'e çevirdi:

— Bir sene hiç görünmedikten sonra bugün evime gelirken hususî bir düşüncen var mıydı?

— Şimdilik kimseye açınamanı istediğim bir haber getirdim sana. — Doklarda bulunan ve silolardan buğday alarak gemilere yükliyen iki elevator'u bilirsin. Bu makinelerin hamallara büyük zararı dokunduğu malûm, çünkü her makine yüzlerce amelenin işini elinden aldığı gibi işçi gündeliklerini de düşürüyor. Bilirsin ya bunlar ilk işletilmiye başladığı zaman, fena halde içerliyen işçiler az kalsın makineleri suya atıyorlardı, bu ayaklanma bir kaç kadını dul, birkaç işçiyi de sakat bıraktı. — İşte bu dâva yakında tekrar alevlenecek. Dün birinin gevezeliği sayesinde öğrendim, Thüringer kardeşlerin de hissedar olduğu Hamburg'taki Oleano & Co. müessesesi İbrail'e üç tane dubalı elevator göndermiş. Silo yerine, buğdayı doğrudan doğruya getiren mavnalardan

çekecek tertibat var bunlarda. Böylece bu keşif, işçilerin doklardaki işlerinden büyük bir kısmını ellerinden aldıktan sonra şimdi de Tuna'daki işlerinin büyük bir kısmını ortadan kaldıracak. Yeniden kan akacak.

Avramaki bir panter gibi yerinden fırladı:

— Ha şöyle, ha şöyle, arkadaşlık böyle olur işte! Bu haber bizim için en belâgatli propagandacının yüz nutkundan daha ehemmiyetlidir. Hakları uğrunda birleşmelerini temin için bu haberi işçilere biz vermeliyiz.

— Limandaki iş mekanizmasını yakından bilirim, bunu sana da öğretirim. İşçilere lâf anlatmak istersen onların can alacak noktasına dokunmalısın; çünkü hamallar, kendi sefaletleriyle hiç alâkadar olmayan bütün seçim nutuklarına boş verirler. Seni de onlar gibi zannetmesinler. Vataf senin en büyük kozun olacak. Liman iş hayatının bu korkunç sülüğüne cepheden hücuma geçmek şimdiye kadar kimsenin cesaret edemediği bir şeydir, çünkü vataf'ların siyasî nüfuzu büyüktür. Bu hücum cesaretle idare edilirse, hamalların zihniyeti üzerinde derin bir tesir yapacaktır. Liman işçisi kuşkulu adamdır, çekilen her nutkun altında mutlaka bir seçim dalaveresi olduğunu daima görmüştür. Bu sefer namzetliğini koyanın bir adam değil bir fikir olduğunu farkedecek. Vataflardan birkaçının muazzam servetlerini ne dalaverali yollardan yaptıklarını gösteren rakkamlar ve vesikalar vereceğim sana, rezil hayatlarını anlatacağım...

— Madem ki işin iç yüzünü bu kadar iyi biliyorsun neden onlara bizzat hitap etmiyorsun. Hamallar, seni de kendilerinden bilirler.

— Mesele orada ya zaten! Hamallar kendi aralarından olanlara hiç kıymet vermezler. «Sen ne bilirsin sanki?» derler adama. Sonra çok gencim, bıyıklarım yok. Halbuki bunların çoğu yaşını başını

almış adamlardır, ikide birde palabıyıklarını şöyle bir sıvazlıyarak «bacaksızlar yaşlılara ders vermeye kalkacaklarına gidip analarının memelerini emseler daha iyi olur.» derler. Hem kalabalıkta söz söylemekten ödüm kopar benim. Birinin kürsüye çıktığını görünce kalbim durur gibi olur. Bu hatiplerin dinleyicilere takdim edildikleri sırada nasıl olup da cansız yere serilmediklerine şaşıyorum.

Gitmek için ayağa kalktı:

— Artık gidiyorum; geç oldu. «uşak» olduğum için yarın sabah saat beşte ayakta olmam lâzım.

Kunduracı:

— Sahi, dedi, «uşaklığı» bırakıp tekrar «badanacılık» a dönmek istediğini söylüyordun. Ama orada biraz daha kal. Bize faydalı olabilirsin.

Ertesi akşam Adriyen, Pilevne sokağında «muhtelit işçi sendikası» nın mütevazi merkezine gitti. Alelâde bir odadan pek farklı olmayan bir salon, dört tahta kanape, bir kürsü. Bu sendikanın fahri kâtibi, bir elektrik işçisi, yeni yazılacakları kaydetmek için her akşam buraya bir saat uğrardı. Onu tanıdığı için Adriyen'in tavsiyeye ihtiyacı olmadı. Duhuliye ile üç aylık aidatın tutarı olan altı leyi ödedi, «âzalık kartı» nı aldı, sokağa çıkınca da bir çocukluk arkadaşiyle burun buruna geldi. En siddetli anarşist fikirlere kendini kaptırması ve huysuz tabiatı bu çocuğa hayatı zehir etmişti, ama temiz ve dürüst bir insan olduğu için Adriyen onu takdir ederdi.

Bu, fen fakültesi talebesinden Yoan Rizu idi. Yüzü müthiş çiçek bozuğu olduğu için **Çiyupitu** (1) derlerdi. ona. Bükreş fen fakültesinde son imtihanlarını vereceği sırada, zengin bir hurdacı iken kumar yüzünden iflâs eden babası intihar etmişti. Parasız

(1) Damgalı.

kalan genç Rizu, anarşist fikirleri yüzünden profesörlerinden birinin kendisine garaz olduğuu ve «analitik kimya» dersinden üçüncü defa çaktırdığını görünce fena halde canı sıkıldı. Bu hocasının imtihandan bir gün evvel kâtibi vasıtasiyle talebelerden rüşvet topladığını bildiği için sınıfta ona çatarak «ahlâksız profesör» diye haykırdı. Bu hâdise, parlak olacağını ümit ettiren istikbaline son vermişti. Üniversiteden kovulup sefalete düşünce Yoan Rizu, İbrail lisesi talebelerine hususi dersler vererek ve mehtap fişekleri, patlangaçlar imâl ederek hayatını kazanmak zorunda kaldı. Üstelik hayatına karışan bir kadın, tek kadın onu büsbütün tahammül edilmez bir hale koydu. Daha yaşamadan önce hayattan soğumuştu. Hiçbir dostu yoktu. Kara kara düşüncelerini hangi kulübede barındırdığını kimse bilmezdi. Anarşistler bile ondan çekinirlerdi. Yalnız Adriyen, akşamları en karanlık köşeye çekilerek çayını içtiği o fakirler kahvesinde arasıra gider onu bulurdu. Rizu, Adriyen'e bir dereceye kadar tahammül gösterirdi. Onun samimî karakterine ve kendi kendini yetiştirmiş olmasına kıymet verirdi.

Ama Adriyen'in «muhtelit sendika» nın merkezinden çıktığını görünce ona çatmak zevkinden kendini mahrum edemedi.

— Vay, vay! dedi. Sen de mi parmağını soktun bu bulamaca? Dünyada inanmazdım! Sosyalist mebus namzetliğimiz ne zaman, Mösyö Adriyen Zograffi?

Adriyen, zavallının acınacak haline baktı ve alayına mukabele etmedi. Onu kolundan tutarak sürükledi:

— Gel, bir çay içelim. Çoktandır görüşmedik.

Rizu duygulandı. Adriyen de, bir çokları gibi alayına karşılık vererek, «kimya tahsil ettin, anarşist oldun da neye yaradı, maytap yapmaktan başka? diye onunla eğlenebilirdi. Bunu yapmadığı için

memnun oldu, çünkü anarşist fikirleriyle, bir gün bir üniversite kürsüsünde meşhur edeceğini umduğu kimyasına, hayatının bu iki büyük sevdasına yapılan kinayelere fena halde gücenirdi.

Yolda tek kelime konuşmadılar. Leş gibi ispirto ve balık kokan sakallı Rus balıkçılariyle dolu çayhanede, köşelerine geçip oturur oturmaz Rizu, Adriyen'e dedi ki

— Demin sana kötü şeyler söyledim, beni affet.

— Senin kötü bir insan olmadığını biliyordum.

— Yok, kötüyümdür. Ne yapayım, hayat benim için bir yükten başka bir şey değil. Öyle olunca? Herkes bana vuruyor. Ben de vuruyorum. Daha doğrusu âciz bir parya gibi ısırıyorum.

Adriyen insafsız hastalığın tahrip ettiği yüzüne bakıyor, ve ihtiras ateşiyle için için yanan kara gözleriyle onu sevimli buluyordu.

— Bana bak, Yoan: neden daha sık görüşmemizi istemiyorsun? Çok yalnız yaşıyorsun.

Elini tutmak istedi, öteki, elini çekti:

— Bana fazla muhabbet göstermek doğru değildir. Buna ihtiyacım yok. Bu itiyadı kaybettim, yeniden edinmek için de sebep görmüyorum.

İnsan hayatı ya sever ya sevmez. Bir adamı sevip bütün ötekilerden nefret etmek mümkün değildir. Şimdi ben kinle besleniyorum. Kendi fikirlerimden bile nefret ediyorum. Bir Elisée Reclus'yü düşün. Kitaplarının bol kazancı üzerine rahatça yan gelip keyif çatmak arzusuna bu büyük adam bile sonuna kadar karşı koyamadı. Eserlerinin güzelliğine kapılarak kafalarını kırdıran çömezlerinin akibetini düşünecek değildi ya. Hayır. Georges Sorel'i tercih ederim. O, fikirlerine daha çok sadık kalmış adamdır.

Adriyen dedi ki:

— Bilirsin ki ben anarşist değilim, ama insanlığın düşmanlarına karşı doğrudan doğruya hücuma geçmenize bazan hak veriyorum. Meselâ yakında İb-

rail'e gelecek olan üç dubalı elevator'un havaya uçtuğunu görsem pek memnun olurdum, ama gelecek sene yerine altı tane gelecekmiş, varsın gelsin.

Rizu:

— Bu dubalı elevatorlar hakkında bir şey işitmedim, dedi. Emin misin

— On beş gün sonra çalışacak vaziyette olacaklar. Ama kimseye açma bu meseleyi.

— Gevezelik adetim değildir, pek âlâ bilirsin.

Rizu derhal lâfı değiştirdi. Az sonra ayrıldılar. Adriyen bir başka gün tekrar görüşmeleri için ısrar etti. Anarşist reddetti.

Yeni elevatorlar meselesi, İbrail'in hububat ihracatı ticareti bakımından hayatî bir ehemmiyetteydi, fakat asıl bu elevatorları kendi hesaplarına getirten başlıca iki ticarethane, Thüringer'lerle Carnavalli müesseseleri bu işle daha yakından alâkadardılar. On sene evvel, doklarda ray üstünde işleyen iki elevator'un kuruluşunda vukua gelen feci hâdiseleri ikisi de henüz unutmamışlardı. Halbuki o zaman bu yeniliği getiren devlet olmuştu, buna rağmen hamallar makineleri hücumla zaptetmişlerdi. Şimdi, iki hususi, üstelik de yabancı ticarethane bu teşebbüse girişiyordu, bunun akibeti ne olacaktı?

Alâkalılar tarafından yoklanan hükûmet makamları asayişi muhafaza için elden geleni yapacaklarını söylemişlerdi; bununla beraber endişelerini de gizlememişlerdi, yalnız işçiler değil vilâyet politikacılarının pek muhtaç oldukları vataf'lar da elevator'lardan hiç hoşlanmıyorlardı. Makineleri korumak için icabında ordunun yardımına güvenilip güvenilemiyeceği sualine İç İşleri Bakanı müdahalenin kan dökülmesie meydan verecek dereceye asla götürülemiyeceği cevabını vermişti.

— Yani: Ne haliniz varsa görünüz! demiye getirdiler neticesine varıyordular.

Thüringer kardeşlerle Carnavalli hemen hergün toplanıp görüşüyorlar, fakat bu müzakereler hakkında dışarı hiçbir şey sızmıyordu. Senenin mahsulü pek bol olduğu için büyük taahhütlere girişerek bütün sermayelerini bağlamışlardı. Anna'nın mutfakta anlattığına göre bu iki ticarethanenin her gün limana yığdıkları buğday istoku öylesine artmıştı ki mahsulü koyacak yer bulamıyorlardı. Hattâ yüzlerce vagon buğday yerlere boşaltılmıştı. Binlerce vagon da salapuryalarla antrepolarda yatıyordu. Bunların taşınması için tutulmuş olan otuz kadar gemi pek yakında gelecekti. Mukavele müddetleri içinde yükleme işi tamamlanamazsa Carnavalli de, Thüringer'ler de tam bir iflâsa mahkûmdular.

Evde hâkim olan hummalı hal yüzünden bütün eğlenceler tatil edilmişti. Artık oyun oynanmıyor, sokağa da pek nadiren çıkılıyordu. Adriyen günde yirmi kere postaneye koşup mektup kadar uzun telgraflar götürüyordu. Sosyalistlerin ihracatçılara hazırladıkları, içinde kendi parmağı da olan darbeyi düşündükçe vicdan azabı çekiyordu. Anna bir akşam ona demişti ki:

— Bu sene işler rastgiderse Carnavalli ile bizimkiler kışın liman işçilerinden bütün sıkıntıya düşenleri koruyacak bir yardım sandığı kurmağa karar verdiler. Mösyö Max, müessese hesabına Almanya'ya ticaret tahsiline gitmen için teklifte bulunacak. Senin uşaklık edecek adam olmadığını söylüyor.

Adriyen: «Ah! diye düşünüyordu. O beni Almanya'ya tahsile göndermek istiyor, bense onun iflâsına çalışıyorum. Çünkü elevator'ların geldiğini işçilere haber vereceğimiz zaman patlak verecek grev onun iflâsı demek olacak.»

Üç ihracatçının bu niyetleri ona çok azap verdi. Ne de olsa bu adamlar fena insanlar değillerdi. Ger-

çi Avramaki işçilere yardım için alınan bu güzel kararlara «burjuva insaniyeti» deyip geçecekti ama kendi yüreğinin kanunu yanında içtimaî kanunun ne hükmü vardı? İyiyi kötüden ayırdetmekmek, herkesi aynı torbaya doldurmak Adriyen'in elinden gelecek şey değildi. Carnavalli ile Thüringer'lerin pek çok kimselere yardım ettiklerini, çocuklu dulların geçimine yardımda bulunduklarını, gurbette kalan aileleri kendi vatanlarına naklettiklerini görmüştü. Ayrıca çok zengin derebeylerinin uşaklarını kırbaçladıklarını, dilencilerin üstüne köpeklerini saldıklarını da görmüştü. Bunların her ikisine de aynı tedbirler tatbik edilebilir miydi? İnsanlar barikadın ister beri yanında, ister öte yanında olsunlar, onlara hep ayni yürekle bakıyordu. Kunduracı, yüreğin ehemmiyeti olmadığını, ortada kalanların her iki taraftan kurşun yiyebileceklerini söylemişti. Zararı yok, insan âdil bir hâkim olamıyacaksa, zalim olmaktansa mazlum olsun daha iyi.

Anna'nın, Thüringer'lerin asil ve cömert tasavvurlarını hoşuna gider diye, ona ifşa ettiği akşam Adriyen onun dizlerine kapanmış, utancından ağlamıştı. Genç kadın, kendisine elevatorlardan behsettiğini hatırlayarak bir boşboğazlıkta bulunup bulunmadığını sordu. Halbuki bir boşboğazlıktan çok daha fazlasını yapmış, ihanette bulunmuştu. Anna, çocuğun sevincinden ağladığına hükmediyordu:

— Görüyorsun ya, diyordu, sen artık ailenin bir ferdi sayılırsın. İstikbalin buradadır, başka yerde değil.

«Lânet olsun bütün istikballere!» diye düşünüyordu Adriyen. İstikbal düşüncesi değil, bu insanların iyiliği beni harap ediyor.»

Onların iyiliği ve bir şey daha: Anna'ya olan sevgisi. İstediği kadar inkâra çalışsın, seviyordu ve bu sevgi ruhunu, hayatın en iyi unsuriyle, hulyayla besliyordu. Bu yeni «köleliğe» karşı isyanları ona

olan ihtiyacını artırmaktan başka bir şeye yaramıyordu. Hattâ Yulya'nın tattırdığı cinsî hazlar bile Anna'ya olan ihtiyacını azaltamıyordu. Zaten Adriyen bunu asla ummamış veya temenni etmemişti. Ve Yulya'nın kendisine neler verebileceğini daha iyi öğrendiği ölçüde Anna'nın kedisinden esirgemek kudretinde olmadığı şeylere daha çok hayran oluyordu.

Anna, artık kendisinden çekinmediği için, onun o esrarlı yılan sokuluşlarına alışmıştı. Adriyen ona biraz surat edecek olsa, bu sefer Anna onun peşinden koşardı. Adriyen'in işlerini bitirince kapanmaktan hoşlandığı odasına gelirdi sık sık. İnsanın zaman zaman hulyalar âlemine sığınmak ihtiyacı hususunda, Anna da itiraf edebilirdi ki, vücut müvazenesini pek iyi bilen jimnastik profesörü ruh müvazenesinden tamamiyle habersizdi, Yulya, Adriyen için neyse o adam da Anna için aynı şeydi. O yüzden, bir kalb okşaması karşısında, o da bir genç kız kadar heyecanlar geçiriyor, memnun oluyordu.

Çok kere, Adriyen ellerini veya ateşli yanaklarını kollarına dokundurduğu, veya ayaklarına kapanarak dizlerine sarıldığı zamanlar duyduğu zevk, tanımış olduğu bütün cinsî hazları gölgede bırakıyor, genç adamın başını elleri arasına alarak doyasıya öpmek arzusunu güç zaptediyordu. Bir gün, Adriyen'i, gardrobundaki gömleklerine yüzünü sürer bir vaziyette yakalayınca bundan öylesine duygulanmıştı ki ona:

— Beni şuramdan, uslu uslu öp, demişti.

Adriyen:

— Hayır, cevabını verdi; boynundan Yulya'yı öperim. Sizin ancak ayaklarınızı öpebilirim.

Ve yere kapanarak ayaklarını öpmüştü.

Kadın, yanakları alev alev yanarak, «Ne budala şey!» diye düşünmüştü.

Kadının cayır cayır yakan şehveti veya sadece ideal cazibesi; insanların iyiliği, adalet ihtiyacı, hayat sevgisi, isyan, bütün bunları Adriyen karmakarışık bir şekilde yüreğinde taşıyor ve halkın bir şeyler sezerek heyecan içinde yaşadığı limanda gezdiriyordu. Orada, tutulmuş varlığını, bağrışmalar, düdük sesleri, itişip kakışmalar, toz ve ter içine batırmaktan hoşlanıyordu. Orada bütün insanlar iyiydi. Kahraman İş Tanrısı onları o baş döndürcü faaliyet kasırgası içinde sürüklüyordu. Para parça başına hesaplandığından, herkes, biraz daha kazanmak için canını çıkarırcasına didiniyordu. Kıpkırmızı ve çamur içinde, hummalı gövdeler ve yüzler, kan çanağına dönmüş gözlerle ardı arası gelmiyen diziler halinde, sırtta çuvallariyle koşuşuyor, ağırlıkları altında köprüler çatırdıyor, arasıra donları düşerek iyi bir adamın tek ayıbını meydana çıkarıyordu.

Ağustos ortalarında, bir cumartesi, Adriyen, burnu havada, müessesenin anbar şefine acele bir haber götürmek için rıhtımlar boyunca ilerliyordu. Birden limonatacı Stefan baba onu kolundan yakaladı:

— Yarınki pazar günü saat dokuzda «**Liman İşçileri Yurdu**» nu açıyoruz.

— Ne «Yurd» u?

— Haberin yok mu? Şimdi iki yüz kişiyiz, Grivitza sokağında, saloniyle beraber bütün bir evi kiraladık.

— Hamallara neler söylediniz ki iki yüzünü bir araya getirebildiniz?

— Bir yardımlaşma sandığı kurmalarını söyledim. Hastalık ve ölüm için ayda bir ley. Umumî masraflar için de bir ley. Kışın ucuz ve kuru yakacak odun temin etmek istiyenler de, iki ay müddetle haftada onar ley verecekler, bu suretle bir odun kooperatifinin ortağı olacaklar, kooperatif kendilerine her sene beş bin kilo odun verecek. Bu, yaş ve ıslak oduna verdiğimiz paranın yarısı demektir.

— Size haftada bu on leyi verecek üç ortak bulabildiniz mi bari?

— Elli kişi buldum, şimdiden on vagon odun aldım. Ama paraları kimsenin iç etmediğini görünce daha pek çokları aramıza katılacaklardır, bu ilk elli ortağı Komite azası yaptım.

— Kim idare ediyor bu adamları?

— Kendi kendilerini idare ediyorlar. Bana artık limonata satma, evin bir köşesinde oturup bekçilik et, dediler. Günün fiyatından biraz daha ucuza perakende odun satıyorum, kârı yarı yarıya paylaşıyoruz. Bu da çocuklarımın nafakasını kıt kanaat çıkarıyor.

Adriyen: «Bütün bu yapılanlar bir hiçtir, diye düşündü, ama, mert ihtiyar, sen ilk adımı atmış oldun. Ötesini de biz tamamlarız.»

— Yarın gelip bizimkilere teşvik makamında iki lâf etsen pek memnun olurdum. Çok yalnızım.

— Gelirim, arkadaşlar da getiririm.

Hemen o akşam Stefan Baba'nın başardığı işleri koşup Avramaki'ye anlattı.

— Siz bir doktrindir tutturmuşsunuz, herkesin kafasını şişirip duruyorsunuz, adam orada iş yapıyor, iş. Bütün lûgatçesi iki yüz kelimeyi geçmiyen bu adam parlak nutuklar çekmeden, sırf hastalıktan, ölümden, yakacak odundan bahsederek ve bıçağını bırakanlara çakılar dağıtarak her kelimesine karşılık bir adam fethetti. Görüyor musun, insanlara büyük işler gördürmek ne kadar kolaydır. Çünkü, hiç şüphe yok ki bu ümmi limonatacı yalnız hastalıkla yakacak oduna inhisar etmiyecek bir dayanışmanın ilk temelini atmıştır. Hep aynı teşvik sözlerini kekeliyerek, o tek başına, sizin o allâme şeflerinizin, bütün belâgatlerine rağmen yapamadıkları işi becerdi. — Şimdi şu elevatorlar meselesini bomba gibi ortaya atarak «Liman İşçileri Sendikası» nı kurmak sana düşüyor.»

Ertesi günkü bu toplantı Avramaki'nin hoşuna

gitmemişti. Müthiş av meraklısıydı, bir sandal kiralayıp cumartesi akşamından pazar günü öğleye kadar bataklıklara gitmek istiyordu.

Adriyen'e:

— Eskisi gibi benimle ava gelmeni teklif etmek için seni bekliyordum, dedi. Sen avcı değilsin ama, mehtapta Tuna fundalıkları içinde dolaşmaktan hoşlanırsın.

— Bu eğlenceyi gelecek haftaya bırakalım. Şimdi şu bizim havadisi bomba gibi ortaya atalım.

Sanda tam o dakikada şehirde bir gezintiden dönmüştü. Neden bahsettiklerini anlayınca atıldı.

— Sizin o bombanız bir. maytap fişeği bile değil artık! Üç elevator'un Galatz limanına geldiğini, orada eksiklerinin tamamlanmakta olduğunu bu akşam limanda haber almışlar. Gidip de şehrin halini bir görün. Bütün kenar mahalleler ayakta.

Adriyen geniş bir nefes aldı: «Böylesi daha iyi, diye düşündü. Thüringer'lerin başına bir felâket gelecek olursa, bari bunda benim bir dahlim olmaz.»

Avramaki öyle düşünmüyordu:

— Eyvah! dedi, fırsat kaçırdık. Daha önce harekete geçmeli, daha bu hafta başında hamallara gidip haberi vermeliydik. Elevator'ların Galatz'a geldiğini nasıl oldu da öğrenemedin?

— Bu akşam saat yedide limandayım: daha kimsenin bir şeyden haberi yoktu. Evde de bu hafta içinde hiç bir haber sızmadı.

İki adam sokağa çıktılar. Boğucu bir sıcak vardı. Ertesi gün açılış resmi yapılacak «İşçiler Yurdu»nun bulunduğu ve tek polisin ayak atamadığı o korkunç **Komorofka** mahallesinde bir dolaştılar, sonra Grivitza sokağından tekrar inerek Galatz sokağının fakir insanlarla dolu şimal yarısı boyunca inmiye başladılar. Her tarafta kör fenerlerin aydınlattığı kavun ve karpuz tepeleri görülüyordu. Hamallar kollarında taşıyabildikleri kadar alıyorlardı. Arabacılar

onar, yirmişer yüklüyorlardı. Ağustos ayının her ke-seye elverişli büyük ziyafeti başlamıştı.

Bütün meyhaneler önünde kalabalık birikmişti. Az ve neşesiz içiliyordu. Kemancı çingenelerin çal-gısı işitilmiyordu. Buna karşılık ağır küfürler sav-ruluyordu.

Adriyen birdenbire:

— Vay! dedi. İşte bizim Stefan Baba!

Kendisini tanımıyan kunduracıya gösterdi. Sır-tında yamalı kurşunî gömleği, başında delik şapkası, ayaklarında paramî parça yemenileriyle, limonatacı meyhane meyhane dolaşıyor, hep aynı cümleyi tek-rarlıyordu:

— Yarın sabah kendi yurdunuza gelin, papaz dua edecek ve elevatorlar konuşulacak.

Adriyen'le Avramaki'nin ağızları açık kalmıştı:

— Dua ve elevatorlar! Tam mânasiyle limonata-ya çevirmiş bu işi!

Halbuki o sabah daha saat yediden itibaren «Li-man İşçileri Yurdu» na akın akın gelen insanlar ka-dar bir kalabalık İbrailde hiçbir toplantıda görül-memişti.

Bina, Grivitza sokağiyle Karantina sokağı köşe-sinde, kinci Kodin'lerin Komorofka'sına karşı bir ze-min katıydı. Büyük bir salonu, üç odası ve geniş bir avlusu vardı. Avlunun yarısı şimdiden odunla dol-muştu. Salonla avlu bin kişi alabilirdi. Saat sekizde her taraf ağzına kadar dolmuştu. Bir saat kadar sonra, bin kişi daha, bina etrafında birikmiş, kapı ve pencereler etrafında itişip kakışarak, bir iskemlenin üstüne çıkıp ayaktaki dinleyicilere hitap eden Ste-fan Baba'nın sözlerini işitmiye çalışıyordu.

Hamallarla arabacıların çoğu karılariyle beraber gelmişlerdi, bunlardan bazılarının kucaklarında veya yanlarında birer çocuk vardı. Hepsi de adamlık el-biselerini giymişlerdi: erkeklerin sırtında siyah şa-

yaktan o pahalı mutat kostümleri, başlarında «borsalino» ları, ayaklarında cilâlı iskarpinleri vardı. Taze tıraş olmuş, ellerinde boğumlu kızılcık sopaları, sert kolalı bir gömleğin dar yakası içinde boyunları sımsıkı sıkılmış bir halde, hafif alaycı bir tavırla, öksüre tıksıra limonatacıyı dinliyor, bıyıklarını burup kırmızı veya mavi lavallière kravatlarına iftiharla göz atarak takdir veya tenkit makamında başlarını hafifçe sallıyorlardı. Zaman zaman, öfkelerini göstermek için, şapkalarını kâh enselerine, kâh kulaklarına veya alınlarına yıkıyorlardı.

Stefan baba:

— Kardeşler, diyordu, sizi buraya, kendi evinize çağırdım, çünkü buna lüzum vardı. Şu dünyada yaşadıkça hastalık da, ölüm de bizim için. Sonra çocuklar var. Hepsini düşünmemiz lâzım. Odunu her zaman ıslak ve pahalı alırsınız. Neden kendi hekimimiz, kendi odunumuz olmasın? Vagonla alınınca çok istifadeli olur. Eczacı bile ilâçlarına dünyanın parasını istiyerek anamızı ağlatıyor. Neden? Birbirimize dayanmasını bilmiyoruz da ondan. İşte sizin komiteniz ve elli kişinin sicili. İki ay her hafta on ley bir de ayrıca yarım ley vermek suretiyle **«Odun kooperatifine ortak ve bütün ailenizle birlikte hastalığa karşı sigorta»** olursunuz. Böylece kışın evinizde üşümiyeceksiniz, hastalandınız mı, ilâçlariyle beraber doktor ayağınıza gelecek. İkide bir hasta olan çocukları bize Allah verir, bizim elimizden bir şey gelmez, ama bir de ilim denen bir şey var.

Bir ses haykırdı:

— Ya elevatorlar?

— Elevatorlar, hububat tüccarları için bir terakki demektir, daha ucuza geldiği için onlar bu icattan...

Ayni ses, sözünü keserek daha hızlı bağırdı:

— O elevatorları Tunaya atsak daha iyi olur.

Bütün salon:

— Suya! Suya! sesleriyle çınladı.

Stefan baba, ne yapacağını şaşırmış bir halde, Adriyen'i bulup sözü ona bırakmak için gözlerini bütün salonda gezdirdi, elevator'lar hakkında ne diyeceğini bilemiyordu. Salonun ta nihayetinde Avramaki'nin yanında saklanan Adriyen'i göremedi. Limonatacı birden sevinçle:

— İşte papaz, dedi, yol açın papaza! Bıçaktan vaz geçip çakıya razı olacağınızı derhal, mübarek İncil üstüne yemin edeceksiniz.

Çok genç olan papaz, kendisi için hazırlanan beyaz örtüyle kaplı masaya doğru vekarla ilerledi.

Avramaki birden:

— Affedersin, arkadaş, elevatorlar hakkında söz istiyorum, diye bağırdı.

Stefan baba:

— Takdisten sonra! cevabını verdi.

Başka sesler atıldı:

— Söz verin ona! Elevatorlar takdisten daha mühimdir.

Papazın canı sıkıldı, kürsüye çıktı ev bir şey söylemek istedi ama tam o anda, büyük kapıda bir patırdı koptu. Bir komiser muavini dört memurla birlikte koşa koşa gelmişti. Bir itişip kakışma oldu, kadınlar bağrıştılar. Komiser, memurlarını dışarıda dikerek dirsek vura vura Stefan baba'ya kadar geldi. Soluk soluğa ve öfkesinden kıpkırmızı kesilerek:

— Ne yapıyorsunuz burada? diye sordu. Toplanıp elevatorlardan bahsetmek için kimden izin aldınız?

Esasen ehemmiyet vermediği ihtiyarın cevabını beklemeden daha başka elebaşılar keşfetmek için etrafına bakındı, kürsüye çıkmış olan papazı gördü, bir yumruk vurarak aşağı indirdi.

— Ya sen, papaz? Ne işin var senin burada? Elevator'lardan sana ne? Hadi, çabuk olun, çekin arabanızı bakalım!

Sapsarı kesilen ve tirtir titriyen papaz, hiç sesini çıkarmadan çıkıp gitti. Avramaki komiser muavinine yaklaştı. Sükûnetle:

— Beyim, dedi. Şimdi siz de papazın peşine takılın bakalım.

Birçok sesler:

— Evet, gitsin! diye haykırıştı.

Komiser şaşırdı ve Stefan babanın arkasında bir köşeye sığındı. Avramaki kürsüye çıktı, komiser muavinine dönerek:

— Beyim, dedi, burada kendi evlerinde olan bu insanlara, bizim çatımızın altında ne işiniz olduğunu söyler misiniz?

Tepesi atan memur:

— Ya siz, siz kim oluyorsunuz? diye bağırdı.

— Ben, bütün bu insanların tanıdıkları bir işçiyim, size onların adına söz söylüyorum. Biz kendi evimizdeyiz. Bu salon bizimdir. — Ya siz necisiniz?

— Ama... Ama bu bir toplantı.

— Şüphesiz.....

— Hem elevator'lar meselesiyle meşgul oluyorsunuz...

— Kanun dışına çıkmamak şartiyle her istediğimizle meşgul olabiliriz. Hattâ siz araya girmeseydiniz, bu toplantı takdis bile edilecekti. Sükûnet içinde toplanan insanlara müdahale etmeğe polisin ne hakkı vardır? Sıkıyönetim devrinde miyiz? Hayır. O halde? Anayasanın bize sizden izin almadan toplanmak ve konuşmak hakkını verdiğini bilmiyor musunuz? Buraya gelmekle kanuna saygısızlık ettiğinizi, anayasayı çiğnediğinizi biliyor musunuz? Onun için burada toplanmış olan iki bin kişi adına bizi rahat bırakmanızı ve bir sorgu yargıcından müzekkere almadıkça bir daha buraya ayak basmamanızı rica ederim. Elinizde böyle bir müzekkere var mı? Yok! O halde, dışarı buyurun, komiser bey.

Avramaki, sonra dinleyicilere hitap ederek müş-

terek menfaatlerini korumak için işçilerin birleşmelerinden doğacak faydaları anlattı.

— Arkadaşlar! dedi. Şimdi iş başına. Romanya'nın ilk **Liman İşçileri Sendikası**'nı kuracağız. Ben mazbatayı hazırlayacağım. Bükreşteki merkez komitesine göndererek birliğe alınmamızı istiyeceğim. Aranızdan namusuna ve ciddiliğie güvendiğiniz on iki arkadaş seçin. Komitemizi kuralım.

— Radu Popa!

— Kör Dimitri!

— Uzun Gavrila!

Bir ses itiraz etti:

— Hayır! Gavrila namuslu ve ciddîdir ama çok içer!

Avramaki, takdise yarıyacak masada, kalemini kaldırmış, sordu:

— O halde daha az içen biri?

Komite kurulunca Avramaki bir de sekreter seçilmesini istedi.

Ötekiler:

— Sekreter siz olacaksınız tabiî, dediler. Hiç birimizin bu karışık işlere aklı ermez!

— Dostlarım, size aklımın erdiği kadar yardıma hazırım, ama sizin daimî surette burada bulunacak, böyle büyük bir teşkilâtın çeşitli işlerini görecek bir adama ihtiyacınız var. Ben kunduracıyım. Bu işi bırakamam. Ekmeğimi oradan çıkarıyorum.

Kalabalık dinlemedi, ısrar etti; Radu Popa haykırdı:

— Kunduraları bir yana bırakırsın gayri! Bu akşam bin âzamız olacak. Ayda yirmişer santim versek senin de, karının da geçiminiz çıktı demektir. Sen bize lâzımsın! Sen başımızda olmazsan daha başlamadan işler alt üst olur!

Kunduracı, karısına danıştıktan sonra cevap vereceğini vadetti. Şimdilik muvakkat ve fahri sekre-

terliği kabul etti. Zabıtlar imzalandı, kayıtlara geçildi.

Avramaki:

— Şimdilik, her kaydolunan yalnız bir ley duhuliye ödeyecek. Sonra, bütün evrak ve kırtasiye tamamlanınca, herkes âzalık kartını alır ve aylık aidatını verir.

Stefan baba, iskemlesinden fırladı:

— Hastalık için verilecek bir leyle odun kooperatifini de unutmayın. Hem, Allah rızası için, bıçaklarınızı bırakın şuraya!

Avramaki:

— Evet, arkadaşlar! dedi. O korkunç bıçağı taşımak sendika âzasına yakışmaz! Hadi bakalım! Vicdanlı insanlar olduğunuzu isbat edin!

Bir kaynaşma oldu. Salonda, avluda, sokakta havaya kalkmış yüzlerce el görülüyordu, bütün hamallar bir ellerinde bir leyi, öteki ellerinde bıçaklarını tutuyorlardı. Kadınlar ağlıyor, bağırışıyorlardı.

— Stefan baba! Avramaki! Allah sizden razı olsun! Erkeklerimizi bir belâdan kurtarıyorsunuz! Sizi hiçbir zaman unutmıyacağız!

Üç masa daha getirtip her tarafa, bir tanesini hattâ ta sokağa yerleştirmek icabetti. Herkes ismini yazdırıp bir leyi verdikten sonra bıçağını masanın altına bırakıyordu. Her şey yolundaydı, kayıtlar bine çıkmıştı. Öğleye doğru müthiş bir kalabalık mecaklıların doldurduğu binanın önünde üç araba gelip durdu.

Aynı komiser muavini ve bir kaç memurla birlikte savcı gelmişti. Şehrin başsavcısı olan ince yüzlü, zeki bakışlı bir genç, bir mümessil istedi.

Yüz ses birden haykırdı:

— Sekreterimiz Avramaki!

Kunduracı, sakin ve vakur bir tavırla ortaya çıktı. Savcı, herkesin üzerinde çok iyi tesir bırakan tatlı bir sesle sordu:

— Ne yapıyorsunuz burada?

— İbrail Liman İşçileri Sendikasının temelini kurduk. İşte komite tarafından ve sekreter sıfatiyle tarafımdan imza edilen mazbata.

— Kimsiniz siz?

— Bu sokakta oturan kunduracı Avramaki Konstantin.

— Yarın evrakınızla birlikte bölgeniz komiserliğine baş vurarak gerekli tescil muamelesini yaptırırsınız.

Savcı, masa üstünde biriken para yığınına baktı:

— Nedir bu para?

— Duhuliye ücreti, sendika tarafından seçilen üç mümessil bu parayı bir bankaya yatıracak. Zaten usulünde hesap da tutacağız.

Masanın altına bakınca irkilen savcı:

— Ya bu bıçaklar ne oluyor? diye haykırdı.

— Bunlar, her gün başınıza dert açan silâhlardır, bay savcı. Sendikaya yazılan işçiler kendi rızalariyle silâhlarını bıraktılar.

Bu cevap çok iyi bir tesir yarattı. Adliyeciler arabalarına binip yola çıktılar. Halk:

— Yaşasın namuslu adliyeciler! Yaşasın demokrasi! diye bağırıyordu.

O pazarı, şehre sıkıntılı bir hava getiren ağır, fırtınalı bir hafta takibetti. Daha pazartesi sabahından itibaren, limanın her zamanki halini bilenler, büyük bir şeyler olacağını anladılar.

Yeni çağın ilk alâmeti, şafak vakti, işçi ekipleri teşkil edildiği sırada belirdi. Bir gün evvelki hâdiseden dehşete düşen vataflar şimdi «sendikacı» adı verilenlerin hepsini listelerinden silerek ekmeksiz bırakmağa karar verdiler.

Vataf'lar diyorlardı ki:

— Adliyeciler ve kanunlar bu serserilere karşı

âcizseler, biz, aç bırakmak suretiyle onların hakkından gelmesini biliriz.

Ama daha ilk adımda büyük bir yenilgiye uğradılar. Sendikacıların kalabalık olmadıklarını sanıyor ve her zamanki gözdağı usulüne baş vurmak istiyorlardı. Halbuki daha ilk tehditte iş postalarından çoğunu zaptederek ancak ölülerinin oradan çıkarılabileceğini söyliyen iki bin kişilik bir kütle ile karşılaştılar.

Bu mücadele topu topu bir saat sürdü. Limandan gelen telefon haberleriyle yataklarından fırlıyan armatörler hemen polis müdürüne baş vurarak o günkü şartlar içinde işlerde en küçük bir duraklama olursa muazzam kayıplara uğrayacaklarını bildirdiler. Vataf'lar homurdana homurdana boyun eğmek zorunda kaldılar, ama daha öğle çanı çalmadan, bu sefer de klâsik tahrik yoluna baş vurarak hınçlarını almak istediler. Kendi adamlarını sarhoş ederek bütün gün kanlı kavgalar çıkarmaya ve limanda iş hayatını bu suretle durdurmağa teşebbüs ettiler. Ama ehemmiyetsiz bir iki çekişmeden başka bir şey çıkaramadılar. Çünkü bir yandan Avramaki sendikacıları ikaz ederek temkinli davranmalarını tenbih etmiş, öteyandan da polis müdürü, müfettişlerine, rezalet çıkarmağa çalışacak bütün sarhoşları yakalamaları için emir vermişti. O yüzden «huysuz sendikacı» lar yerine ister istemez vataf'ların «sağ kol» larını kodese tıkmak zorunda kaldılar.

Ertesi sah ve çarşamba, limandaki bu teşebbüsün istikbali bakımından hayatî ehemmiyette günler oldu. Gerçi yüksek idare makamları «tahrikçiler», «elebaşılar» keşfetmek için elden gelen gayreti sarf ettiler ama ameleye «kötü propaganda» larda bulunan bir tek kişiye rastlamadılar. Seblbi de aşikârdı: bu hareketin iki müteşebbisinden biri odun satmakla, öteki de kundura yamamakla meşguldü. İşçi-

ler de tam bir olgunlukla kendi başlarının çaresine baktılar.

Binlerce adam, elevator'lar tehlikesi karşısında kendilerinin ve çocuklarının istikbali derlenip toplanmalarına bağlı olduğunu bir hamlede anladılar. Bütün felâketlerinin mesulü olan sefahata, kavgacılığa, zararlı rekabetlere artık paydos demek lâzımdı. Şehirde cinayetler derhal azaldı. Bu satırları yazan hiç bir istatistiğin asla meşgul olmadığı ve ahlâki bakımdan ehemmiyeti pek büyük olan vak'alara şahit olmuştur. Liman işçisinin huyu birdenbire değişti, Kodin isimli hikâyemzde görülen o kavgacı ve katil hovarda tipi ansızın ortadan kayboldu.

Çünkü İbrail kenar mahallelerinin en feci dramını teşkil eden kanlı cinayetler değildi, her zaman işi cinayete kadar vardırmasa da karısına çocuklarına zulmeden ve bütün bir mahalleyi sopa, bıçak kundak tehdidi altında tir tir titreten o insafsız zorbaların mevcut oluşuydu. Çok kere de bu zorba, ne katil diye adı çıkmış bir hovarda, ne de hattâ kötü huylu bir insandı, iyi bir koca, iyi bir baba olan dürüst bir işçiydi. Ama çok kere üçüncü kadehini devirdikten sonra birdenbire çileden çıkıverirdi. Onun için İbrail mahkemesi, karşısına getirilen suçluların ekserisini ya beraat ettirir, ya da en hafif cezalara çarptırırdı. Jüri âzası kabul etmek mecburiyetinde kalırdı ki, karşılarında duran adam da bir kurbandı. Ama ne korkunçtu bu kurban! Bu mert adam, ayda bir kere de olsa, gece yarısı, kafayı çekince, nice masum insanları tatlı uykularından ederek korku içinde çil yavrusu gibi dağıtabilirdi. Çünkü bu adam liman işçisi tipi idi. Hepsi az çok birbirlerine benzerlerdi. Bu adamı, kudurmuş bir köpek gibi gebertemezdiniz, çünkü namuslu ve çalışkan olduğunu bilirdiniz, onu severdiniz, iyi bir komşu veya dosttur, ertesi günü saçını başını yola yola gelip yaptıklarından özür dileyecektir, ama yine huyunu değiştirmi-

yecek, ilk fırsatta aynı hatayı işlemekten geri kalmıyacaktır.

Şehirde de bu kuvvetli amele hareketiyle alâkalı yeni bir zihniyet peyda oldu. Liman işçilerinin hayatlarını tehdit eden teknik bir yeniliğe karşı kendilerini korumak hakları inkâr edilemezdi. Bu altı bin işçi, aileleri ve şehirle köylerdeki sayısız akrabalarıyle vilâyet nüfusunun dörtte üçünü teşkil ediyorlardı. Okullarda ve kışlalarda evlâtları vardı. Şehir ticaretinin en mühim kısmı onların sayesinde işliyordu, çünkü zenginler, snobluk yüzünden elbise, ayakkabı ve ev eşyası gibi bütün ihtiyaçlarını Bükreş'ten temin ederlerdi. Kızlarını gelin ederken mutfak bezlerini Paris'e ısmarlıyan aileler bile varmış.

Liman işçisine gelince, o, bir pazar karısı ile çocuklarını kardeşinin veya kaynının arabasına doldurur, arabayı çiçeklerle süsler ve öğleye kadar zamanını herkes için bir sürü alış veriş etmekle geçirir. Dükkâncı, onu uzaktan şapkasını çıkararak selâmlar, ona küçük adıyla hitap eder ve karısının sokak ortasında emzirdiği son çocuğu için kendisini tebrik ederdi. Bazan, rekabet yüzünden, esnaf, sokaga bir sürü çığırtkanlar dizerdi. Avcı hattına yayılan bu yumurcaklar adamı yaka paça dükkâna atar, hattâ icabında içeri sokmak için başından külâhını kapmaktan bile çekinmezlerdi. Alış veriş ehemmiyetli olursa, müşteri ile dükkâncı, her biri kendi içtiğinin parasını kendisi vererek, meyhanede yaptıkları işi kutlarlardı.

Bütün bu aşağı tabakadan tüccarlar —İbrail'de zaten başka türlüsü de pek yoktu— yalnız menfaat icabı değil, onunla aynı tabakaya mensup olduğu için yakınlığı yüzünden de, sırtlarında çuval taşıyanların tarafını tuttular.

Tüccar:

— Elevatorlar mı? dedi. O da enternasyonal

Yahudiliğin bir icadıdır. Dükkânıma gelip müşterim olan o değildir, o halde yere batsın!

Bütün halk efkârının bu şekilde sendikacılardan yana olması karşısında armatörlerle resmî makamlar yıldılar. Çalışmağa hazır vaziyette olan makineler yine Galatz tersanelerinde bırakıldı. Bunların limanda sadece görümesi bile haklı bir öfke kasırgası yaratacağından kimse şüphe etmiyordu.

Ama, nasıl olsa bir iki hafta içinde elevatör'ları getirmek icabedecekti. Onun için işi müzakere yoluyla halletmeğe teşebbüs ettiler. Bir sabah Avramaki valinin yanına çağrıldı ve orada Thüringer kardeşler ve Carnavalli ile karşılaştı. Vali ona bir anlaşmaya varmak mümkün olup olmadığını sordu.

— Bu makineleri ulu orta yok etmeği aklınızdan geçirmiyorsunuzdur her halde! dedi. Makineler gelmiştir. Ergeç çalışacaklardır.

Sendika sekreteri:

— Tabiî! dedi. Bunları yok etmek arzusunda değiliz. Ama arzu ettiğimiz başka bir şey var ki bunun üzerinde anlaşamıyacağız. Ancak, bu mes'elede, yalnız siz muhalefet edeceksiniz, çünkü efendilerin fikrime iştirak edeceklerinden eminim.

— Nedir bu mes'ele?

— Vatafların ortadan kaldırılması! Siz de kabul edersiniz ki vatafların teknik ilerleme ile bir alâkası yoktur. Bunlar elevator değildirler! Ne de olsa elevatorlar için istikbal vardır. Ama onlar için hayır. Onlar işçiler aleyhine haksızlıklarla dolu köhne bir teşekküldür. Sendikayı temsil eden mes'ul adamlar kolayca bunların yerine geçebilirler. Bunu kabul ederseniz öteyanını bana bırakın.

Carnavalli:

— Biz derhal kabul ediyoruz, dedi.

Hükûmet adamı, öfkesinden kıpkırmızı kesilerek başını eğdi:

— Acele etmeyin, baylar. Burada söz benimdir.

Avramaki: «Zaten emindim, diye düşündü. Siyasî sebepler!»

Vali konuşmayı kesti:

— Pek âlâ, bay sekreter. Düşünelim bakalım.

Kunduracı kapıyı kapayınca ötekilere döndü:

— Niçin işi bana bırakmıyorsunuz_ dedi. Sizin için vataflar ehemmiyet verilmeğe değmez bir azlık olabilir. Bizim içinse, vilâyetin siyasî hayatında en mühim rolü oynayan insanlardır. Çünkü bu ümmi adamların hepsi zengindirler ve seçimlerde çok ağır basarlar. Halbuki o hamallar... Bildiğiniz gibi bizde bütün köylüler ve mülk sahibi olmayan veya ilk okul diploması bulunmayan şehirliler, mümessiller vasıtasiyle rey verirler. Demek ki bir rey hakkını kazanmak için elli köylü veya elli işçi lâzımdır! Şimdi anlıyorsunuz ya? Bu reyi bulmak kolay değildir.

— Mümessille rey verenlerin hepsini kurşuna dizerek elli hamalın bu tek reyinden feragat etmek daha mı işinize gelir? Seçim kanununuzla politikanıza doğrusu diyecek yok! Ama o sizin bileceğiniz iş. Ancak bu ihtilâfın ceremesini ödemeye de hiç niyetimiz yok. Hükûmet elevatorlar için müsaade vermiştir, makinelerimizi getireceğiz.

— Vataflara dokunmadan makinelerinizi size teslim etmeği üzerime alıyorum. Yalnız şu kendisine sekreter süsü veren kunduracıya biraz dokunacağım, bizim şehrimizden olmayan bu adamı derhal doğduğu yere iade edeceğim. Bunu gördükten sonra hamallar yelkenleri suya indirmekte gecikmezler. Siz merak etmeyin!

O günün akşamı, Adriyen, Avramaki'ye koştu:

— Sen gittikten sonra Valinin odasında olup bitenleri sana anlatayım, dedi. Derhal doğduğun şehre gönderileceksin! — Ne yapacaksın şimdi?

— Hiç. Öyle olsun. Zaten bekliyordum bunu.

— İyi ama, bu şehirde otuz yıllık emeğinin mahsulünü elinden alıyorlar. Hoskani'de bugün sen bir

yabancı olacaksın. Amcanın seni demir çubuğiyle ve çekiciyle okşadığı zamalar da zaten bir yabancıydın.

— İnsan kanaatleri uğrunda cefalara katlanmasını bilmeli.

Adriyen, kalkarak:

— Pek âlâ! dedi. Gidiyorum.

— Kal biraz daha!

— Hayır! Bir fikrim var. İçimi dürtüyor. Allahaısmarladık, yarın görüşürüz.

Kunduracı, arkasından:

— Bir çılgınlık yapmağa kalkma, sakın, diye seslendi.

Adriyen gidip odasına kapandı ve gecenin yarısını uzun bir makale, bir de mektup yazmağa hasr etti.

O sıralarda, vicdan sahibi, hakikî bir gazeteci yaşıyordu: Konstantin Mille. İlk sosyalistlerdendi ve bunların o adî ihanetleri üzerine, bir avuç idealistle birlikte sırf demokrasi uğrunda bir mücadeleye girişmişti. Mille, o yakınlarda, **Dimineata** isminde büyük bir gündelik gazete kurmuştu, burada bütün mazlumların müdafaasını üzerine alıyordu. O zaman hükûmeti elinde tutan sosyalist kaçaklariyle takviyeli liberal partiye karşı tesirli hücumları bu gazeteye halk arasında gitgide artan bir itibar temin ediyordu.

Adriyen, alicenap gençliğinin bütün ateşiyle gidip bu Mille'nin ve onun **Dimineata**'sının kapısını çaldı. Makalesinde, limanda saman altından yürütülen ve yakında patlak verecek olan mücadeleyi canlı ve akıcı bir ifadeyle anlatıyordu. İhtiyatlı davranarak hububat tüccarlariyle elevatorları bir kenara bırakıyor, vataf'lara şiddetle çatıyor ve altı bin işçisiyle bütün bir halk kütlesini hiçe sayarak bu adamlarla işbirliği yapan ve yeni sendikanın sekreterini İbrail'den sürmeye kalkışan hükûmetin çirkin hareketini

açığa vuruyordu. Mektubunda kendisinin kim olduğunu söylüyor ve gazete sahibinden işçilerin müdafaasını üzerine almasını rica ediyordu.

Ondan sonraki üç gün gözüne uyku girmedi, dördüncü günün sabahı sevincinden az kalsın ölüyordu. **İbrail Limanında** başlığı birinci sahifede üç sütun üzerine konulmuştu, ortada Avramaki'nin fotografı, en altta da Azog imzası vardı. Makaleyi okuyacak kuvveti kendinde bulamadı. Anna ile birlikte pazara gitmek için Karol bulvarından yürüyordu. Bir kelime söylemeden gazeteyi büküp cebine koydu, ama içinde öylesine bir coşkunluk vardı ki sepeti havaya fırlattı, zıp zıp zıpladı, sonra Anna'ya dönerek kolunu bağırtacak kadar kuvvetle sıktı.

— Nen var senin? Delirdin mi?

— Hayır! Ama kendimi Tunaya atmak için müthiş bir arzu var içimde, bunu da hemen yerine getiremiyorum.

Durup karşılıklı bakıştılar; Anna:

— Aman Yarabbi! diye haykırdı. Sende bir başkalık var! Bakışın bile değişmiş!

— Elbette! Size dememiş miydim: beni o kadar mes'ut ediyorsunuz ki bir gün büyük işler görebileceğimi sanıyorum. Ya, işte, bir iş gördüm. Eğer bir kahramansanız bir ayağınızı ısırmama müsaade edersiniz!

— Adriyen, beni korkutuyorsun!

Anna yana doğru bir sıçradı, etrafına bakındı, sapsarı kesilerek istavroz çıkardı.

Adriyen, daha sakin bir tavırla:

— Telâş etmeyin, dedi. Uslu duracağım. Ama bütün kuvvetimi sizden aldığımı söylerken emin olun ki doğru söylüyordum. Bugün başardığım işi sırf sizi ve sevdiğim bir adamı düşünerek yaptım. Ben ancak birini düşünerek, birini severek fevkalâdelikler yapabilirim. Tek başıma ben bir hiçim. Beni büyülten başkalarıdır.

Anna bütün bu sözlerden hiç bir şey anlamıyordu, eski haline döndüğünü görerek memnun oluyordu. Bir an onun hakikaten delirdiğini sanmıştı.

Adriyen, Anna ile de, ona pek mânasız gelen o sabahki muhteşem çarşı ile de artık hiç meşgul olmadı. Vilâyetin emriyle kendisine işlerini tasfiye edip gitmesi için üç gün mühlet verilmiş olan Avramaki'yi düşünüyordu. Bu mühlet o gün öğleyin tamamlanıyordu. Grivitza sokağında neler olduğunu fena halde merak ediyordu. Makaleyi kendisinin yazdığını tahmin edecekler miydi? Muhakkak! Böylece, sekreterleri şehirden kovulan sendikacılar kovulanmıyacak olan bir başka arkadaşlarının, büyük bir gazetenin yardımiyle onlarla meşgul olduğunu bileceklerdi. Adriyen, artık **Dimineata**'nın, vataf'larla mücadele halinde olan liman işçilerinin dertlerine sayfalarını açacağına emindi.

Pazardan dönüşünde bu tahmini doğru çıktı. Mösyö Max, Anna'yı yazıhanesine çağırdı ona makaleyle **Dimineata**'nın **Müdürlük** kaydını taşıyan bir zarf göstererek:

— Bak, dedi. Burada bize dair Azog imzalı çok ehemmiyetli bir makale var. Bu da gazete müdürünün bizim Adriyen'e gönderdiği bir mektup. Azog'la Adriyen Zograffi'nin ayni olduklarını sanmıyor musun?

Anna hazzından kızararak:

— Nasıl? dedi. Bu makaleyi Adriyen mi yazdı diyorsun?

— Hiç şüphe yok! Hem öyle mükemmel yazmış ki gidip boynuna sarılasım geliyor. Bu çocuğun basit bir uşak olmadığı besbelliydi. Hâttâ çok istidatlı bir genç o! Ama gazetecilik işini nereden öğrendi? Baksana bir hamlede Konstantin Mille'yle muhabereye girişiyor. Bu Mille iki gazete sahibi, memleketin en nüfuzlu adamlarından biridir. Harikulâde bir muvaffakiyet!

Anna:

— Tevekkeli değil, dedi, demin bulvarda yürürken kendini Tunaya atmak istediğinden bahsediyordu.

Max Thüringer gözlerini faltaşı gibi açtı:

— Kendini Tunaya atmak mı istiyordu? Kötü bir şey yapmadı ki, bilâkis! Neden boğulmak istesin.

Anna, ne diyeceğini şaşırdı:

— Yok canım, boğulmak istediğinden değil. Pek seviniyordu da.

— Amma da iş. İnsan sevinince kendini Tunaya mı atar? Pek acaip bir sevinme tarzı doğrusu! M. Bernard'la beraber gözlerinden öptüğümüzü ve bize yaptığı hizmetten dolayı teşekkür ettiğimizi söyle ona. Öyle Tunaya munaya atmaya kalkmasın kendini!

Anna mutfağa koştu. Adriyen kendi odasındaydı. Avramaki'ye gitmek için elbise değiştiriyordu. Çocuğa mektubu verdi, sonra birdenbire heyecanlandı, boynuna sarılarak onu yanağından öptü. Mektup ve bu okşama, bilhassa ikincisi yüzünden Adriyen'in birdenbire takati kesiliverdi. Yatağına uzanarak gözlerini kapadı. Anna onu bu kadar hareketsiz görünce tekrar ve bu defa daha hararetle öptü, sonra cür'etinden ürkerek deli gibi kaçtı.

Adriyen, Anna'nın kendisine mektubu getiriş tarzında, patronlarının işin iç yüzünü tahmin etmiş olduklarını anlamıştı, ama buna aldırış etmedi. Hâttâ her şeyden fazla merak ettiği mektubu okumayı bile bir müddet unuttu da. Anna'nın beklenmedik öpüşlerinden duyduğu müthiş hissi düşündü hep. Bu sefer vücudunun ve yepyeni bir şey olan dudaklarının teması, ona, her zamanki ideal güzelliği değil, Anna'yı yatağa devirerek Yulya'ya yaptığını tekrarlamak ihtiyacını vermişti.

«Peki sonra? diye düşündü. Sonra, iki Yulya'm

olacak, ama o ilâhi saadeti bir daha hiç duymıyacağım»!

Anna'nın bile aslını ararsan bir Yulya'dan başka bir şey olmadığı düşüncesi fena halde canını sıktı. Bu ahenkli güzelliğin manzarası, güzel Macar kızı gibi, ona sadece cinsî arzudan başka bir şey telkin etmediği gün hali ne olurdu? O gün, güzel makaleler yazmak da, tasavvur ettiği gibi ileride edebî hikâyeler denemek de elinden gelmiyeceği gibi hâttâ yazıhaneleri süpürmek bile gelmiyecekti içinden. Artık başını alıp gitmekten, hedefsiz, neticesiz serseriliğine yeniden başlamaktan başka çare kalmıyacaktı. Ne büyük tehlikeydi bu! Ne yapmalıydı?

Adriyen mektubu açtı. Bir an, okuyamıyacağını sandı, yazı o kadar bozuk, harfleri o kadar küçüktü. İki sahife boyunca sıra sıra pire ezikleri. Konstantin Mille, mektubuna şöyle başlıyordu:

Genç Adriyen Zograffi,

«İbrail Limanında» başlıklı makalenizi bugünkü «Dimineata» nın ilk sahifesinde, hemen hemen hiç bir değişiklik yapmadan neşrettiğimizi görmüş olacaksınız.

Tahmin ettiğim gibi bu ilk yazınızsa, başlangıcınız parlak olmuştur. Tebrik ederim. Bu Vataflar meselesinde hücumlarınızı devam ettirmek veya pek iyi tanıdığınız liman işçilerine ait başka hususlarda herhangi bir tasavvurunuz varsa bana yazınız.

.....

Dimineata'nın müdürü, kendisine hususî talimat verildiğini birdirerek, İbrail'deki mümessiliyle temas etmesini rica ediyordu. Acele bir şey olursa telgrafla bildirebilecekti. Nihayet Mille kendisine her makale için bir ücret verileceğini haber vererek, bir staj devresinden sonra gazetenin İbrail muhabirliğini kabul etmesi mümkün olup olmıyacağını soruyordu.

Acele Grivitza sokağına koşarken Adriyen:

«Muhabir mi, hayır, dedi, adam ister istemez

demokrasinin bir sürü dalavereli işlerine karışmak zorunma kalır. Ama bir makale serisi, evet, bu olabilir. Bu benim istiklâlime zarar vermez.»

Bu makale serisinin umumî başlığı kendiliğinden gözünün önüne geldi: **Limanlarımızın sülükleri.** Güzel bir isimdi. Sonra bir kaç alt başlık: **Vataflar kimdir; modern kölelik; hükûmetlerimizin «vatanperverliği»; elevator karşısında liman işçisi; demokratik vazifeler.** Adriyen, on kadar makalenin mevzuunu gözlerinin önünde canlandırıyordu. Bir nevi giriş mahiyetinde olacak ilkini yazmak için sabırsızlanıyordu. Sonraları bir takım lüzumsuz izahlara hacet kalmaması için okuyucuya halk kütlesinin hiç bilmediği bazı umumî noktaları açıklaması lâzımdı.

«Bu sefer imzamı tam olarak atarım, diyordu. **Azog** Yahudi ismine benziyor. Bu hücumlar yüzünden bir başkasının başı belâya girmesini istemem.»

Karantina sokağına girerken Adriyen, Yoan Rizu ile karşılaştı. Yüzünün korkunç manzarasından ürktü. Biçarenin verem olduğu besbelliydi. Adriyen, sıhhatini sormağa bile cesaret edemedi. Rizu, makalesinden dolayı onu tebrik etti:

— Bu yazı ile mükemmel bir kabiliyetin olduğunu belli ettin. İçtimaî mücadelede bir kuvvet olduğunu derhal gösterdin. Halbuki benim bir halt ettiğim yok. Nasıl yok! Veremden gidiyorum. Ama bu pis hastalığın sonuna kadar gitmiyeceğim. Yarı yolda bırakacağım onu. Yalnız ömrümü tüketmeden önce ben de bir kere dişlerimi göstermek fırsatını bulacağım.

Beraberce bir kaç adım yürüdüler. Adriyen müsait bir fırsattan faydalanarak çocuğun ceketinin cebine iki altın bıraktı, sonra kendisini evinde ziyarete geleceğini vadederek yanından ayrıldı.

Kunduracının dükkânına girdiği sırada, bir çok arkadaşlar sendika sekreterine «Azog» un kim olduğunu soruyorlardı.

Avramaki, Adriyen'in eline sarılarak:

— İşte Azog! diye bağırdı. Bravo, dostum! Herkesin yarınağı ağzında kaldı! Dimineata'nın mümessili, bir dakika evvel burdaydı, saat dokuzda şehirde gazetenin tek nüshası kalmamış, telgrafla yeniden beş yüz nüsha istemiş. Bu gazete için şimdiye kadar görülmemiş bir muvaffakiyet. Böyle bir iki makale daha çıkarsa bu gazete Romen hamallarının gündelik ekmeği makamına geçecek.

— Sen onu bırak da, senin sürgün meselesi ne oldu, onu söyle?

— Ha, haberin yok mu? Verilen üç gün mühlet içinde işlerimi tamamlıyamadığım için dün müracaat ederek müddetin uzatılmasını istemiştim. bu sabah erkenden gelip mühletin üç gün daha uzatıldığını haber verdiler.

Adriyen:

— Sonra da mühletin sonu gelmiyecek, dedi.

— Bundan pek emin değilim, ama bir kere daha ava çıkmak fırsatını bulacağım için seviniyorum. Pazar günü erkenden çıkacağım. Benimle gelmek istersen, cumartesi gecesi gel bizde kal. Sabahın saat ikisinde sandalımıza atlarız. Öğleden evvel döneriz, sendikacılara seni takdim ederim. «İşte Azog'unuz!» derim ve kendilerine veda ederim.

Adriyen razı oldu ve gitti. Makalelerini kabil olduğu kadar çabuk çıkıştırmak ihtiyacı, üst üste iki gün onu ev işlerini ihmal etmek zorunda bıraktı. Anna, bu yüzden onu azarlamak şöyle dursun, günde on kere odasına gelip gönlünü alıyordu. Adriyen'in hoşlandığını bildiği süslerini takıp takıştırıyor, en ince gömleklerini giyiyordu. Bilhassa sabahları, yataktan yeni kalktığı, vücudunun kokusu ve yarı çıplaklığiyle hayranının başını döndürdüğü sıralarda yanında uzun uzun kalmayı ihmal etmiyordu. Çünkü, Adriyen'in kabiliyetli bir gazeteci olduğunu öğreneli beri onun da başı dönmüştü.

Adriyen, pek az yiyip içerek, on saatte ancak bir saat dinlenerek iki gün iki gece durmadan yazdı. Fincan fincan kahve içiyor, sigarasını hiç ağzından düşürmüyordu.

«Ulvi» liğine halel getirmek istemediği için Anna'nın iltifatlarına karşı hemen hiç hareketsiz kaldı. Anna da dürüst bir insan olduğu için, bütün gizli arzusuna rağmen, kadın zevzekliğinin hududunu aşmadı. Ama artık iffeti bir parmak ipliğine bağlıydı ve Adriyen istediği anda onu koparabilirdi.

Adriyen, cumartesi akşamı makalelerini tamamladı, postaya verdi, sonra Avramaki'nin evine gitti. Orada kendini o kadar yorgun hissetti ki, yemeğini yedi ve güneş batmadan önce yatıp uyudu.

Eylûlün son günleriydi, mısır mahsulünün en hararetli toplanma zamanı. Memleketin iç taraflarından mısır getiren ilk yüzlerce araba İbrail pazarına geliyor ve koyacak depo bulunmamasına rağmen, ihracatçılar tarafından kapışılıyordu. Arabaları limanda, rıhtımlar boyunca taşlar üstüne boşaltıyor, böylece meydana gelen tepeleri kocaman yelken bezleriyle örtüyorlardı.

Avcı kunduracı ile arkadaşı gazeteci uşak, gün ağarırken, üstlerinde yer yer gece bekçilerinin uyuduğu bu sayısız mısır kümeleri önünden geçtiler. Tam sandala binecekleri sırada nehrin yukarı tarafında koyu kurşuni ufukta beliren şekilsiz bir demir yığını gözlerine çarptı. Havanin alaca karanlığı ve gemi bacalariyle direklerinin teşkil ettiği orman yüzünden bu heybetli nesnelerin mahiyetini göz iyice seçemiyordu ama iki arkadaşın içine şüphe düştü:

— Avramaki, sakın bunlar, şu mahut dubalı elevator'lar olmasın? Eğer öyleyse her halde gece geç vakit usulca getirmiş olacaklar, çünkü dün akşam kimsenin böyle bir şeyden haberi yoktu. Olsaydı şimdi rıhtımda kalabalıktan iğne atsan yere düşmezdi.

Hadi Tunaya açılalım. Oradan daha iyi görürüz.

Liman ıssızdı. Uzaktan uzağa, süngülü bir nöbetçi, uykulu gözlerle yürüyerek gidip geliyordu. Kimbilir hangi salapuryada bir kol tulumbası, ahenkli takırtısiyle teknedeki suyu boşaltıyordu. Her yanda gemilerin beyaz ve kırmızı ışıkları görülüyordu. Bunların ışıklı izleri nehrin tabak gibi yüzünü gözün alabildiğine harelerle süslüyordu.

Adriyen'le Avramaki, sandallariyle akıntı yukarı çıktılar, sonra açıldılar. Hedefe iki yüz metre kadar yaklaştıkları sırada şafağın berrak aydınlığı, acı hakikati görmelerine yardım etti. Bunlar, bal gibi o beklenen üç elevator'du. Hâttâ, doklarda işliyen raylı elevatorlar'dan farklı şekillerini bile ayırdetmek mümkündü. Çifte kuleleriyle çirkin bir manzaraları vardı. Tam birer felâket makinesiydiler.

Kunduracı, kürek çeken Adriyen'e:

— Artık ilerlemiyelim, dedi. Hadi gidip haberi verelim.

Fakat Adriyen hâlâ kürek çekiyordu. Su üstünde akıntı ile kayıp giden kürekçisiz ve küreksiz bir sandal görmüştü. Yolunu kesip içinde hakikaten kimse olup olmadığını anlamak istiyordu.

Adriyen, arkadaşına:

— Geçerken yakala sandalı, dedi, ben yandan rampa edeceğim. Baksana, içinde kimse yok galiba. Ne olabilir bu?

Bir an sonra, iki sandal hafifçe çarparak birleştiler ve birlikte akıntı ile inmiye başladılar. Boş sandıkları sandalın dibinde yatan bir adam başını kaldırdı ve kesik bir sesle:

— Mahvoldunuz! dedi.

Adriyen:

— Yoan Rizu! dedi. Ne yapıyorsun orada?

Anarşist:

— Vay, diye inledi. Sen misin, Adriyen? Ne uğursuz bir rüzgâr attı seni buraya? Kaçın, dostla-

rım, bırakın beni, uzaklaşın sandalımdan! Buraya yumağından boşalan bir sicim bağlıdır, bir lâhza sonra üç elevator'dan biri havaya uçacak! Ben Tunanın dibini boylıyacağım, ama siz yakalanırsınız, benim yerime siz çekersiniz cezasını!

Adriyen:

— Ne diyorsun, Yoan! diye haykırdı. Yapmıyacaksın bu işi! Yalnız bizi değil, bütün işçi hareketini mahvedeceksin! Nerede o sicim? Çabuk kes onu!

Tam o anda müthiş bir patlama havayı sarstı.

Yoan Rizu:

— Yaşasın anarşi! diye bağırarak suların içinde kayboldu.

Avramaki başını iki eliyle kavrıyarak:

— Kim bu adam? diye sordu.

Sandal kendi kendine kayarken gemilerin titrek ışıkları suda yanıp sönüyor, nehrin yüzüyle söğütlerin başları dakikadan dakikaya ağarıyordu. Umumî sessizlik içinde nöbetçi askerlerin borusu tehlike işaretini çaldı. Az sonra bir motor homurtusu işitildi ve bir şalopa, Tunanın çıplaklığı üstünde tek kaltı olan sandala doğru son sür'atle geldi. Bir çavuşla iki asker tarafından idare edilen şalopa sandallarına yanaştı. Artık sabah olmuştu. Adriyen'le Avramaki taş kesilmiş gibiydiler. Sandala atlıyan çavuş sordu:

— Kimsiniz siz?

Avramaki, çiftesini ve diğer malzemeyi göstererek:

— Gördüğünüz gibi avcıyız, dedi.

— Ya bu boş sandal ne?

Adriyen:

— Aradığınızı orada bulacaksınız, dedi. Ama içindeki adam boğuldu. Bombayı kendisi koyduğunu söyledi ve tam patladığı anda kendini suya attı. Tanıdığım bir anarşiştti.

Çavuş kanmış göründü:

— Pek âlâ, liman komutanlığında ifadenizi verirsiniz.

Yarım saat sonra, onbirinci süvari alayının iki bölüğü elevatorlara götüren bütün yolları tutmuştu. Rizu'nun dinamitlediği elevator pek az zarara uğramış, yalnız üst güvertesi biraz hasar görmüştü. Suikast haberiyle dışarı uğrayan masum halk daha büyük zararlara uğradı. Kalabalık limanı istilâ etti, polisler de onları insafsızca kırbaçladılar. Halbuki günlerden pazar olduğu için, bu insanlar sakin sakin gezmeye çıkmışlardı. Büyük anneler, kayınpederler, çoluk çocukla birlikte aileler bir anarşistin tahrip ettiği elevatorları görmeğe geliyordu. Bir çokları bombanın bu kadar ehemmiyetsiz bir neticesi olduğu için adeta hayal kırılışına uğramışlardı.

— Bu kadarcık şey için orduyu harekete getirmeye değmezdi! diye söyleniyorlardı. Halbuki değerdi. Gerçi sadece merak yüzünden limana gelen avareler yok değildi, ama makinelerin gelişi işçilerin yüreğini müthiş bir kinle doldurmuştu. Bu adam şakaya gelmezdi. İçlerinden bin tanesi artık bıçak taşımasa bile ötekilerin hemen hepsinde hâlâ bıçak vardı. Hem şimdi tesanüd hissini duymayan içlerinde kimse kalmamıştı.

Avramaki ile Adriyen'in tevkifi haberi de yaraya tuz biber ekmişti. Bunların müthiş surette döğüldükleri, zincire vuruldukları, Bükreşe nakledilmek üzere oldukları hakkında rivayetler dolaşıyordu. Anarşistin suç ortağı sayılıyorlarmış. Üstlerinde «silâh» bulunmuş. Üstelik polis sendika merkezini basmış, kasayı ve evrakı perişan etmişti.

Böylece limanda umumî grev hiç beklenmedik bir şekilde ve kendiliğinden başladı. Rehbersiz kalan binlerce işçi bütün liman boyunca yerlere serilip yayılmıştı. Akşam olunca bu insan yığını hiç yerinden

kımıldamadı. Üstelik, karılar da yemek, gece için örtüler ve tütün getirerek kocalarının yanlarına geldiler. Ancak evde çocuklara bakacak kadar bir zaman ayrılıyorlardı yanlarından. Erkeklerin pek sakin durmalarına karşılık, karıları görülmedik bir şekilde mütecavizdiler.

Limanın böyle sakin bir kalabalık tarafından işgali hükûmet makamlarının hiç hoşuna gitmedi. İlk iki gün Vali bu şakanın uzun sürmiyeceğini sanarak göz yumdu. Sonra, ter ter tepinen armatörlerin tazyiki altında, bir yandan da işçilerin yorganlar, yastıklar, kazanlarla iyice yerleştiklerini görünce, kendilerine pek güvenen vatafların kurmağa kalkıştıkları kalleş ekiplerine bizzat yardıma geldi. Çalışmak istiyen herkes davet edildi, ama yazılmağa gelen insanların azlığı karşısında şaşırıp kaldılar. Fakat bu ekipler tam faaliyete geçtikleri sırada her taraftan düdük sesleri duyuldu, işçilerin başta vataflar olduğu halde yeni işçileri Tunaya attıkları, buğday çuvallarını da arkalarından yuvarladıkları görüldü.

Bu marifetleri becerenler hemen kalabalığın arasına karışıp kayboldukları için kimse tevkif edilemedi.

Çarşamba sabahı, vaziyet bu merkezdeyken, beklenmedik bir hâdise grevcilerin şevkini artırdı ve hükûmet makamlarının cesaretini kırdı. Şehrin duvarlarına, iri harflerle şu yazıları taşıyan ilânlar yapıştırılmıştı:

Tuna şehirlerinin işçileri! İbrail limanının eski hamallarından Adriyen Zograffi tarafından yazılan ve çuval kölelerinin çetin hayatını ve istismarcılarının zulümlerini ifşa eden:

LİMANLARIMIZIN SÜLÜKLERİ

başlıklı yazıları yarınki 2 ekim perşembe gününden itibaren Dimineata gazetesinde okuyun!

Aynı günkü Dimineata'da da Konstantin Mille'nin barut gibi bir makalesi biri sendika teşkilâtının sekreteri, öteki de «gazetenin muhabiri» olan iki mevkufu derhal serbest bırakmasını hükûmete ihtar ediyordu. Faili malûm olan bir suikast teşebbüsüne bu adamları ortak göstermek hususunda mahallî hükûmet makamlarının sarfettiği gayretler en aşağılık cinsten bir tahrikti. Bu hareket «kanlı ihtilâflar» a meydan verebilirdi. Politikacılar o seçim simsarlarını korumaktan vaz geçseler işçiler iş verenlerle kolayca anlaşabileceklerdi. Hükûmet makamları kanuna riayet etmeliydi. Bugünkü şartlar içinde grevin devam ettiği her saat millî ekonomi için bir felâketti.

Gazete ve ilânlar liman meydanını doldurmuştu. Nahoş bir takım ifşaatta bulunacağı anlaşılan bu şiddetli kampanyanın ilk neticeleri sür'atle gözükmekte gecikmedi. Sendika hemen o akşam boşaltıldı, Adriyen serbest bırakıldı. Avramaki de o gece doğduğu şehre gönderilmişti. Ertesi gün Dimineata gazetesi kapışıldı ve sendika merkezinde kendiliğinden büyük bir miting tertip edildi.

Adriyen, yüzü yara bere içinde, ortaya çıkarak mevkuf kaldıkları üç gün zarfında Avramaki ile beraber nasıl öküz siniriyle dövüldüklerini anlattı. Kunduracı, bacakları baştan başa cıvık yara haline geldiği için ayakta duramıyordu. Sedye ile taşınması icabetmişti. Üç gün içinde gıda namına kendilerine iki sefer bir parça kuru ekmekle bir testi sudan başka bir şey vermemişlerdi. Gece gündüz gelip, onları, ölümle tehdit ederek, boğulan anarşistin suç ortağı olduklarını itirafa davet etmişlerdi.

Adriyen:

— O insan yüzlü canavarların elinden sağ çıkacağımıza hiç ümidimiz yoktu, dedi.

«Polis müdürlüğünü ateşe verelim»» diye bağrışanlar oldu. Adriyen onları sükûnete davet etti:

— Şiddet hareketlerinin neye yaradığını gördünüz, dedi. Bu zavallı anarşist hayatını feda ederek koyduğu bomba ile ehemmiyetsiz bir zarar yaptı ama bize fenalığı dokundu, o işi yapmamış olsaydı bizim de başımıza bu felâket gelmiyecekti.

Grevin ilk haftası umumî bir hoşnutsuzluk içinde sona erdi. Yalnız Thüringer kardeşlerin limanda yüklenmelerini bekliyen altı gemisi vardı. Carnavalli'ye gelince, gemilerini yükliyememek felâketinden bakşa beklenmedik bir başka darbeye uğramıştı: mahalline varan iki gemi dolusu hububatın yolda küflendiğini ve kabul edilmediğini bildiren bir telgraf almıştı: müşteri malı reddetmişti.

İşçilerden parasız kalan ailelere yardım mecburiyeti, grev komitesini bankaya yatırılan paraları bu maksatla kullanmak zorunda bırakmıştı. Ama toplanmış paranın miktarı az olduğundan bu yardımın pek sudan olacağı herkesçe malûmdu.

Vaziyet bu merkezdeyken, pazartesi günü, hükûmet makamları, ihracatçıları memnun etmek için üç elevator'u işlettiler. Her makine bir bölük askerin muhafazası altında çalışıyordu. Bu cür'etkâr hareketin verdiği netice ise pek ehemmiyetsizdi. Bir elevator saatte seksen ton yüklüyordu. Bu, limanda hamallar vasıtasiyle yapılan yükleme yekûnunun ancak otuzda birini teşkil ediyordu. Makinelerin umumî veriminin topu birden ihtiyacın onda birini bile karşılıyamayacağı meydana çıktığı zaman yüklenmeleri için sıra bekliyen altmış gemi arasında bu üç makinenin homurtusu fıçıyı kaşıkla doldurmaya kalkan adamın halini akla getiriyordu. Hamallar, bu gülünç teşebbüs karşısında gülmekten katılıyorlardı. Halbuki hükûmet makamları, daha ziyade, işliyen makineler karşısında işçilerin maneviyatları kırılacağını ve sendikacıların mağlûbiyeti kabul edeceklerini ummuşlardı.

Bu gülünç teşebbüsten bir gün evvel vali, Thüringer'lerin evinde:

— Makineler yalnız bir gün çalışsın, görürsünüz nasıl çil yavrusu gibi dağılacak keratalar! diye öğünmüştü.

Üstelik bir başka felâket daha oldu. Grevin ikinci haftasının sonuncu günü limanda bir fırtına koptu. Armatörler için gerçekten korkunç bir hâdiseydi bu. Daha kimse ne olduğunun farkına varmaya vakit bulamadan gök yüzünde güneş kayboluvermişti. Şiddetli rüzgârlar, sağanak elevator'ları tam çalışma esnasında gafil avlamıştı. Öyle müthiş bir kasırga kopmuştu ki tayfalar ambarların kapaklarını kapamaya zor yetişmişlerdi. Tahtalar ve yelken bezleri ellerinden kurtularak uçmuş, havaya yükselen su hortumları gemilerin ambarlarındaki buğday yığınlarını sırılsıklam etmişti. Üç elevetor hasara uğramıştı. Buğday antrepolarının çoğunda kiremitler, hâttâ damlar saman çöpleri gibi uçup gitmişti. Yerlere boşaltılmış olan mallara gelince, yüzlerce ton mısır, fasulye, nohut, arpa, yulaf, çavdar, darı bir çamur deryası halinde birbirine karışmıştı. Bu, on beş gündenberi göz açamıyan İbrail ihracatçılarının sabrını taşıran son damla oldu.

Ertesi pazartesi, grevin üçüncü pazartesi, liman harap olarak boşaltılmış bir şehri andırıyordu. Alelacele tutulan yüz kadar aylak adam, hektarlarca yeri kaplıyan bir hububat bulamacı içinde ellerinden bir şey gelmeden dolaşıp duruyordu. Elde edilmesi pek ehemmiyetli bir mesele halini alan bu hububat yığınını kurtarmak için binlerce erbab işçinin derhal harekete geçmesi lâzımdı.

Müzakereleri idare etmeyi üzerine almış olan Valiyi bir kenara bırakarak, Thüringer kardeşlerle Carnavalli ve daha bir çok armatörler talimatı dinlemiyerek işçi ekiplerinin teşkilini sendikadan istediler. Bu, Vataf'ların ortadan kaldırılması demekti.

Grev komitesi bu yarım zaferi kabul etmek mi, yoksa reddetmek mi icabettiğini düşünüyordu. Adriyen uzlaşma lehinde bulundu. Hükûmet makamı, uğradığı ağır mağlubiyet üzerine işe karışmamayı daha münasip bulmuştu. Bu suretle mücadele kolaylaşmıştı. Armatörler sendikayı tanıdıkları, vatafların da bir kısmı ortadan kaldırıldığı için ilk fırsatta öteki yarısının da hakkından gelmek işten olmıyacaktı. Esasen ihracat müesseseleri doğrudan doğruya işçilerle anlaşmanın faydalarını çabucak farketmekte gecikmiyeceklerinden geri kalanların da mücadelesiz bertaraf edilmesi mümkündü.

Mukaveleler hemen o gün öğleden sonra imzalandı. Ertesi gün de liman hummalı faliyetine yeniden kavuştu.

Ama iş işten geçmişti.

Hububat ticareti büyük bir darbe yemişti. Karadan ve nehirden binlerce vagon hububatın her taraftan aktığı bir sırada memleketin en büyük ihracat limanının on beş gün tamamiyle hareketsiz kalması tamiri imkânsız zararlara sebep olmuştu. Müstahsilin sattığı ve teslim ettiği mallar gerektiği gibi limana sevkedilemediğinden çok kere hâdiselerin seyrine tabi olarak gelişi güzel yerlerde kalakalmıştı. Küçük Tuna limanlariyle ufacık istasyonlar çuvallara doldurulmuş veya yelken bezleri üstüne boşaltılmış hububat stoklariyle dolup taşmıştı. Bunlar hasırlarla sözüm ona örtülüyor ve hırsızlarla yağmurların insafına terkediliyorlardı.

Böylece bütün bir mahsul yağmurlardan zarar görmüştü. Halbuki uzun deniz yollarında hububat yüzde on sekiz ilâ yirmiden fazla rutubete tahammül edemez. Bu rakam aşıldı mı tahammür eder, küflenir, yahutta hususî tabiriyle **kızışır,** hacmi o kadar artar ki yolda gemi teknesinin saç levhalarını parçalıyacak hale gelir.

Bu büyük mahzuru kısmen olsun önlemek için

bütün bu hububat stoklarının kurutulması lâzımdı, bu iş de güneş altında kürekle savurmak suretile yapılır ve haftalarca sürerdi. Ekim ayının ortasında bu artık imkânsız olur. Kapalı bir havada ister istemez bu işe teşebbüs edilmişti, fakat sık sık tekrarlıyan sisler iyi bir netice alınmasına fırsat vermedi. Bu yüzden işler azaldı, taahhütler yerine getirilemedi, dâvalar açıldı, iflâslar başladı.

Her zaman ihracatın en hararetli mevsimi olan kasımda liman mahzun mahzun uyukluyordu. Sigorta kumpanyalarının nehir nakliyatı üzerinde sigorta muamelesini kestikleri tarih olan altı aralıkta, yüklenmiş son gemiler, donma tehlikesinden kaçarak Karadeniz yolunu tuttu. Liman, o zaman, rutubetin antrepolarda ve rıhtımlarda çürüttüğü binlerce ton hububatı kusmadan kış manzarasına büründü.

Mağrur ve kibar İtalyan tüccar Carnavalli, kalabalık memurlariyle adamlarına yıllık ikramiye ile birlikte çift aylıklarını güle söyliye dağıttıktan sonra o senenin 31 aralığında kendini öldürdü. Güzel bir hizmetçi kız, âlicenap efendisinin ölümünden beş dakika sonra, iki gözü iki çeşme gelip korkunç haberi verdi. Carnavalli'nin mükellef konağı, Alman ihracatçıların evinden iki yüz metre ötedeydi.

Thüringer kardeşler bu haberden fazla heyecana kapılmadılar. Geniş koltuklara uzanmış, sigaralarını tüttürürken öğrendikleri haber yüzlerinin solgunluğunu pek az artırdı. Şakağına bir kurşun sıkarak bütün güçlükleri halletmiş olan armatörün baş vurduğu çare haftalardanberi zihinlerini işgal ederek yüzlerini soldurmuştu.

Hizmetçi kız:

— Kimin aklına gelirdi! diye ağlıyordu. Bu sabah her birimize mutad yılbaşı ikramiyesiyle aylığımızı dağıttı, bizimle şakalar etti, halbuki öğleden

sonrası için bak neler düşünüyormuş.

Mösyö Max:

— Ya! dedi. Demek hepinize yılbaşı ikramiyenizi dağıttı ha? Çok güzel!

Kız fena halde içerlemişti: kendisiyle beraber facia yerine gelen Adriyen'e:

— Gördün mü nasıl karşıladılar haberi? dedi. Halbuki bay Luigi en iyi dostlarıydı. Bu zenginler de ne kalpsiz insanlar!

Adriyen cevap verdi:

— Yok, kalpsiz değildirler. Ama Thüringer'lerin vaziyeti aşağı yukarı ayni de ondan.

— Sahi mi? O halde senin sendikacıları ipe çekmeli, bütün bu felâketlere onlar sebep oldu!

Adriyen'in sendika meselesini genç kızla münakaşa etmeye hiç hevesi yoktu. Beynine kurşun sıkan, takdir ettiği o vicdanlı adamın ölümüne yanıyordu. Dizlerine kadar karlara batarak yürürken biçare armatörün zeki, ince yüzü, muhtelif anlarındaki ayrı halleriyle gözlerinin önüne geliyordu. Şimdi onun ebediyen donmuş şeklini görecekti.

Adliyeciler henüz gelmemişti. Komşu evlerin hizmetçileri, içeri girmeye cesaret edemiyerek, kapı önüne birikmişlerdi. Hol kapısında nöbet bekliyen bir uşak Adriyen'i görünce hıçkırmaya başladı ve onu ölünün odasına götürdü. Carnavalli kendini yatağında öldürmüştü. Yataktan dışarı sarkan başı sağ yanına çevrili olduğu için yara görülmüyordu. Kurşunu sıkan kol halının üstüne doğru sarkıyor aşağıda da tabanca bir kan gölü içinde yüzüyordu. Ölünün yüzü kireç gibi beyaz ve sakindi. Hiç bir ihtilâç izi yoktu. Gece masası üzerinde üç mektup duruyordu.

Adriyen bunlara bir göz attıktan sonra hemen dışarı çıktı. Yatak odasını gözden geçirdi, diğer bir kaç odadan geçti. Her tarafta lüks mobilyalar, Ve-

nedik aynaları, paha biçemediği tablolar ve halılar vardı.

«Acaba bu ihtişamdan mahrum bir hayata tahammül edemiyeceği için mi kendini öldürdü?» diye düşündü. Çünkü uşak, yaşasaydı efendisinin pek yakında bütün içindekilerle beraber bu mükellef konağa veda etmek zorunda kalacağını söylemişti.

«Ömrünü güzel eşyalara ve sayısız duvarlara bağlamadıkça mes'ut bir hayat tasavvur etmek mümkün değil midir? Carnavalli gibi zekâsı ve sıhhati yerinde mükemmel bir insan, yaşamak için bu kadar mânasız şeylere sahip olmayı şart mı sayıyordu?» Adriyen, bu çeşit bir düşüncenin sağlam bir dimağda, neş'eli bir kalpte bir an için bile nasıl yer alabileceğini bir türlü tasavvur edemiyordu.

Bununla beraber canına kıyan adamı hor görmedi.

«Her halde hayatın sırları hakkında fazla bir bilgim yok, dedi. Bazı insanlar için ihtimal gurur hayatın bütün değerlerinden üstün bir kıymet taşıyor. Ne hazin şey!»

Carnavalli'nin hizmetçisinin, bir kaç armatörün felâketinden sendikacıları mes'ul tutan sözlerini hatırladı. Bunda doğru olan bir taraf vardı. En başta kendini suçlu gördü. Thüringer'lerin de bu İtalyanın âkibetine uğrayabileceklerini düşününce içi burkuldu. Adriyen, hiç farkında olmadan liman yolunu tuttu, iki gündenberi durmadan yağan karla mücadele ederek yürüyordu. Evde yapacak bir işi yoktu, Annanın kaygılı yüzü orada kendini tahammülü güç bir hüzün ifadesiyle takip ediyordu. Zaten bütün ev bir mateme bürünmüş gibiydi, Anna da artık bütün olup bitenlerden onu haberdar etmiyordu.

Bununla beraber Thüringer'lerin zarar görmüş stokları yok pahasına elden çıkardıklarını, şimdi de ay başında yola çıkan son gemilere küçük bir ümit bağlanmış olduğunu biliyordu.

Herkesin hissettiği burjuva hayatının bu iktisadî ümitsizliği Adriyen'i bir vicdan muhasebesine sevketti. İyice farketmişti ki, sınıfları ne olursa olsun, bütün insanların saadeti pek zayıf temellere dayanıyordu. Neden insanlar kendilerini fakir, zengin diye kısımlara ayırarak birbirlerine diş biliyorlardı, müşterek düşman olan sefalete, yoksulluğa karşı hepsinin elele vermesi lâzım değil miydi? Bu içtimaî âfeti sınıf tesanüdüyle değil ancak bütün insanlar arasında bir tesanüdle yenmek mümkün olurdu. Çünkü muzaffer bir sınıf daima haksızlıklar yaratacak ve başka halk tabakalarını felâkete sürükliyecektir, insanlığın ideali de bu olmasa gerekti.

Hem Adriyen sosyalizmin zenginler arasında mevcut olduğunu söylediği tesanüdden de ortada eser göremiyordu. Bu tesanüd zahirî, geçici ve platonikti. Hakikatte burjuvalar da, proleterler de ayni kusurlarla malûldular, ayni hodbinliğin kurbanıydılar. Sözde dürüst görünen bir takım firmaların Carnavalli'yi batırmak için çevirmiş oldukları dolapları görmüştü. Ayni firmalar şimdi sarsılmış olan Thüringer'lerin de yıkılmasını bekliyorlardı. Elevator'ların getirilmesi ve vataf'lar yerine sendika mümessillerinin kabul edilmesi yüzünden rakip müesseselerin Alman armatörleriyle Carnavalli'ye karşı duydukları kin bunların felâketlerinde başlıca âmil olmuştu. Halbuki bu şimdiki düşmanlar daha dün dosttular, aynı sınıfta kardeşlerdi. Bu muydu tesanüt?

Ertesi ay Thüringer'ler, bütün memurları işten çıkararak yazıhanelerini kapadılar. Yoksulluğun kokusunu alan Yulya, gidip memlekette evleneceğini söyliyerek kendiliğinden çıktı. Anna buna pek memnun oldu, ziyaretçilere de kapıları kapadı. Sokak tarafına bakan pencerelerin ıstorları artık kaldırılmıyordu. Büyük kapı sürgülendi, çıngırak yerinden söküldü. Bir kızlar pansiyonu gibi ciddî bir hal geldi eve. Kar taneciklerinin havada uçuştuğu bol güneşli

güzel bir kışın sakin günlerinde, yalnız o çirkin kıyafetli satıcılar servis kapısına dayanarak bağıra çağıra mallarını haber veriyor ve eskisi gibi karşılanmadıklarına şaşıyorlardı. Mutfak penceresinden onlara hiç bir şeye ihtiyaç olmadığı işaret ediliyordu. Onlar da kazanç maksadiyle gelmediklerini söyliyerek getirdikleri tavukların veya sebzelerin kalitesini ballandıra ballandıra övüyor, çok kere malı, camlı galerinin pencere aralığına bırakarak öyle gidiyorlardı.

Böylece şubat ortalarına kadar iyi kötü felâkete katlanıldı. Ama günün birinde mösyö Max karısına artık tek meteliği kalmadığını haber verdi. Sıfırı tüketmişti. O gün pazardan alınacak şeyler için bile on parası yoktu.

Karısı sordu:

— Kimseden borç alamaz mısın?

— Hayır! Cevabını verdi. Yalnız fakirler karınlarını doyurmak için borç alırlar. Zenginler iflâs ettiler mi, ölmekten başka çare yoktur.

Anna gelip Adriyen'in omuzuna başını dayıyarak ağladı ve kocasının bu «acaip cevabı» nı tekrarladı.

— Yine çocukluğumdaki halmize döndük, diyordu. O zaman da ekmek almak için ev eşyasını satmak zorunda kalırdık.

Artık aylık almıyan Adriyen, biriktirmiş olduğu yüz ley kadar parayı kadına verdi. Anna bunu ağız yapmadan kabul etti. Sonra sıra boyacı Hasana geldi, o da bin ley kadar bir parayı Anna'ya teslim etti. Ama efendileri ipekli gömleğini her sabah değiştiren, köpeklerini biftekle besliyen ve günde yirmi leylik Havana sigarası içen bir ev için bunlar devede kulaktı. Çok geçmeden ya sigaradan yahut ta yemekten vazgeçmek, evin ısıtılmasını istedikleri taktirde de her sabah gömlek değiştirmeye son vermek mevkiinde kaldılar.

Max ve Bernard Thüringer bir saniye bile tereddüt etmediler: Havana sigarasıyla haftada yedi gömleği tercih ettiler. Her iki üç günde bir, madam Şarlot, şişmiş bacaklarını güçlükle sürüyerek çarşıya gidip bir biblo, gümüş çatal bıçak veya bir mücevheri okutmaya çalışıyor, her seferinde de kendi şnaps'mı tedarik etmeyi ihmal etmiyordu. Thüringer kardeşler de derhal sigaralarını alıyorlardı. Gömlek hususunda iş daha kolaydı: Adriyen'in annesi şimdi çamaşırı bedava yıkamaya alışmıştı.

Ama günün birinde mahkemeden adamlar gelip en küçük öteberiye kadar bütün eşyayı mühürlediler. Artık bir şey satmaya imkân kalmamıştı. Hâttâ sofra için takım bile yoktu. Sofraya konacak bir şeyler de olmadığından, çatlak tabak ve külüstür bir iki kaşıkla patates çorbasını herkes ayakta atıştırıyordu. Sonra iki armatör güzel sigaralarını yakıyor ve paltolarını omuzlarına atarak, ısınmak için odada üç aşağı beş yukarı saatlerce gezinip duruyorlardı. Çünkü elde kalan azbuçuk odun kömür mutfağa hasredilmişti. Odalarda ancak sabah akşam, giyinip soyunma zamanları ateş yakılıyordu.

Felâketi böylesine şikâyetsiz kabul edişi Adriyen mertçe buldu. Rahat bir hayata alışmış insanların bu derece kalender olabileceklerini asla aklından geçirmezdi. Anna daha hırçın olmuştu. Kızkardeşleri Hedwig'le Mitzi'nin «burada parazit gibi yaşıyorsunuz» diye her gün başlarının etini yiyordu. Bu lâflardan alman Hedwig gidip bir yere kapılanmıştı. Mitzi'ye gelince o da umulmadık bir şekilde aramızdan ayrıldı. Son derece obur olduğu için eline ne geçse mideye indirirdi. Bir gün yazıhane odalarında nümunelik buğday bulmuş, hemen alıp üstünkörü kaynatmıştı. Bundan tam üç tabak dolusu yemişti. Bir hafta içinde ölüp gitti. Doksan kiloluk bir kız olduğu için tabutlara zor sığdırdılar.

Mitzi'nin ölümü müthiş masraflara yol açtı. An-

na şimdi ölmenin de sırası mıydı diye hani nerdeyse herkese soracaktı. Ardından samimî olarak göz yaşı döken yalnız o mert Hasandı. Mitzi'nin o iri memeleri biraz açıldığı zaman nasıl da memnun olurdu zavallı. Cenaze masrafı için gereken parayı derhal çıkarıp veren de o iyi kalpli Türk oldu.

Bir müddet sonra, sıkıntısı çok daha büyük olan ikinci bir cenaze çıktı evden. Mösyö Bernard, Thüringer'lerin küçüğü çok nazik sıhhatli bir adam olduğu için kifayetsiz gıdaya ve soğuğa tahammül edemedi. Yataklara düştü, her yediğini çıkarır oldu. Bir gece onu buz gibi soğuk apteshanede bayılmış buldular. Ertesi gün çifte bir zatürrie başladı ve üç günde adamcağızı alıp götürdü.

Ne bir doktor geldi ne de ölüm döşeğinde bir dostu yanına uğradı. İki gün tabutsuz kaldı. Adriyen'le annesi varlarını yoklarını ortaya koyarak on leyi bir araya getirdiler ama bu pek azdı. O zaman paralarını istemeye gelen satıcılara hazin hakikati söylemek zorunda kaldılar: bunlar da, alacaklarını unutarak aralarında iane topladılar ve eski zengin armatör Bernard Thüringer'e kıt kanaat bir cenaze masrafı temin ettiler. Hâttâ cenazesinin ardından bile gittiler. Barba Stamatis:

— Bir insanı bu kadar yalnız bırakmak insanlığa yakışmaz, demişti.

Evde hüküm süren yoksulluk şimdi bir başka safhaya girmişti. Doyurulacak boğaz sayısı yarıya inmişti. Çilelerini doldurmaya devam eden mösyö ve madam Thüringer'le madam Şarlot artık eskisi kadar kimsesiz değildiler.

İnanılmıyacak bir sefalet içinde bulundukları haberi kenar mahallelere yayılmış olduğundan Anna'nın vaktiyle yardım ettiği o fakir kadıncağızlar bu sefer onun yardımına koştular. Yine eskisi gibi

biçare insanlardı ama fakir insan bir lokma ekmeğini kendinden daha fakiriyle paylaşmasını daima bilir.

Zaten kışları, İbrail gibi bir limanda iş bulmak imkânsız olduğundan bir çok işçi aileleri köylerde oturan akrabalarının yardımına güvenirler: bunlar kendilerine arasıra bir çuval mısır unu, bir domuz butu, bir şinik fasulya veya mercimek, yumurta, domuz yağı, patates gibi hediyeler getirirler.

Bu mütevazı, çok kere de en adî cinsinden mahsulleri, bütün mart boyunca, Park sokağının aç; insanları büyük bir minnetle kabul ettiler. Gün geçmiyordu ki bir kadın, altı ay önce en nefis yemeklerin piştiği, şimdi ise her şeyden mahrum olan bu mutfağa dişinden tırnağından artırdığı bir şeyler taşımasın. Anna artık onlara kahve veya çay ikram edemiyor ve bu sefaletten yüzü kızarmıyordu. Ama sık sık oturup ağlardı, hem de en beklenmedik zamanlarda. Büyük bir atkıya sarınarak kör bir ateşin güçbelâ ısıttığı ocağın önüne çömelirdi.

Arkadaşları ve ahbapları onun başına gelen bu felâkete hiç şaşmıyorlardı. Onların nazarında, fakirlik, sefalet alışılmış düşmanlardı. Kimse bunların zararlarından masun değildi. Halk masallarında dilenci olmuş prenslerden bahsedilmiyor muydu? Şu halde herkes gibi yapmak, hayatı olduğu gibi kabul etmek ve Allaftan ümidi kesmemek lâzımdı, çünkü ümitsizliğin bir faydası yoktu.

Satıcılar da Anna'ya hep ayni şeyleri söylerlerdi. İlkin Thüringer'lerin iflâsına inanmamışlardı, ama yavaş yavaş hakikati kabul etmek zorunda kalmışlardı. Artık alacaklarını istemek akıllarına gelmiyordu. Sırf bağlılıkları yüzünden geliyorlardı. Burası, eskiden göz kırpmadan para dağıtan bir evdi. Oradan Allaha bereket çok kazanmışlardı. «Ticarette ise kâr gibi zarar da vardır.» Sonra Anna'nın her zaman kendilerine gösterdiği dostluk, iyilik ve mu-

habbeti minnetle anıyorlradı. Eskiden ne zaman gelseler önlerine sıcak bir kahvaltı çıkardığını hatırlıyarak bu sefer de onlar şeker, çay, kahve getiriyorlardı, hâttâ arasıra «mutfağı ısıtmak ve eskisi gibi biraz daha neş'eyle çene çalmak için» diyerek bir çuval odun bıraktıkları da oluyordu. Anna, için için ağlıyarak çay pişirirdi.

Mösyö Max arasıra bu mutfak toplantılarına gelip bir fincan çay içerdi. O zamanlar, kendisine ürküntü veren halbuki bu kadar insanca davranan bu satıcıları o boş gözleriyle görmeye ve anlamaya çalışırdı. Biçare armatör korkunç derecede zayıflamıştı ve inatçı bi rbronşit çekiyordu. Fakat hapisten kurtulduğuna memnundu. İşleri tasfiye edildikten sonra beş parasız kalmıştı ama şerefini kurtarmıştı. Galatz'da bir ticarethane yakında kendisini kâra da ortak olarak müdür tayin edecekti. Ölmek istemiyordu. Sonuna kadar mücadeleye ve kabilse karısına müstakbel bir hayat temin etmeye karar vermişti.

Tekrar badanacılık mesleğine dönen Adriyen, mart başındanberi kendi hesabına çalışıyor, bilhassa dükkânlarını yenilemek için işsizlikten istifade eden meyhaneleri badana ediyor ve bozuyordu. Çok soğuk giden havalar boya ve sıva tabakalarının kurumasını geciktirdiği için artakalan boş zamanlarını Annanın yanında geçiriyordu. Anna onun nazarında hep o eski ideal kadındı, bu kadar koyu bir sefalete katlandığı için onu daha çok saygıya lâyık buluyordu. Daha zayıf ve mahzun olmasına rağmen yine eskisi gibi güzel ve çekici olan Anna'yı genç adamın ziyaretleri, vefası mes'ut ediyordu. Şimdi onu Adriyen'in her zaman dilediği gibi saf ve temiz bir sevgiyle seviyordu. Bu muhabbetlerini mösyö Max'dan bile saklamıyorlardı. Ekseriya akşamları mutfak ocağının

yanıbaşında yaptıkları sohbetlere o da katılırdı. Uysal Alman, Adriyen'e hayrandı, hâttâ bir gün karısına, «ölürsem seni himaye edecek candan bir dostun olduğunu bildiğim için gözüm açık gitmiyeceğim» demişti de Anna bir genç kız gibi kızarmıştı.

Ama Adriyen ruhunu büyük imtihanlara hazırlıyordu. Geçen son baharda hayatını şehrinin işçi hareketine vakfetmeye karar vermişken şimdi fikrini tamamiyle değiştirmişti. Çünkü o kış ehemmiyetli hçdiseler olmuştu. Sendika muhitinde Bükreşten gelen propagandacılarla bizzat İbrail'li bazı işçiler onu «muhabbet beslediği burjuvaziyle her türlü anlaşmaya müsait kararsız bir arkadaş» diye göstermişlerdi. Ciddî adamlardan mürekkeb eski mahalli komite değiştirilmiş, yerine merkezin yardımiyle limanın en aşağılık, fırsat düşkünü insanları getirilmişti. Hâttâ veznedarlarını köyün birinde ihtilâs suçundan «burjuva adaleti» ne teslim etmek zorunda kalmışlardı. Adriyen kanaat getirdi ki yeri, kendi anladığı mânada hür yeri bu «sınıf kardeşleri» arasında değildir.

Bahusus ki Thüringer'lerin yanında yaşamış olduğu acı tecrübe hayatın dogmatik sınıflar içinde hapsedilemiyecek kadar çapraşık olduğu hakkındaki eski kanaatini kuvvetlendirmişti. Mihail'in hakkı vardı: — «Bu bayrak altında körükörüne mücadele etmek için insanın çok dar kafalı olması lâzım» derdi o.

Hayır. O, proleter olsun, burjuva olsun, hâttâ isterse asılzade olsun, iki arnatör kardeşler gibi, kaderin sillesini yiyerek çilesini dolduran insanların acısını paylaşmakta hür olmak isterdi. Evet, burjuva Thüringer'lerin başına gelen felâket onu harap etmişti, elinde olsaydı kalkınmalarına yardım için her şeyi yapardı.

«Kalbim yalnız şu veya bu sınıfın değil, yer yüzünde, hayvanlara varıncaya kadar, acı çeken bütün mahlûkların ıztırabından duygulanıyor. Ne yapsalar

beni bu huyumdan vaz geçiremezler.»

Tek başına kalacaktı, ona ne şüphe. Hiç bir insan sürüsü, onu arasına almıyacak, ona elini uzatmıyacaktı. Ama, ne çıkar, onun gönlü bütün insanlara açılacaktı. Falanca insanı sevecek, filâncadan nefret edecekti. Hiç bir doktrin veya tesanüd düşüncesi onu haksız bir harekete sürükliyemiyecekti. Böyle bir zillete katlanmaktansa ölmeyi tercih ederdi.

Nisanın ilk günlerinde bir akşam, aziz dostlarına veda etmek için Park sokağına gitti:

— Mançuryadan dönen Mihail'den bir mektup aldım, dedi. Bükreşde buluşmamızı istiyor. Yarın gidiyorum.

Anna, iki gözü iki çeşme:

— Biz de, dedi, yarın sokağa atılıyoruz. Bütün eşyaları alıp götürdüler. Eve yeni kiracılar taşınıyor.

Adriyen'in yüreği parçalandı:

— Nereye gideceksiniz?

— Şimdilik Lina'ya. Max, Galatz'daki vazifesine başlayıncaya kadar bizi misafir edip besliyecek. İnşallah uzun sürmez bu iş. Yoksa...

Adriyen üçünü de kucakladı, sonra çıkıp gitti.

Merkez meydanında, bir sokak fenerinin ışığında gözüne bir ilân ilişti. Propagandacı Kristin'in şehre geldiğini ve o gece sendika merkezinde konferans vereceğini haber veriyordu. Adriyen merak etti, gidip dinlemek istedi, fakat tıklım tıklım dolu toplantı salonunun kapısını daha yeni açmıştı ki Kristin'in cırlak sesi su cümle parçasiyle kulağına çarptı:

— Zira, doymak bilmiyen ve süngülerin himayesine sığınan burjuva...

Adriyen hemen kapıyı kapadı:

«Evet burjuvazi dediğin gibidir ama senin bilmediğin tarafları da vardır onun.»

Karanlığa dalarak yürüdü gitti.

SON

VARLIK
Cep
Kitapları

Bu eserde Istrati bir tüccar evinde uşaklık ettiği devre ait hatıralarını o herzamanki büyüleyici sanatiyle canlandırıyor.

Çalıştığı evin hanımına karşı duyduğu, maddi arzulardan uzak, tapma duygusuna benzer aşk yanında Istrati'nin işçi hakları uğrundaki mücadelelerini ve bu mücadeleler neticesinde ideolojilerin çirkefini yakından görerek siyasi çalışmalardan nasıl nefret ettiğini anlatan sayfalar onun dünya görüşünü en açık bir şekilde belirtmektedir.

Fransızca ismi «La Maison Thüringer» olan bu eser ilk defa olarak dilimize çevrilmiştir.

100 kuruş